

Detsa

Danan Kinda	4
--------------------------	---

K'otokə ika (1)

K'atsa

1. Noonə eegə bəwotok'oní	7
1.1 Nooní Jira.....	7
1.2 Borí noonə keewíruwots taarikiya.....	8
1.3 T'op'iyotse Boruwotsə beyiru woko.....	8
1.4 Noonik'osh k'oshok'o.....	9
1.5 Nema.....	10
1.6 Bori Noonə Eegatsə Bəwotok'o.....	11

K'otokə Gita (2)

2. Noonə keewə fala	18
2.1 Bí atsatsə Daneya	18
2.2 Shiyetsonatə tewunets keewə keewa.....	19
2.3 Bətookí taarəki keewonatə tururona.....	20

K'ot'okə Keeza (3)

3. Fideliyotsə K'aaronatə Arona	23
3.1 K'op'í weerotsí.....	23
3.2 K'aari tuwonatə dihona (toniya)	25
3.3 Kideliyo tsə k'aarona, shapanatə arə gala.....	33
3.4 F'op'í jifuwa	63
3.5 Timə nababonatə k'op'ona.....	70
3.6 Daníyetə weerə jiisha.....	82

K'ot'okə Awuuda (4)

4. Nooní Jawa.....	101
--------------------	-----

4.1 Aap'otse beyiru fideliyotsi shengəshəde'e k'op'a-----	102
4.2 Keeweyí k'aat'a-----	103
4.2.1 Shuutsa-----	104
4.2.2 Taawa-----	106
4.2.3 Kíítsiruwotsí-----	107
4.2.4 Shuutsə shegəra-----	109
4.2.5 Golotsí-----	110
4.2.6 Tipa-----	110
4.2.7 Tipgoli-----	111
4.2.8 Shuniya-----	111
4.3 Aap'ə aza-----	112
4.3.1 Aap'ə shuyiya-----	112
4.3.2 Aap'ə wot'a (s'anda)-----	112
4.4 S'eena s'eenmatsi keewa-----	113
4.4.1 Shuutsə goliyiru s'eena s'eenmatsi keewa-----	114
4.4.2 Tipə goliyiru s'eena s'eenmatsi keewa-----	115
4.5 S'een matsi keewa-----	115

K'ot'okə Uutsa (5)

5. Azəde'e k'op'a-----	121
5.1 Turura-----	122
5.2 Iseyiya-----	154
5.3 Duubonatə jaawona-----	155

K'ot'okə Shirta (6)

6. Ikə Aron K'op'a -----	159
6.1 Debdabeya-----	159
6.2 Bətookə Gurb Taawə k'op'a-----	162
6.3 Riportiya-----	163
6.4 Bánga-----	166

K'ot'okə Shawata (7)

7. Nemi k'op'əwotsi -----	174
7.1 Noonə barron keewefə tururotsi-----	175
7.2 Ibonatə etotsəna -----	176
7.3 Nemi tururotsí-----	177

K'ot'okə Shumuta (8)

8. Ikə aronatə shunetsə weeronə keeweya-----	180
8.1 Shunetsok'onə keeweya -----	181
8.1.1 Garewonə wotarə shiyeya-----	181
8.1.2 Dəramon danə beshiya-----	181
8.2 Ikə aron keeweya-----	181
8.2.1 Moosheya-----	181
8.2.2 Naba (dan daniya)-----	183

DANAN KINDA

Danan itə tooki noonon (bori noonon) ááwo s'eende'e itəkeewitəwok'o woshosh k'aniyeka. Dan hanuwe itə tooki noonon shengəsh danede'e han etewora nooni jawo, keewonatə k'op'o bofaiitəwok'o woshosha. Danhan hanbetsə itənoonon keewi falo aawuk'o bəwotok'o fadosh falituwe. Noon keewu mec'əron itə tooki noonon aawuk'o k'aləde'e keewude'e shishiyo itəfalitəwok'o eenəshosh falituwut.

Hanitse k'osh k'abə k'abə keewots dan itəfalitəwotsi k'ewude'e aawuk'o k'op'o itəfalitəwok'o, k'op'ots mas'afo aawuk'o nababo itəfalitəwok'o, haniye shin shishatə bek'atə itədana keewo itətookon k'op'o itəfalituwok'o, gaarewon keeweyo itəfalituwok'onatə k'op'onatə noonon daniyo itəfalituwok'oni. K'osh dani naaratse danetsəwotsí awarí noonon wokin əngəlizi noonon haniye dambí s'eegets fiinəwots naaro fiinosh ití ayiyit dano detsəfət. Manəsha danan shengəshəde'e itə danoni shinomatsi dano itə noonon itədanetəwok'o woshituwe.

Dananitse shuumtə (8) k'ot'okəwots fa'ano. Boowere haniye dashan t'iintsəwotsi.

- Noono aawuk'o bəteshətsok'oniye.
- Noonə keewu fala
- Fideliyots k'aaronatə arona.
- Nooni Jawa
- Azəde'e k'op'a
- Ikə aron k'op'a
- Nemi k'op'a
- Ikə aronatə shunetsok'on keeweya.

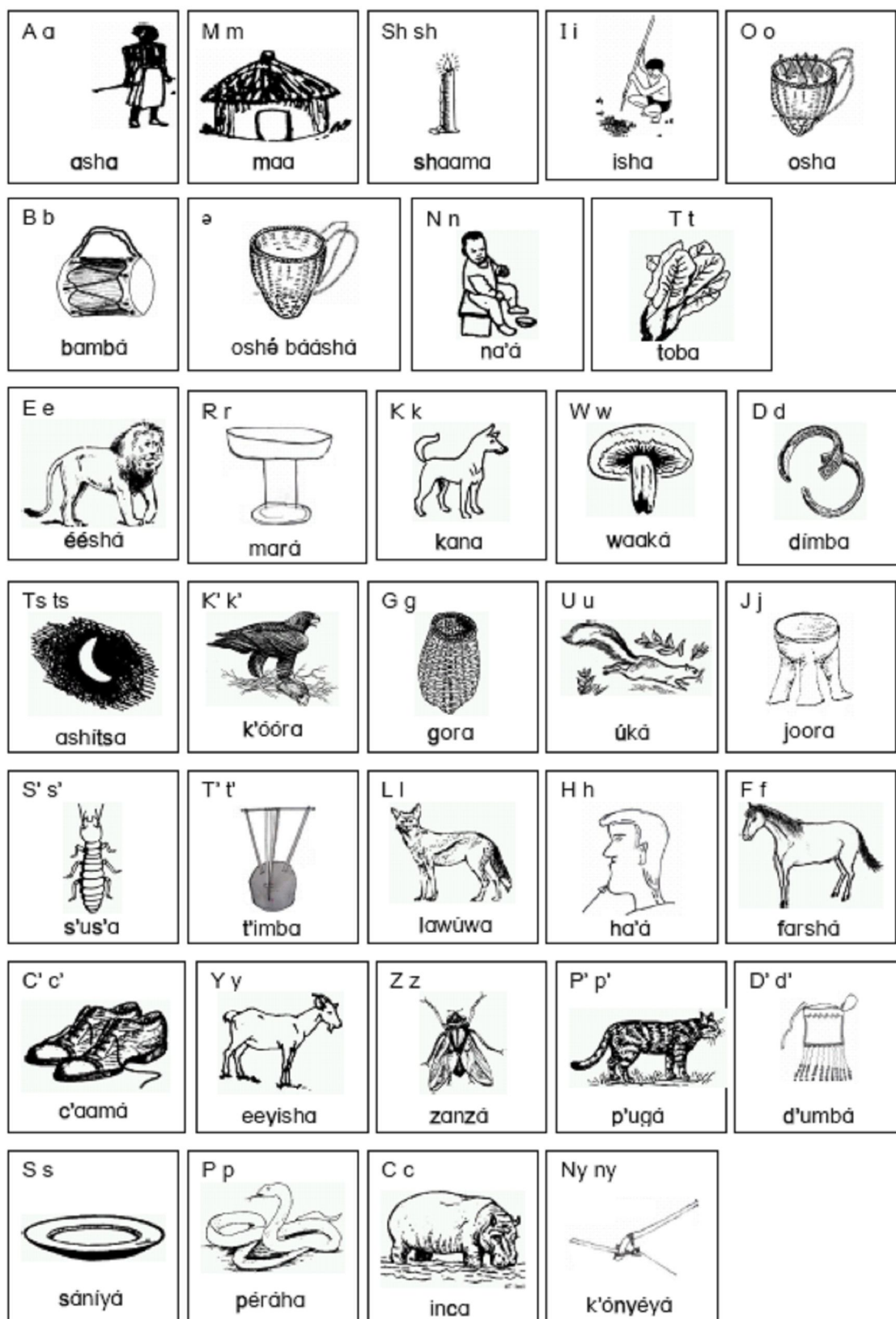
Borən nababonatə k'op'onə k'ot'okə keezotsəna. Hanits itə bodəfetso k'op'ets keewo nababarə falə it t'iwintsawok'o daneeka. Han bəwotətsotse k'ot'okə keezanits it bodəfetso borəno itək'o'ish k'aleratse. K'ot'okə ikonatə gitotse itə k'op'etə keewo bəbeyalə Awarənonatə ingəlizanyon k'op'o falitut. Maniye aanar

borínoonifideliyotsí daniyirə ingəlizí fideliyotsənton awək'ó bojagewo kíítsa. K'ot'okə keezotsə itə bodəfetso han daniyiruwo hanatse woro (sayito) eeko geyiratse. Keewan han t'iintse itə shuunal amə itə s'iilə it dek'isha han etewora k'ot'okə keezots it bodəfetso fideliyotsi dano itə geyial amət'iwintsitdek'sha.

Danəhan k'os'əwotsí

Danhan dane okonə daniruwotsi

1. borəní noonon k'ebonatə (keeweyo) aaniyo falituno.
2. Borəní fideliyonatə k'aaron Ingəlizenyikatse aawk'ó bək'osho galəde'e keewituno.
3. K'op'í jifuwonatə toniyo (k'arə tuwo) bəgeyitsokə gerəde'e nababituno, k'op'etuno.
4. Aap'onatə s'eenmatsikeewo botooki noonon nababarə k'op'etuno.
5. Botooki noonon ikə jango keewituno, nokoriyituno bo shine shuutsono beezituno.
6. Timo, reporətiyo, tururonatə Iseyiyo k'op'e tuno.
7. K'osh k'osh k'op'əwotsí nababituno.

K'ot'okə Ika

Noono Eegə Bəwotok'oni

Kinda (Introduction)

K'ot'okə ikanə bəs'iiliru keewoni bətooki noonon keeweyo eeg bəwotok'oni.
K'ot'okəhan bəkiitsiruwoni borəno awə nooni jirotsə bədaatseyiruwok'o,
Boritaawo amtsə bəwotok'o, T'op'iyotse Borots beyiruwokonatə Borəninoono awə
shiratsə bəbeyiruwok'ona haniye k'osho nooni k'osh k'oshewonatə k'oshək'osh
noonots nemo eeg bəwoto s'iiliyika.

K'ot'okə han garewon keeweyo, t'iwintsonatə k'o'ode'e t'iintsi terəwerotsən
fiinosh s'iiliyika. Daniyiruwu dani k'op'ets fiinanotsi iimetsə weeron fiiniyo bín
geyituwe.

K'os'əwotsi (Objectives)

Daniruwotsə k'ot'okə han bodane okonə:

- Bori noono eeg bəwotonatə nooni jirə awitse bədaatseyiruwok'o galəde'e keewituno.
- Bori noono k'osh k'osh beyoke bək'oshewo ikə wosho eeg k'alo bədetsok'o keewituno.
- Bori noono ewuke bədaatseyiruwok'onatə shirə awatse bədaatseyiruwok'o danəde'e k'oorituno.

1.1 Nooni Jira (Language Family)

Daniruwotsə dananə bo dane okonə:- Bori noono eegi jirotsə bədabetu wok'o keewituno.

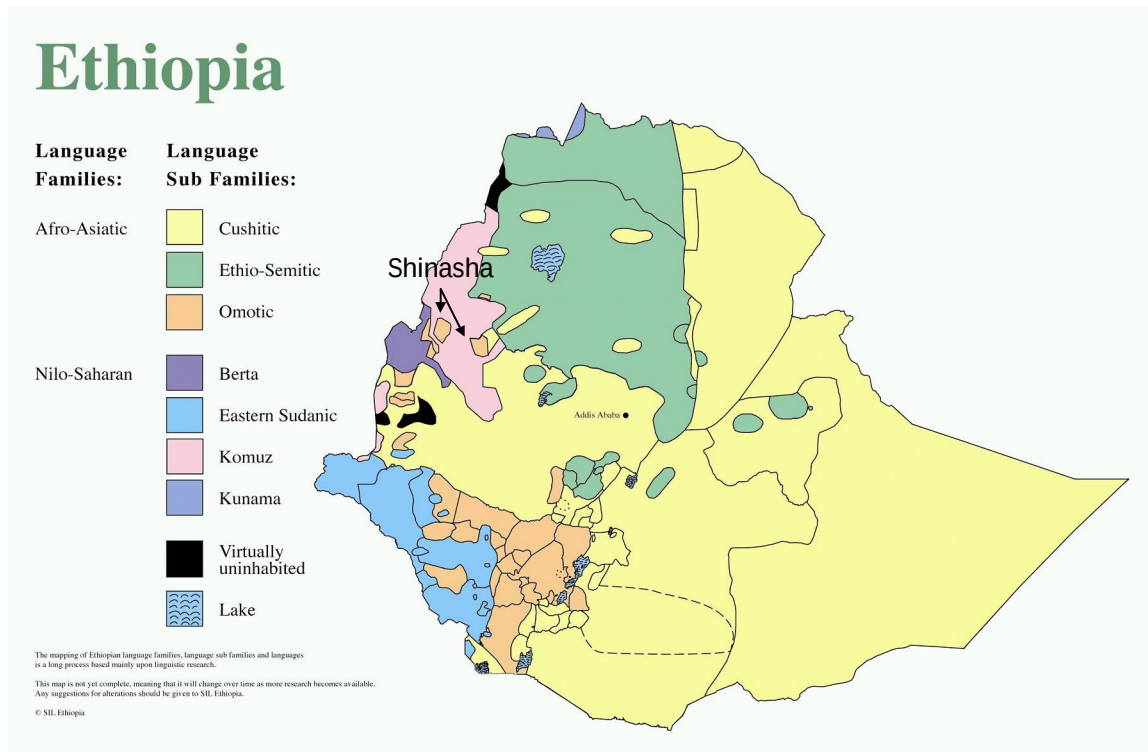
Noodats T'op'iwutse awudə nooni Jiruwots fa'ano. Manotsu.

1. Kushetikiya
2. Semeti kiya

3. Omotikiyonatə

4. Nayilosarona

Haniy dambi imets nooni jiruwotsits Bori noono bədaatseyiruwoni, omotikiyosta.

1.2 Borí noono keewiruwots taarikiya

Boruwotsə taawo Benishangul Guuronatə T’op’iyotse (Population of Ethic Community)

Daniruwotsə danəhanə bodane okone :-

Noguurotse beyiru bori taawo ambtsə bəwoto keewituno.

Boruwots taawo 1999 natontawetsok’on Noguurotse 50,916 bəwətərə jaamon t’op’iwok’on 52,637 asho bəbewok’o bəkitsər. Dambi t’intse taawan bori noonə keewu faltsonatə falawon dabədək bəwotəbok’oni bəkitsər.

1.3 T’op’iyotse Boruwotsə beyiru woko (Geographical Location)

Daniruwotsə danə hanə bodane okonə :-

- Borəwotsə noguurotse akə akə bobewok'o keewituno.
- Borə noono hoguurotse eegə zonyotse bəkeeweyiru wok'o keewituno.

Daniruwotsə garewonə wotədə'e neguurə kitsəru maapiyatse Borotsə beyiru bewoko aakə bəwotok'o bokewetuwok'o oosha.

Andi woranən boruwots bodaateseyirowoko natə bobeyiru bewokotsə Noguuranitse, Babenən, Dabas'on, Dangurənatə, wombernə ayiidek'ə bobeyirowok'onatə T'op'iwotse besh beshatə k'oshək'osh guurotse bobeyiruwok'o daneka. Jaamə s'egetsə bewokə uunanatsə beyiru borə uunəmanotsə borinoonə keewo falfnowe eto faleratse, Ariyosh:-

- Wombernə Ayi boruwotsə jaari noono
 - Dabas'on Ayi boruwotsə jaari noono
 - Dangurən Ayi boruwotsə awarni noono
- Bokewiruk'o daneka.

Provide a map of the region to help in the student discussion.

1.4 Noonik'osh k'oshok'o (Standardization)

Daniruwotsə danəhanə bo eeke okonə:-

- Ikə keewosh datsə k'osh k'oshonə tutsonə k'osh k'osh shuutso bəbewok'o garituno.
- Ikə keewosh k'osh k'osh shuutso bəbewo kic'o bədeshawok'o galituno.
- Bori noonotse ikə keewosh imeyiru k'osh k'osh shuutso ariyosh uutsə shuutso imetuno.

Jaamə noonootse bewoki k'osh k'oshonə tutson ikə naari keewo k'osh k'oshewo bewosh falituwe. Keewotsə k'oshk'osheyənəmo ikən ikən muk'osh falituwe ikən ikənənonəmo ayi k'oshk'oshewosh failituwe. Ariyosh ənglizi noononə shəlawəlosh, t (NA), wekin trouser (Britain) eta'etefo.

Hank'o keewi k'oshk'oshanuwe bori noonotse daatsosh faletuwe. Ariyosh binəbeyetə atsə k'atsosh Babenənə (geba) etə bəwotore Dangurənəmo (duula) eta etefo.

Keewi k'oshk'oshanuwe keewiru ashotsə k'oshk'osh boowotonatə, k'oshk'osh bewokokə bowotonə tutsonə bəwotətsotse jootsə jootsorə beyatə orəka etosh faletuwe.

Haniye dambonə t'íintsə s'eenəmati keewotse keewi k'oshk'osho bəbewok'o danekə bəwotalorə keewi k'osh k'oshan gondə keewok'o s'ilo k'ayirə k'osh k'osh keewumanotsə ikə keewo daniyosh bogetsok'o dano geyituwe. Hanitsəno keewi k'osh k'oshanotsə ikə keewo beshiyo bogeyo danetə k'oop'eyarə boja'e okonatə shinomatsi nana'ó danəde'e bəkeshe okona.

1.5 Nema (Culture)

Daniruwotsə danə hanə bo'eke okonə:

- Nema eto eegə etə bəwotok'o keewituno.

Daniruwotsə garewonə wotəde'e Borə neməwotsə eeg eeg bowotok'o bokeewetu wok'o k'ala.

Nema eto ikə bewokoke beyiru jiro k'osh bewokokə beyiru jironiyer bək'oshok'o kitsiru keewa.

Hanə etonuwere:-

- Mishəməáámo,
- Taha taho
- Bi atsə atse mangewo
- Jaamə ateewo
- Duubə duubo
- Éepé eepó
- Maatsə dek'o
- Duunə duuko

1.6 Bori Noono Eegatsə Bəwotok’o (Language Vitality)

Daniruwotsə danə hanə bo’eke okonə:

- Borinoono eegə shiratsə bəwotok’o kewituno.

Daniruwotsə k’op’eyatə t’intə aato bə’aniyo eeg bəwotok’o k’ooderə Bori noono eegatsə bəwotok’o bo beewituwok’o oosha.

Jaamə noono keewitə asho bət’ut’al bət’afituwok’o daneka, 1983 naton t’op’iyi taawok’on, Joshua fishman etetsə ashə iko maramaratə bədaatsətsokonə noonə iko datsə jaamatse ashə jaamonə keewe keeweyar bebeyar ikə woronə t’afutsosh falituwe. Ariyosh Gi’iziya etets noonon ikənoto T’op’is’enəjaamonə keewe keeweyatə etere andiworonə datsatse t’afutsere. Wootowa bakonəmo nonono hanək’o bət’afawok’o koto geyika.

Fishman, eteyiru ashanə ikə noono eegə shiratsə bədatseyiruwok’o kitsətə shumətə shiruwotsi t’itsərə. Ani ashanə shumətə shiranotsi awuudoko gitə gitə shiron kayitə, shinatsə ikəl shironatə gitəl shiratse datseyiru noono ayidek’ə keeweyiru bəwotok’o, kezəlonatə awudəl shiratse datseyiru noono bəbewokə bewokoke shengishədə’e keewetəkə bəwotok’o, utsəlonatə shirətəl shiratse datseyiru noono t’afo bəbodətsok’o natə shawatəlo natə shumətəl shiratse datseyirn noono t’afutsətsə noono bəwotətsok’onə bəkitsərə.

THE PROCESS OF LANGUAGE SHIFT

The process of Reversing language shift

<i>Weak Side</i>				<i>Strong Side</i>			
Stage 8	Stage 7	Stage 6	Stage 5	Stage 4	Stage 3	Stage 2	Stage 1
There are so few fluent speakers that the community needs to re-establish language norms. May require linguistic experts.	Older generation uses language enthusiastically but children are not learning it.	Language and culture socialization takes place in home and community	Language and culture socialization involves extensive literacy, usually including L1 schooling.	L1 used in formal education in conjunction with national or official language.	L1 is used in workplaces of larger society, beyond normal L1 boundaries.	Lower governmental services & local mass media are open to L1.	L1 is used at upper government level.

Adapted from Fishman (1991). Reversing Language Shift. Clevedon: Multilingual Matters

FISHMAN'S PRIORITIES IN REVERSING LANGUAGE SHIFT (RLS).

From Fishman (1991). Reversing Language Shift. Clevedon: Multilingual Matters.

Following are the series of actions that are necessary to move a language from the "weak side" to the "strong side" (adapted from Fishman, 1990: 18-26).

At Stage 8. Identify older members of the community who still know the language. With their assistance, reconstruct the grammar, phonology and lexicon of the language and put them into written form.

At Stage 7. Re-introduce the language into the ethnic community by using it in music, poetry, public events, rituals, and ceremonies.

At Stage 6. Encourage use of the language in homes (especially between generations), neighborhoods, and communities. Fishman maintains that *this is the heart of the whole RLS effort* and must be effective if the language is to be carried across generations. Encourage fluent older people to teach the language to younger people and children (e.g., the "language nests" in New Zealand, where elders teach the oral language to small children).

At Stage 5. Initiate "formal linguistic socialization" into the language by establishing programs, such as literacy classes, in which young and old learn to read and write in their language.

Fishman considers activities at this stage to be the essential link between the "weak side" of RLS and the "strong side." In a world in which literacy assumes increasing importance, people must gain literacy in their mother tongue and must be able to have at least some domain-specific literary needs met through mother tongue literature if they are to maintain a commitment to their language. But mother tongue literacy must not *replace* education in the dominant language because without that, speakers of minority languages will continue to be relegated, justly or unjustly, to second-class citizenship.

What Fishman does not mention here is that before Step 4 can take place the community may need to develop a written literature in the language. In fact, the lack of written literature has stopped RLS movements in the past. But as educated community members are introduced to literacy in their own language, the process of developing relevant, culturally appropriate reading materials begins. Once begun, the process can continue to develop, especially in domains most important to community members.

At Stage 4. Introduce the language into the formal education system as one of the languages of education (e.g., bilingual education programs). This is an important step in establishing the language as legitimate within the larger society.

At Stage 3. Establish the language as one of the languages used in employment situations within and outside the homeland. This will have positive consequences on mother tongue speakers' social status and mobility but Fishman notes that it has been a particularly difficult for minority languages "to penetrate [and] influence " this area of public life.

At Stage 2. Establish the mother tongue as the language of the local mass media and of lower levels of government—the levels of government that have direct contact with local citizens.

At Stage 1. Cultural autonomy is recognized and the language is used, even in the upper reaches of education, media and government operations.

LANGUAGE USES SURVEY – STUDENT QUESTIONNAIRE

1. How often do you speak _____?	daily weekly monthly never
2. How often do you speak Amharic?	daily weekly monthly never
3. What language do you speak to buy things at the market?	
4. What language do you speak to buy things at the stores?	
5. When do you speak _____ to people from outside the community?	
6. Do you ever speak Amharic to a person from your own language community?	
7. What language do you speak to people in government offices?	
8. What language do you speak to someone you do not know?	
9. How often do you choose _____ language for listening to music?	Always/Usually/Sometimes/Never
10. How often do you choose L2 for listening to music?	Always/Usually/Sometimes/Never
11. What language do you use at the mosque/temple/church?	
12. What language do you speak to your spouse?	
13. What language do your parents speak to you?	
14. What language do you speak to your children?	
15. What language does your spouse speak to your children?	
17 What language do your children speak to your spouse?	
18 What language do you speak to your brother?	
19 What language do you speak to your sister?	

LITERACY USES SURVEY

Adapted from Unseth, Peter. (1986), Evaluating the degree of literacy in use. Notes on Literacy 48:3-5.

Community being surveyed _____

Date _____

Language being surveyed _____

Other languages used in the community: _____

Part 1: Commercial uses of literacy in the language

1.1) Stores and businesses use the written language for signs, advertising, labels, etc.	_____
1.2) There are a few jobs that require literacy in the language.	_____
1.3) There are many jobs that require literacy in the language.	_____
1.4) Products are sold with written instruction in the language (that must be read if product is to be used properly).	_____
1.5) Newspaper ads are printed in the language	_____
1.6) Public transportation signs are written in the language.	_____
1.7) Private people use the written language for informal advertising, announcements.	_____
1.8) Posters, wall hangings, calendars, etc. are for sale bearing meaningful writing in the language.	_____

Part 2: Community uses of literacy in the language

2.1) Public notices are posted in the language.	_____
2.2) Announcements written in the language are adequate to inform the majority of the community.	_____
2.3) A local newspaper is produced in the language.	_____
2.4) Some people write to each other in the language.	_____
2.5) The written language is used for religious services: songs, teaching, symbols.	_____
2.6) Children use writing in the language in play activities.	_____

Part 3: Educational uses of literacy in the language

3.1) People know about reading and writing in their language.	_____
3.2) Some form of education uses the written language for teaching.	_____
3.3) Primary education uses the language in its written form.	_____
3.4) Intermediate education uses the language in its written form.	_____
3.5) Secondary education uses the language in its written form.	_____
3.6) Literacy in the language is available to adults in the community.	_____
3.7) Instructional materials written in the language are available in the community.	_____

Part 4: Literature in the language

4.1) A writing system exists for the language.	_____
4.2) Writing materials are sold locally (pencils, pens, paper, notebooks, etc.)	_____
4.3) Printed material in the language is sold locally.	_____
4.4) At least one periodical (magazine) is sold in the language.	_____
4.5) Books are for sale in the language.	_____
4.6) More than five titles of books are for sale in the language	_____
4.7) At least four kinds of books are for sale in the language (education, religion, novels, politics, etc.)	_____
4.8) A dictionary in the language is for sale in the community.	_____
4.9) There is at least one facility for duplicating printed material in the language.	_____

Yes answers = 1 point; No answers = 0 points

Guupa (Summary)

- K'ot'okə honitse gitə een een nooni jirotsə T'op'iyotse bo beyok'o s'iilərt. Boowe Nilosaronatə afəro ejiyofikiyona. Afəroejiyotiki nooni jirotsəna keezə nooni naarotsə fa'ano. Manotsuwe: Semetikiyona, kushetikiyonatə omotikiyona. Haniye k'oshoni no noonno awə nooni jiotse bədaatseyiruwok'o etoni (Nilosaharona, Kushetikiyona, Omotikiyo wekin semetikiyona).
- Itə ashə taawo ambts bəwotok'o, akə bobeyiruwok'onatə ake noon man bokeewiruwok'o, itə nemo awək'o kiitso itə falituwok'o danərət.

- Fishəman keewutsok'on Borinoono amətsələ shirotse bədaatseyiruwok'o t'iwintsədek'atə and noonanə 5lə wekin 6lə shirotse bədaatseyiruwok'o danərət. Noonanə bət'afawok'o haniye dashi k'opetsanotsi fiinatsə jiitso geyituwe. Manotsuwe.
 - Mootse, Galotse, Giyoke noonanə bookeewetuwok'o kup'iya.
 - Shengəshdek'ə noonəman dantsə eenashotsə nana'o, Jawetso bodaniyituwok'o kup'iya. Daniyi aa\uwo k'aniyidek'a. Manotsuwe dashi k'aat'otse (1lə k'aat'otse) botooki noonon nababonatə k'op'onə daniya.
 - Daniyosh aayiyitə k'op'ets k'op'otsi k'aniya.
 - Bori noono dani noono wotarə fiinatsə bə jiinetuwok'o wosha.

Terəwera (Exercise)

1. Bori noono awudə nooni jirotsitse awitsenebədatse? (Language family)
2. Bori taawo noguurotse ambətse? (Population)
3. Bori noono aake aake bədatseyiruwok'o keewuwor.
4. Bori noono no guuranitse aaki zooniyotsəne keewefo ? (Geographical location)
5. Bori noonotse bewoki k'oshə k'oshonə tutsonə ikə naari keewosh k'oshə k'osh shuutso fa'amo aləne? Fa'e wotalə uutsə ariyo imerə.
(Standardization)
6. Ikə kewosh k'osh k'osh shúútso bəbewo kic'o detsəfa? Eegosh bəwotok'o keewuwerə. (Standardization)
7. Naema eto eega ete? (Culture)
8. Bori nemotse iko maatsə dek'a. Maatso dek'eworə eeg eeg k'alefok'o ikə ikonə tuurə shine shuutsonə keewuwer. (Culture)
9. Bori noono eegə shíratse bədatseyiruwok'o keewuwor. (Language vitality)
10. Eegoshe shírə mantas bəwot? (Language vitality)

K'ot'okə Gita (2) Noonə Keewə Fala (Unit 2)

K'ot'okəhan Kinda (Unit Introduction)

K'ot'okə gitəhan bé s'iiliyiruwoni daniruwots bonoonon noonə keewo falo eensərə bobek'ətso boshishətsə keewo awək'o keewo bofalituwok'oni. K'ot'okə hanitse bodanetə k'aabə k'aabə keewotsi.

- Boosh shiyets keewo, bogawutsə keewo, botewəniru keewo, haniye shin eeg boshunəfok'o awək'o keewə bofalituwok'oni.
- Tururonatə bətooki taariki keewa
- Bokeewiru keewatse turə shirə iima.

Haniye dambi k'op'etsanotsi fiinatsə jiitsər daniruwotsə keewə iko awək'o k'ewədə'e, gawədə'e bokeewi tuwok'o kup'iyituwe.

K'ot'okəhanə K'os'əwotsi (Objectives)

Daniruwotsə k'ot'okəhan bodane okona.

- Tururonatə botooki taarikiyo botooki noonon keewituno.
- Keewotsi boshirə shiron kayiyide'e beezituno
- Keewotsə ikə bo'arewonatə bok'oshk'oshewo bonemok'on nokoriyirə galituno.

2.1 Bi Atsə Atsə Daneya (Self Introduction)

Shinə shino nətooko daniruwotsəsh daniyir bo'atsə atsewo bodanetok'o k'ala.

Aata –Bí atsə daniyosh geyitə k'aabə k'aabə keewots eegəno?

- Wotitəaanoyotsitse muuk'otsə
 - Təshuutso kombiyi
 - Təwa maanokəna
 - Təshunə manə manəfiina.

Daniruwotsə garewonə ka'eyarə bo'atsatsewo bodanetok'o kali.

2.2 Shiyetsonatə Tewunets Keewə Keewa

(Expressing Opinions)

Daniruwotsə dani tookə han bodane okonə:-

- Boosh shiyetso, bogawutso, shinomandish botewəniru keewo eeg bəwoto botooki noonon keewituno.

Daniruwotsə gitə gitə wotəde'e bo'atsatsewosh boosh shiyeyiruwo botewəniruwo eeg k'olə boshunəfok'o manuwe eegosh bəwotətsok'o bokeewetuwo'k'o wosha.

2.2.1 Shiyetsə Keewə Keewa

Shiyetsə keewə keewa etewora ashə iko ikə jago, bəbek'orə wekin bəshishor ikə keewo bish shiyewosh falifuwe. Manatse turə biish shiyetsə keewənan bə keewora biish shiyets keewo keewərə etefo. Keewəmanə biish shiyere eto nofaliti eegosh keewəmanə bəwotətsok'o dano bəfalora.

2.2.2 Aretsə Keewə Keewədek'a

Aretsə keewə keewa etoni ashə iko ashə k'oshonəton tohon bəkeewefe biishə aretsə keewo, biins'iilitso keewo bəfalora.

2.2.3 Doyə Keewa

Doyə keewa etoni ashiiko haniye shini ikəworatse tutə hambetsish bəfoorəfetsonatə shinomandish fin bə geyiru keewo eegə bəwotokonatə eegosh fiinə man fiino bəgetsok'o keewo bəfalora.

- Daniyiruwon daniruwotsə dambi daniyiman nədaniyora bodayo, boosh shiyetsə keewonatə boosh arəts keewotsi bokeewetuwo'k'o aatəfetsə daniyiwe.

Aatatsi aata 1 – Aretsə keewo keeweworə egə eeg erəniya shengəhəde'e keewərə k'ebiruwotsə nibənə de'e bokebetuwok'o k'alo fale?

Dambi aatanəsh aaniyiwotituwtsi

1. No keeworə jiitsə k'aza
2. S'ap'ə detsəts keewə keewa

3. keewəman t'iintseyiru ashotsi konotsi bowoto galəde'e dano geyituwe.
Dambi aaniyanə weeron k'osh aaniyo bo'iimetuwok'o daniruwotsi kup'iya.

Aatotsi aata 2- Aretsə keewo keeweworə awək'o awək'o erəniya keewefo?

Keewots bo'arewonatə bok'osh k'oshewo nokoriyeworə awək'o
awək'owe etefo?

Aniya

- taash bi'ari - - - -
- tikok'ona - - - -
- təs'iilətsok'ona - - - -
- təgawətsok'ona - - - -

Daniyiruwon keewotsi nokoriyosh haniye dashi weeran jishewo faletuwe
k'aatotse daniru nana'a jamo turə bo'eed'ituwok' woshərə, bune mo shayiye itə
shuni erə aati? Maniye okonə bunə shunətsə ikə mand shayi shunətsə ikəmantə
wotarə gitə garewo bofiinituwok'o k'ali. Bogaare manits wotarə 5'dek'ik'iyosh
eegosh buno boshuntsok'o k'oshotsə eegosh shayiyo boshuntsok'o
bogawituwok'o k'ala. Bogawətsman turə bokee wituwok'o k'ala.

2.3 Bətooki Taariki Keewonatə Tururona (Stories)

Daniruwotsi bodantsə sheng tururo bəbeyal bokeewituwok'o aata. Ikə wekin gitə
daniruwotsə k'aat'otse turə bodanətsə tururo bokeewituwok'o k'ala.

Tururə iko shengə turura etefo eeg bəwotorya? Erə daniruwotsi aata.

Aaniyi wotituwotsi.

- Dano bilitse daatsetəkə bəwotiyala
- Bo'ashi nemonton gonkekə bəwotiyala
- Bəshine shuutso kotədek'ə t'inəkə bəwotiyala
- Nana'otsə keton bot'i iwintsitəkə bəwotiyala

Haniye k'osho daniruwotsə bokeewituwok'o aata Bo'aaniyoro bo'ango kup'iya.

Daniruwotsə tururə keewan boterəwerituwok’o muk’ə dek’ik’iyo iimərə haniye shini bodanətsə bogawituwok’o aata. Daniruwotsə tururo bo’iindoke, bonihoke boeshu eshuwoke bogiyoke aatəde’e warə garewon wotəde’e bodotsatse ikin bokeewetuwok’o wosha. Iko turə bək’anitsə tururo bəkeeworə oorə beyiruwotsə tururəmanə eegə bəwotok’o eeg behiyosh bəgetsok’o k’ewəde’e bokeewituwok’o wosha.

- Daniruwotsə tururi k’alo bo keewituwok’o aata.

Guupa (Summary)

K’oot’okə gitānitse bish aretso, bish shiyetso, eek’alə shunetsok’o, bətoki tarikiyo natə tururonə awuk’o keewetok’o danərətə.

Bish aretso, bish shiyetsonatə shinomatsəsh eek’alə geyetsok’o shengish dek’ə keewere eto faleti.

- Jiitso k’ayir keeweyora
- S’ap’ə detsətsə keewo keeweyora
- Bish keeweyiru asho koni bəwoto danewora.
- Eegoshe manə nə’eti erə aateyorə aaniyo detseyala.

Tururə iko sheeng turura eto faletə:-

- Dano biitse daatsetəkə bəwotala.
- Jiri nemonton gonkekə bəwotəyala.
- Bəshine shuutso kotədek’ə t’inkə bəwotiyala.
- Nana’otsə keton bot’iwintsitikə bəwotiyala.

K'oori Mala (Assessment)

Daniruwotsi gare garewonə kayiyirə toharə tururo bok'aniyituwok'o k'ala.
Manatse ikə garewotse iko turə bət'iintsorə Orəbeyiru bəgarewotsə tururə
manatse aatetə aatotsəsh aaniyo bo'iimetuwok'o k'alər bo daatsitə k'awuntso
íímo geyituwe. Imetə tururitookotsíi.

1. Yotsi no'abowotsə nemonatə andi ashə nemo ikə bəwotonatə bok'osh
k'oshewo bonokoriyituwok'o k'ala. Awək'o keewotsə bowoneyiruwok'o
bokeewituwok'o aata.
2. Haniye dashi boshuuts s'eegetsə buutsi naaranotsitse aawi bogo itə
shunətsok'o aanibəjiik'atse aawi bo shunətsok'o galəde'e shíronə bo
gedetuwok'o k'ala. Eegosh ikələ shira gitələ shira - - - -bo
Etətsok'o keewuwerə erə aata.

Mus'a

K'asha (muziya)

Keetsa

Bok'ola

Mangowa

Papaya

Kumandora

3. Bo danətsə tururo kaashonə bokeewituwok'o (bokitsituwok'o) k'ala.

K'ot'okə 3 (Unit 3)

Fideliyotsə K'aaronatə Arona

Kinda (Introduction)

Haniye shini k'ot'okotsitse nooni jironatə noonə keewo falonə danəro. Andí k'ot'okanitse nodanetə keewotsi:-

- Fidel iyots awuk'o bok'op'etuwok'o
- Fideliyotsə k'aarona, shaponatə k'aarə tuwonatə k'aaridihon awuk'o galetuwok'o.
- K'op'i jifuwotsi
- Aap'ona, seenas'eenəmtsikeewotsənətə s'eenəmtsí keewotsi nababonatə k'op'ona.
- Timotsi nababonatə k'op'ona.
- Daniruwots daniyo bokeshor awuk'o bodanituwok'o.

Haniye dambi k'op'etsə keewanotsí nibənde'e shengshide'e itə danetuwok'o nibi s'eenona nokotirə.

K'os'owotsi (Objectives)

Daniruwotsə k'ot'okan bodane okonə:-

- Bori nooni fideliyots shaponatə k'aaronə galituno.
- K'op'i jifuwotsə shuutso danirə bono fiinatsə jiitsituno.
- Aap'otsi, s'eena s'eenmatsi keewotsi, s'eenmatsi keewotsənətə timotsən shengəsh de'e nababituno.
- Aap'otsi, s'eena s'eenmatsi keewotsi, s'eenmatsi keewotsənətə timotsən shengshde'e k'op'etuno.
- Ikə k'aat'i mas'afon shengshde danituno.

3.1 K'op'i Weerotsi (Orthographic Styles)

Daniruwots danə hanə bo'ishe okonə:-

Bori fideliyotsi awuk'o k'op'etuwok'o kitsituno.

Haniye shinə andi woranəsh bodətə ayi naari fideli k'op'i weerotsə fa'ano. Jaamə k'op'i weerə manotsəno keezosh ka'iyə faletuwe.

Manotsu:-

- Loogografikiyona
- Sayilebikiyonatə
- Segmenətal əskərptiyona

Hanitse nodan etuwoni dambi k'op'iweerəmanotsəsh wotitə ariyonatə noborinoono awu weeronə k'op'e tuwok'oni.

Loogografi kiya etef k'op'i weeroni ikə fideliyon (c'iron) ayi aap'o kiitsə faletuwon. Ariyosh cayini fideliyotsi dek'o faletuwe.

Sayilebikiyi etef k'op'i weeroni ikə fideliyon ikə silebeliyo kiitsfaletuweniye.

Ariyesh: k'aarə detsətsəwotsi k'aarə deshawuwotsats gonkide'e ikə fideli bəwotore.

Ariyosh: Awarənotse Balege → Ba - le - ge → ㄅ ㄞ ㄍ ㄝ

Hanə nok'op'ye ariyosha eta bako awarəno silebiki k'op'i weerots kindatse. Hanə weeran k'op'iruwots Japaniyotsi.

Segmental əskriptiya etefə k'op'i weeroni:- Ikə fideliyo ikə k'aarosh bəwotətsoniye bəkitsir. Hanə etoni ikə ap'otse beyiru jamə fideliyo bətokə tookə k'aaro detsəfe eta. Hanə k'op'i weeranits keezə naari k'op'i weerəwots fa'ano.

Manotsuwe:-

Jenerali segmental fideli garewona, abəjadə garewonatə Abugidə garewona.

Abujad garewotse nodaatsituwo bətooki k'aarə deshawo fideliyots kaarəmc'ira Hanitse bətookə k'aarə detsəts fideliyots befets boon kiitsitə keewo deshatsəno wokin bok'alitə k'alo ali. Hanə garyan k'op'efo arabi fideliyotsi.

Ariyosha:- 'Allah' etiruwo (الله) ete.

Abugidə weeron k'op'ewor botooki k'aarədeshawots bo'alə falə beratsəno. Jaametsəwots nok'op'ewor botooki k'aarə detsəts fideliyotsənton desheyarəni ikə k'aaro iimər bok'op'et. Hanən k'op'efo awarəna.

Ariyosha:- n etiru Arawuni fideliyu 'B' natə 'A' gonkide'eni bək'aaro daatsetə.

Noborəni fideliyots latini bowotətsotse tuwutson segmental əskriptiyotsa bodaatset. Wotowa bako Abujadənətə abugid garewots kindo falatsəno. əngəliz fideliyonatə k'osh latini fideliyon k'op'eyiru nooni fideliyotsə k'op'o jeneral segmentiyotsa bodabet.

Daniyiruwon k'ot'okə keezəhan nədaniyorə bii'ts'ayə fiideliyotsə əngəlizifideliyotsənton boshagonatə bok'aaronə bəareyiruwotse hanatse ayəworo eekə k'azo neengeyiyituwe han nədaniyorə bado k'aat'ifiinonə bado maa fiinonə eeko faletuwe. Han etewora ayə b'iarətsosh falə eekeratse erə shiyanək'aye ketəbəwotətsoshe.

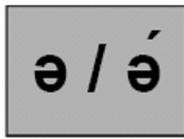
3.2 K'aarə Tuwonatə K'aarə Dihona (Toniya)

Borəni noonon k'aarə tuwonatə k'aari dihon detsəfe. k'aari tuwa etoni ap'əwotsi nos'eegor k'aaro damban bətuwoniye. Hano c'iran (`) kitso faletuwe. C'iran bəbewonatə bək'aazo ap'ə iko k'oshə k'osh biitso bədetso kitsituwe.

Daniyiruwon haniye dashi ap'anotsi ak'əmarats k'o'orə k'aarə tuwokonatə k'aarə dihon daniruwotsəsh kitsuwe.

Ariyosh. 1. Maa _____ → Bits beyefoni
Máá _____ → mish máá (k'eeta, noonots geda)

2. Ata _____ ➔ shoodewor shoodə kashosh dek'efoní.
Atá _____ ➔ mito maarə andəro bəkishoni
3. Bata _____ ➔ ááwo bites kishədek'efoní.
Batá _____ ➔ keewu gawuk'aza.

1.

tureka

ə

əresasiya

ə ə

2. Your teacher will point to one of the words in the box. Following this, point to the picture of the word in part one and say what the word is. Continue in this way with all of the words.

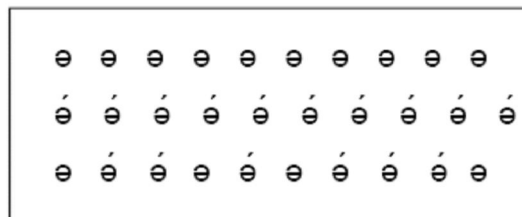
əresasiya

tureka

tureka

əresasiya

3. Listen as your teacher says each row of letters as an example. After you have heard the example, say the rows of letters WITH your teacher. Do not repeat the letters after your teacher says them.

4. In the spaces provided below write out the letters in your own pattern (similar to the third row in the box above). Then work with a partner. Dictate the letters aloud while your partner writes what she/he hears. Then check to see if what each of you wrote matches. Then have your partner dictate her/his row of letters while you write.

a.) _____

b.) _____

a / á

1.

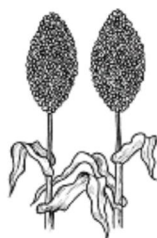
bánga

á a

jábá

á á

yanga

a a

bambá

a á

2. Your teacher will point to one of the words in the box. Following this, point to the picture of the word in part one and say what the word is. Continue in this way with all of the words.

bánga

jábá

bambá

yanga

yanga

bambá

jábá

bánga

3. Listen as your teacher says each row of letters as an example. After you have heard the example, say the rows of letters WITH your teacher. Do not repeat the letters after your teacher says them.

a a a a a a a a a a a

á á á á á á á á á á á

a á á á a a á a á á a

4. In the spaces provided below write out the letters in your own pattern (similar to the third row in the box above). Then work with a partner. Dictate the letters aloud while your partner writes what she/he hears. Then check to see if what each of you wrote matches. Then have your partner dictate her/his row of letters while you write.

a.) _____

b.) _____

o / ó

1.

k'oró

o ó

bok'olo

o o o

tobó

o ó

bós'ó

ó ó

2. Your teacher will point to one of the words in the box. Following this, point to the picture of the word in part one and say what the word is. Continue in this way with all of the words.

tobó	bok'olo
k'oró	bós'ó
bós'ó	k'oró
bok'olo	tobó

3. Listen as your teacher says each row of letters as an example. After you have heard the example, say the rows of letters WITH your teacher. Do not repeat the letters after your teacher says them.

o	o	o	o	o	o	o	o	o	o
ó	ó	ó	ó	ó	ó	ó	ó	ó	ó
o	o	ó	o	ó	ó	o	o	ó	o

4. In the spaces provided below write out the letters in your own pattern (similar to the third row in the box above). Then work with a partner. Dictate the letters aloud while your partner writes what she/he hears. Then check to see if what each of you wrote matches. Then have your partner dictate her/his row of letters while you write.

a.) _____

b.) _____

1.

firíyi k'aasha

i í

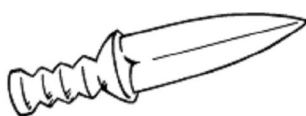
míta

í

girgidá

i i

shiká

i

2. Your teacher will point to one of the words in the box. Following this, point to the picture of the word in part one and say what the word is. Continue in this way with all of the words.

firíyi k'aasha

shiká

míta

girgidá

girgidá

míta

shiká

firíyi k'aasha

3. Listen as your teacher says each row of letters as an example. After you have heard the example, say the rows of letters WITH your teacher. Do not repeat the letters after your teacher says them.

4. In the spaces provided below write out the letters in your own pattern (similar to the third row in the box above). Then work with a partner. Dictate the letters aloud while your partner writes what she/he hears. Then check to see if what each of you wrote matches. Then have your partner dictate her/his row of letters while you write.

a.) _____

b.) _____

u / ú

1.

ura

u

múkúwa

ú ú

dungurtsá

u u

kurkúnda

u ú

2. Your teacher will point to one of the words in the box. Following this, point to the picture of the word in part one and say what the word is. Continue in this way with all of the words.

ura	múkúwa
dungurtsá	kurkúnda
kurkúnda	dungurtsá
múkúwa	ura

3. Listen as your teacher says each row of letters as an example. After you have heard the example, say the rows of letters WITH your teacher. Do not repeat the letters after your teacher says them.

u	u	u	u	u	u	u	u	u	u
ú	ú	ú	ú	ú	ú	ú	ú	ú	ú
u	ú	u	u	ú	ú	u	u	ú	u

4. In the spaces provided below write out the letters in your own pattern (similar to the third row in the box above). Then work with a partner. Dictate the letters aloud while your partner writes what she/he hears. Then check to see if what each of you wrote matches. Then have your partner dictate her/his row of letters while you write.

a.) _____

b.) _____

e / é

1.

p'élá

é

ec'ec'a

e e

fengéssha

e é

kewúntsa

e

2. Your teacher will point to one of the words in the box. Following this, point to the picture of the word in part one and say what the word is. Continue in this way with all of the words.

kewúntsa	ec'ec'a
p'élá	fengéssha
fengéssha	p'élá
ec'ec'a	kewúntsa

3. Listen as your teacher says each row of letters as an example. After you have heard the example, say the rows of letters WITH your teacher. Do not repeat the letters after your teacher says them.

e	e	e	e	e	e	e	e	e	e
é	é	é	é	é	é	é	é	é	é
e	é	e	e	é	é	é	e	é	e

4. In the spaces provided below write out the letters in your own pattern (similar to the third row in the box above). Then work with a partner. Dictate the letters aloud while your partner writes what she/he hears. Then check to see if what each of you wrote matches. Then have your partner dictate her/his row of letters while you write.

a.) _____

b.) _____

3.3 Aap'ona, s'eena s'eenmatsí keewonatə s'eenmatsi keewə nababonatə k'op'ona.

Letter	Shinasha Example	English Example
A a	asha 	like the <i>a</i> in <u>a</u> voc <u>a</u> do and Toyota
M m	<u>m</u> asha 	like the <i>m</i> in <u>m</u> an
Sh sh	<u>sh</u> a 	like the <i>sh</i> in <u>sh</u> oe
I i	<u>i</u> sha 	like the long <i>e</i> in coff <u>ee</u> and t <u>ea</u>
O o	<u>o</u> sha 	like the <i>o</i> in ph <u>o</u> ne and bo <u>o</u> t
B b	<u>b</u> amb <u>a</u> 	like the <i>b</i> in <u>b</u> all
N n	<u>n</u> iba 	like the <i>n</i> in <u>n</u> ose

Use the letters in the box to create
as many words as possible.

A m l sh O g a M i Sh o G

1. <u>Asha</u>	6. <u>Gasha</u>
2. <u>Masha</u>	7. <u>Misha</u>
3. <u>Osha</u>	8. <u>Gosha</u>
4. <u>Isha</u>	9. <u>Goosha</u>
5. <u>Gaasha</u>	10. <u>lima</u>

Reading practice

1. Bí mīsho a babsh ímí.	5. Osho im amí
2. Ibosh mīsho ím.	6. Shash osho shibashish bí ím.
3. Shibashí nímíshi baba.	7. Abí bamboo mímísh ima.
4. Shash mīshí shasho íbosh bí ím.	

Fill in the blanks with the correct letter
(a, m, sh)

1. am a 2. Masha 3. sh asha 4. ma sha
5. Ashasha 6. Ama 7. a sha 8. Asha 9. sha sha

Match the following words with the pictures below by writing the picture number in the space next to each word.

ísha 4 bamba 5 misha 2 osha 3 asha 1

1.

2.

3.

4.

5.

Double Vowels and Single Vowels

aa	a
aaka 	aka
oo	o
k'óora 	k'ora

ii	i
íimba 	ísha

Fill in the blanks of the words below with the letters a or aa.

m aa

b a ba

aa sha

sh aa ba

n aa sha

Fill in the blanks of the words below with the letters i or ii.

b i mba

m i shá

sh ii sha

ii ma

Fill in the blanks of the words below with the letters o or oo.

b oo ba

o na

o shá

n oo na

b oo mba

b oo la

Reading Practice.

1. Abi moosha bí am.
2. Shibashi asho bí oon.
3. Mish naashí.
4. Anan misho bí lim.
5. Abí mish bi aboosh.
6. Mimi moo tíisha.
7. Mimi osho baasha.
8. Mími Abi bí shim.
9. Abi booboo máá bí am.
10. Abi mísh máá naasha.

Letter	Shinasha Example	English Example
T t	toba 	like the <i>t</i> in <u>T</u> omato
E e	shema 	like the <i>e</i> in <u>n</u> et and <u>b</u> ed

Using the pictures, write the words in the spaces provided.
The words only use the letters a, m, sh, i, l, o, b, n, t, e

n a b a b a

T í í sh a

Sh e m a

k í t á

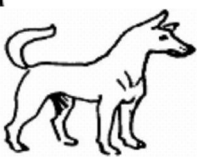
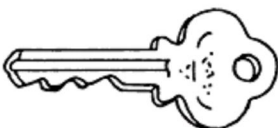

a t a

Fill in the blanks with the correct answer. Choose from the possible answers provided below.

Example: Abosh mísho iim.
(iim, móó, am)

1. Abí íbo bí'am.
(bí'am, bí, moo)
2. Mamítsh tobo íta.
(mísha, ita, ata)
3. Baanash moo tísha.
(moo, shasho, ísho)
4. Shaash mísho shasha.
(shasha, basha, baasha)
5. Maamít osho bashá.
(tobo, osho, mísho)
6. Maamít Abí míshí.
(tobo, shíbashí, maamít)

Letter	Shinasha Example	English Example
R r	ma <u>r</u> á 	like the <u>r</u> in <u>r</u> abbit
K k	<u>k</u> ana 	like the <u>k</u> in <u>k</u> ey
W w	shu <u>w</u> a 	like the <u>w</u> in <u>w</u> ater

Write 6 words that use the letters r, k or w.

Aaka

Maara

Keetsa

Waaka

Weera

Kawa

Match the following words with the pictures below by writing the picture number in the space next to each word.

Waaka 11

tawa 5

shaka 13

weera 6

kora 9

ambaará 8

máá 10

boobá 7

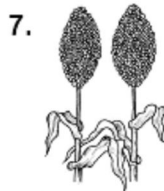
masha 3

máána 2

aamba 1

maa 12

ootá 4

Put the jumbled words together to form complete sentences.

Example:

Answer:

koró tíisha. Éké

Éké koró tíisha.

1. taha amra. mashó Shaanír
Shaanír taha mashó amra

4. Abersh Adel íimre. ambaaro
Adel Aberh ambaaro íimre

2. shashá. Almaro kano
Almaro kano shashá

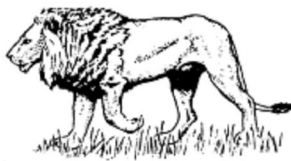
5. Bolo kewere. Abo
Abo Bolo kewere

3. Adel amre. moosho
Adel moosho amre

Double Vowels and Single Vowels

ee	e
she <u>ee</u> la 	sh <u>e</u> la

Fill in the blanks of the words below with the letters e or ee.

Fe sha

m ee sha

m ee ta

k e ta

t e rera

i and e / ii and ee

i
gira
e
gera

Read the words below. After reading, discuss with your partner about the meaning of each word and how the difference in vowels changes the meaning.

ima

kima

ema

kema

kita

miisha

keta

meesha

kíitá

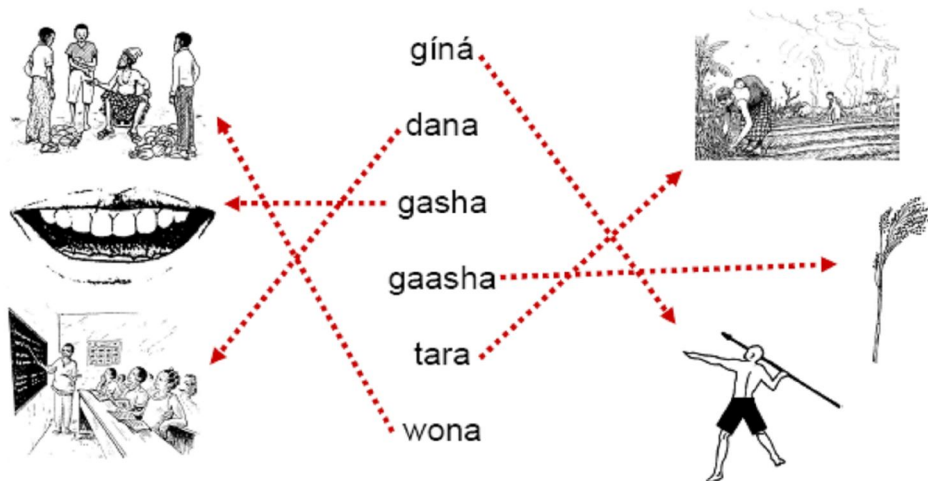
tiisha

keeta

teesha

Letter	Shinasha Example	English Example
D d	<u>d</u> imba 	like the <i>d</i> in <u>d</u> og
G g	<u>g</u> ora 	like the <i>g</i> in <u>g</u> irl

Draw a line to match the picture with the correct word.

Use the letters in the box to create as many words as possible.

a m sh i o b n aa ii oo t e r k w ee d g

1. Keewa
2. Misha
3. Tiisha
4. Toha
5. Gesha

6. Bomba
7. Weera
8. Gora
9. Tera
10. Asha

Using the pictures, write the words in the spaces provided.

The words only use the letters

a, m, sh, i, o, b, n, t, e, r, k, w, d, g

d i r á

K i i sh a

M a b a b a

Letter	Shinasha Example	English Example
U u	<u>ú</u> ká 	like the oo in <u>b</u> oot and <u>r</u> oom
J j	<u>j</u> inda 	like the j in <u>j</u> acket
L l	<u>l</u> awúwa 	like the l in <u>l</u> eg

Write 6 words that use the letters u, j or l.

Joora

Úrá

Lomiya

Júnda

Wutsa

Lamba

Fill in the blanks to complete the words below.

ee l t a

G u r a

M o t o b i l a

ee l a

J oo r a

J ii sh a

K aa sh a

Ú r á

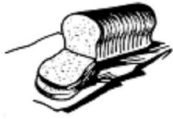

Reading Practice.

1. Aber mísho mááre.
2. Mamit tobo kurera.
3. Aber mímísh ambaaro ímre.
4. Mamít dimbo kewera.
5. Mimi osho kurera.
6. Kano moo kotfe.
7. Éésho asho mááfe.
8. Adel motobílon amre.
9. Aber moosho jiishre.
10. Mamit tobo kemfa.
11. Aber mamiti koonre.
12. Jaar baako kemfe.
13. Guri jooro kewere.
14. Dargu moo kotfe.

u	uu
k'ula	kuuta
	

Fill in the blanks of the words below with the letters u or uu.

t u sha

g uu ma

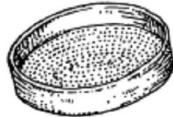
k uu nda

g u mba

B uu sha

g uu nda

b u ná

b uu na

Look at each of the pictures below. In the space provided write one or two sentences about what is happening in each picture.

Example for good answers:

Asha íko eeyísho kema bədamir.

Na'ú eeyísh setséru ashoné bəs'ilər.

K'wo fed'atə tiishubuwtsere ashw bəkuwir.

Indu bəkuwere na'w tek'atə induwats

bəc'ac'ir.

Ashə iko kewutso azəfokon úd'ədek'ə

kurdek'ə bəwetir. Na'na'ots bonihə kewutso

úd'ədek' bəware bo'íti'ír.

Ashasho k'asho gawíyo dekeshosh

motobíłats boc'anír.

g and j

Read the words below. After reading, discuss with your partner about the meaning of each word and how the difference in vowels changes the meaning.

g	j
giinda 	jiinda

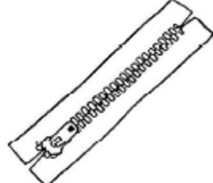
góóshá	giisha	guunda	gooba	guuma
joosha	jiisha	juunda	jooba	júúmá

Letter	Shinasha Example	English Example
H h	<u>h</u> aba 40	like the <i>h</i> in <u>h</u> and
F f	<u>f</u> arshá 	like the <i>f</i> in <u>f</u> lower

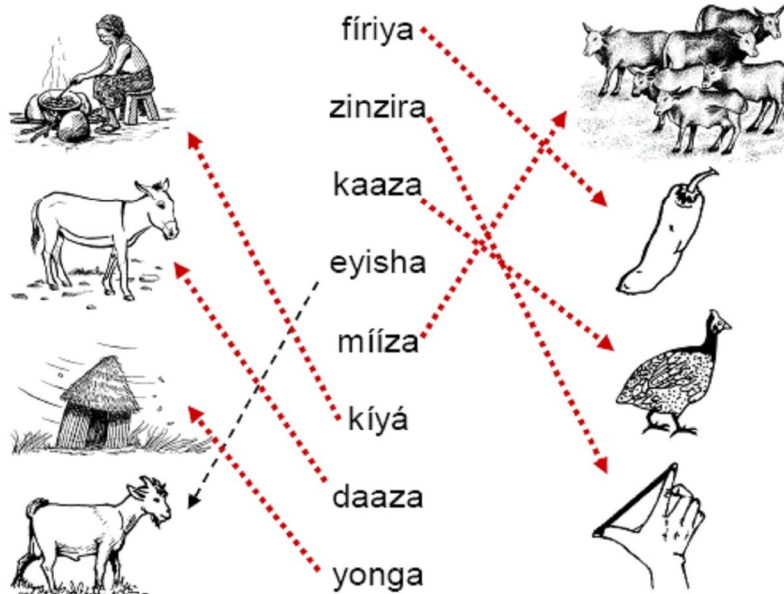
Use the letters in the box to create as many words as possible.

a m sh i o b n t e r k w d g u j l h f

1. <u>Kura</u>	6. <u>Masha</u>
2. <u>Kúrá</u>	7. <u>Fuusha</u>
3. <u>Torara</u>	8. <u>Hafa</u>
4. <u>Joora</u>	9. <u>Shela</u>
5. <u>Moosha</u>	10. <u>Goora</u>

Letter	Shinasha Example	English Example
Y y	eyisha 	like the y in <u>y</u> awn
Z z	zanzá 	like the z in <u>z</u> ipper

Draw a line to match the picture with the correct word.

Reading Practice.

- Adel mísho mááre.
- Mamít dímbó kewera.
- Aznat daazo kémre.
- Dinbít kanonton kaashra.
- Adel moosho amre.
- Garam moo agre.
- Mamít tobo kíírǎ.
- Bayan eyisho kémre.
- Éésho miizo mááfe.
- Kano moo kotfe.
- Mamít osho kewera.
- Aznat buní mito kokere.
- Aznat kuuto kaashre.
- Aznat miinzo jookre.
- Azo mereero kémre.

Some words can be spelled with both j or y in Shinasha.
Some examples are:

Joosha / Yoosha

Yonga / Jonga

Joka / Yoka

Yootsa / Jootsa

Look at each of the pictures below. In the space provided write one or two sentences about what is happening in each picture.

Example for good answers:

Daazu asho beshar'ir.

Asho daazu togash fuyo bæk'a'wur.

Ashewots mat'a bok'ut'ir.

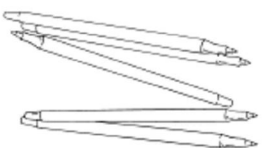

Polisuwots ashə iko bashefir.

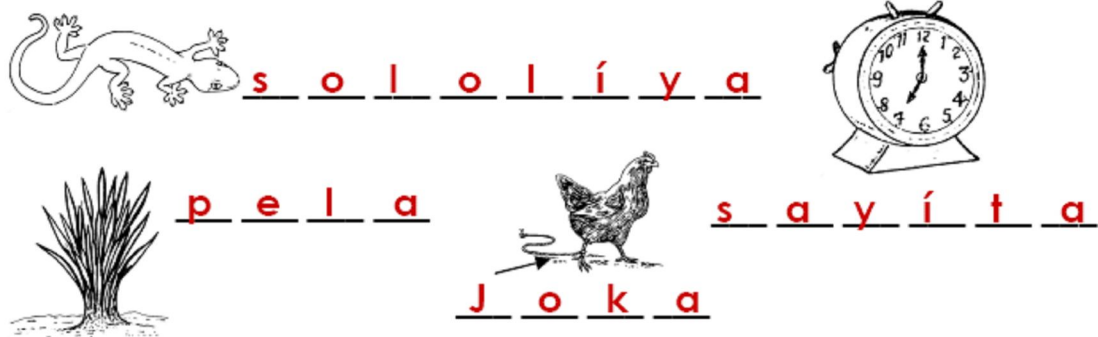
**Ashə iko tipo amək'azosh poliswotsí
bæk'onir.**

Ashə iko k'asho kurdek' bá'amír.

Letter	Shinasha Example	English Example
S s	<u>s</u> áníyá 	like the <i>s</i> in <u>s</u> pider
P p	<u>p</u> éráha 	like the <i>p</i> in <u>p</u> en

Using the pictures, write the words in the spaces provided.
The words only use the letters
a, m, sh, i, o, b, n, t, e, r, k, w, d, g, u, j, l, h, f, y, z, s, p

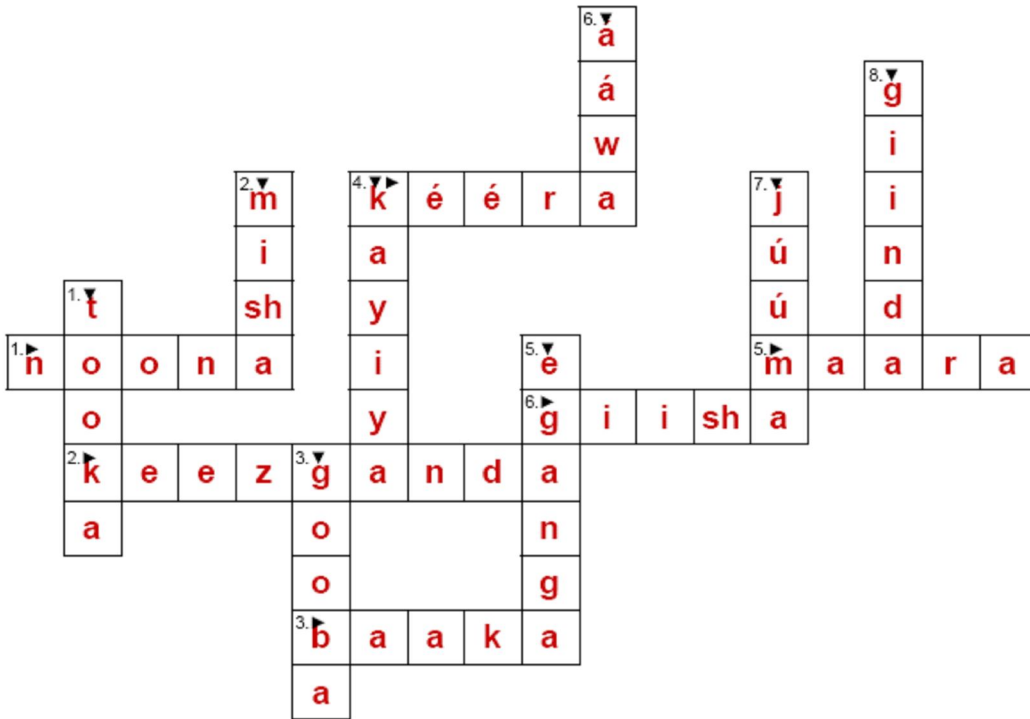

Put the jumbled words together to form complete sentences.

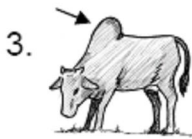
Example: koró tíisha. Éké
Answer: Éké koró tíisha.

- fíríyon Almaro mááre. misho
Almaro fíríyon mísho mááre.
- balambaaro kabadsh gushiere. keez Balay
Balay keez balambaaro kabadsh gushiere
- Adelsh santimo iimra. mamit
Adelsh santimo mamit iimra.
- zanzo dúshon giishere. Minzo
Minzo dúshon zanzo giishere.

Crossword

DOWN ↓

4. $15 \div 3$

ACROSS

ə ə	'
<u>ə</u> rəsasiya 	na' <u>á</u>

Think of words using **ə** or **'** and write them in the space below.

<u>Turəka</u>	<u>Terəwera</u>	<u>Be'a</u>	<u>Te'á</u>
<u>Ta'á</u>	<u>Mo'á</u>	<u>Na'á</u>	<u>ərəmat̪sa</u>
_____	_____	_____	_____

Fill in the blanks to complete the words below.

N a' á

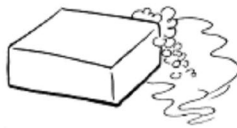
m o ' a

h a ' á

Look at words using **'** (i.e. ga'a or gu'a). How is this letter usually used?

It is usually used between 2 vowels.

ts <u>a</u> tsa 	t a <u>t</u> a 	s' <u>s'</u> awa
k' <u>k'</u> orá 	k <u>k</u> ora 	s <u>s</u> amuna

The beginning of sentences are in column **A** and the ending of sentences are in column **Bi**. Match each to form complete sentences.
Write each complete sentence in your notebook.

A	Bi
<u>E</u> 1. Adel kuunto	A. gaaguro tipere.
<u>A</u> 2. Ambesh	Bi. kewera.
<u>Ji</u> 3. Adel	Di. úshere.
<u>Hi</u> 4. Guri	X kaashere.
<u>Fi</u> 5. Mamit	Fi. guri matera.
<u>Bi</u> 6. Mamit osho	Gi. kemere.
<u>Gi</u> 7. Ziri bémoo	Hi. mamiti joobere.
<u>I</u> 8. Domets mite	I. mita bi'am.
<u>Di</u> 9. Ambesh buno	Ji. moo agére.
<u>Ki</u> 10. Azo	Ki. Eyisho mááraka.

Read the words below. After reading, discuss with your partner about the meaning of each word and how the difference of the bolded letters changes the meaning.

kurá	k'úra	keewá	k'eewa
mita	mitsa	mata	matsa
ikáwa	iik'ə'awa	káára	k'aara
kita	kiitsa	kuuta	kútsa
kaashá	k'aasha	koorá	k'óóra
fuuta	fúútsa		

Fill in the blanks with the correct answer.
Choose from the possible answers provided below.

Example: Abosh mísho iim.
(iim, móó, am)

1. Alets minz ezo shaabera.
(kéétso, ezo, meetso)
2. Domets buno gufira.
(k'e bera, gufira, máára)
3. Gaashets kundots dawutso duutsera.
(kundots, k'ulots, budusots)
4. Awuntsets jendiyats k'eera.
(mishats, jendiyats, darats)
5. Mamíte k'ulots íto kííra.
(kundotsə, k'abots, k'ulots)
6. Daazo mayo kurefe.
(minzo, daazo, kano)
7. Kurekúndo kafi naara.
(eyishi, dawuzi, kafi)
8. shutso maa agosh wotefe.
(maayo, shutso, baako)

Fill in the blanks to complete the words below.

k ú ts a

k i t a

k' a l a

f uu t a

k' óó r a

k a m b a

k' ee n a

s i r u w a

m ee ts a

k u ts a

s' aa r a

k' o m b a

t'	t	d'
t'oba 	toba 	d'ama
p'	p	d
p'ela 	pela 	damba

Put the jumbled words together to form complete sentences.

Example: koró tíisha. Éké
Answer: Éké koró tíisha.

1. ááwo p'ap'ura. Ep'í
Ep'í ááwo p'ap'ura.
2. mááre. P'ugo baako
P'ugo baako mááre.
3. aatsotsa P'aango bēbeefo.
P'aango aatsotsa bēbeefo.
4. Ambaaro eepre. Basez t'afik'erat
Basez Ambaaro t'afik'erat eepre.
5. t'aatso Bolets mulush ishrá.
Bolets mulush t'aatso ishrá.
6. hat'era. kano Minzu bēk'alone
Minzu bēk'alone kano hat'era.
7. k'oolo bek'at tek'érá. Gawiyets k'oont'i
Gawiyets k'oont'i k'oolo bek'at tek'érá.

Fill in the blanks to complete the words below.

c'	t'
<u>c'</u> ura 	<u>t'</u> ud'a

Ny ny	N n
<u>ny</u> ic'oha 	<u>n</u> iba

Think of words using **c'** or **ny** and write them in the space below.

<u>c'eesha</u>	<u>c'aangac'a</u>	<u>buc'a</u>	<u>myera</u>
<u>k'omeya</u>	<u>k'uc'a</u>	<u>c'uuba</u>	<u>c'ura</u>
<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>
<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>

Fill in the blanks to complete the words below.

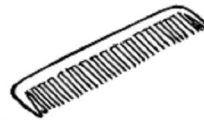
Ny e r a

k' ó m é y á

k' oo n t i k' oo l a

b u c' a

c' ee sh a

k' u c' a

b u t' a

k e w u n ts a

The beginning of sentences are in column A and the ending of sentences are in column Bi. Match each to form complete sentences. Write each complete sentence in your notebook.

<u>A</u>	<u>Bi</u>
<u>E</u> 1. Ambesh c'eesh	A. butere.
<u>Ki</u> 2. Kewuntso	Bi. gizo maac' dek'ere.
<u>Hi</u> 3. Almanz	Di. mec'era.
<u>Fi</u> 4. Domets t'ud'o	X mec'o bodots amre.
<u>Gi</u> 5. Moc'iir	Fi. dupera.
<u>Bi</u> 6. Aldo bohosi amet	Gi. dombiyats beera.
<u>A</u> 7. Agaje shaaniri	Hi. buno k'ees'ira.
<u>I</u> 8. K'onyiyo	I. gosho k'ac'a.
<u>Ji</u> 9. Awuntsets	Ji. t'ud'o kaanzera.
<u>Di</u> 10. Kolets ep'o	Ki. moc'o maare.

Consonant Difference

Letter	Shinasha Example	English Example
C c	<u>in</u> ca 	Like the ch sound found in chicken not like the c found in cat

C' c'	C c
<u>ic'</u> a 	ki <u>ca</u>

Read the words below. After reading, discuss with your partner about the meaning of each word and how the difference in vowels changes the meaning.

kica

inca

kic'a

ic'a

korica

t'anaca

cícaha

buc'a

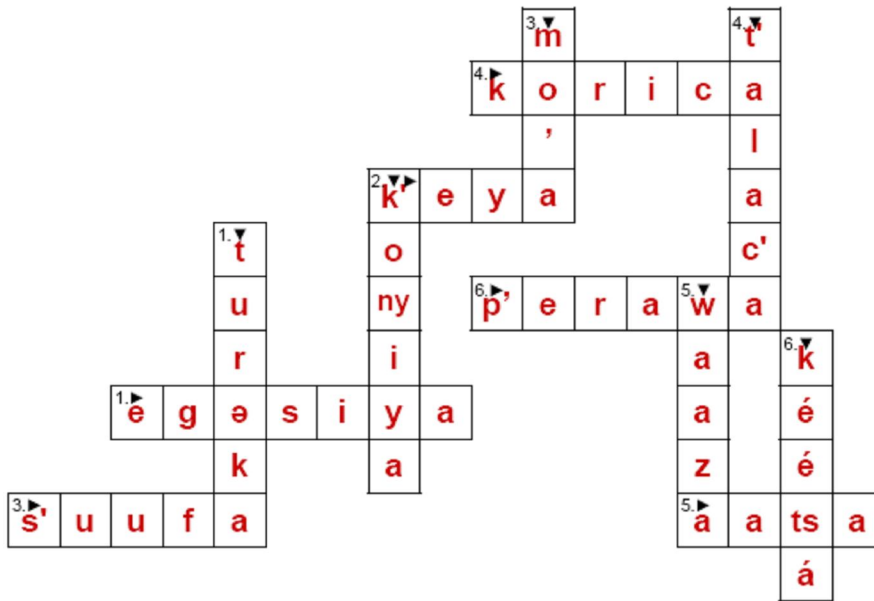
t'alac'a

c'ic'a

Think of words using **C** or **C'** and write them in the space below.

<u>cagniyi</u>	<u>c'uba</u>	<u>c'uusha</u>	<u>c'oosha</u>
<u>c'asha</u>	<u>c'eesha</u>	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

Crossword

DOWN ↓

1.
2.
3.
4.
5.
6.

ACROSS →

1.
2.
3.
4.
5.
6.

Borəni fideliyotse k'aarə tuwo kitsefo botooki k'aarə detsətsəwotsatse.

Haniye dashi aap'anotsi aak'əmaráts k'o'orə manatse daniruwots k'aarə tuwoko akə bəwotok'o aati.

Ye →(ooka)

Kor → (bət'afawok'o s'iila)

Daaza

Bamba

P'ela

K'oorə → (bangets biidəfoni)

Buware → (kombi bəwowe okon)

Kootərə → (arə woterawo keewure)

Ashasha

Terera

K'ok'ərə → (buudotsi eenə eenoni)

Ambuk'a

Guritsa → pig

Kooriya → (aro bəkeewawok'o wosha)

Arəweara

Haniye dambi k'op'ets ikə ikə aap'əwots ganoke gepots k'op'etsəwots aap'əwots bitsəno.

K'aari tuwo 'T' kitset. K'aari Diho 'D' kitset manəweeron daniruwotsi garegarwon ka'iyír dambi k'op'ets aap'əmanotsi bodetsəts aap'i kayo galəde'er k'aari tuwo aakə bəwotok'o bokitsituwok'o k'ala.

<u>'D'</u>	<u>'T'</u>	<u>'DD'</u>	<u>'DT'</u>
<u>TD</u>	<u>TT</u>	<u>DDD</u>	<u>DDT</u>
<u>DTD</u>	<u>TDD</u>	<u>TDI</u>	<u>TTI</u>
<u>TTD</u>	<u>DTI</u>		

Dambi imets aap'awots bək'aarə tuwokonatə dihoko galəde'e bodane okon dambi sat'initisi shirəmanotsits bok'op'etəwok'o k'ala. Garewon boffiinor borinoonə danətsotsi borí noon danawotsəton eekəde'e noonə danətsotsə bonababorə noonə danawotsə k'ewəde'e k'aarətuwoko aakə bəgeyituwok'o bogalituwok'o kup'iya.

Daniruwotsə han bofiine okonə aak'əmaratsə aaniyo k'o'orə shuuts boosh ayə k'alo bədetətsətok'o keewa-Daniyiruwo bəiimətsətonatə boo book'op'ətso ikə bəwotonatə bə k'azo bonkoryituwok'o k'alərə k'aarə tuwo aakə bəwotok'o bokiitsituwok'o k'ala.

Aaniya

<u>D</u>	<u>I</u>	<u>DD</u>
Ye	Kór	Daaza
<u>TD</u>	<u>TI</u>	<u>DI</u>
K'óóra	P'élá	bambá
<u>DDT</u>	<u>DDD</u>	<u>DTD</u>
Tererá	Ashasha	K'ok'éra
<u>TDD</u>	<u>TDI</u>	<u>TTI</u>
Búware	kótəre	árwára
<u>TTD</u>	<u>DTI</u>	
Gúrítsa	Koríyá	

Words with tonal difference.

kora - pot

korá - hole

isha - dig

íshá - silent

muc'a - brush teeth

múc'a - tree

aawa - sun

ááwá - eye

ura - outside

úrá - bull

mura - partly ploughed field

múrá - heavy rain

Read the words below. After reading, discuss with your partner about the meaning of each word and how the difference of tone changes the meaning.

guura

máá

guc'a

míta

gúúrá

maa

gúc'a

mítá

masha

k'oorá

kura

aawa

mashá

kóóra

kurá

ááwa

misha

mara

mura

buuda

mishá

márá

múrá

búúda

joorá

joora

Listen as your teacher reads the sentences below. Listen to the difference in sound / tone. Then read the sentences to yourself and discuss with a partner about the difference in meaning between the paired sentences.

Awusho butsete koron s'eenbuts. Shíbabo kishon gúc'ère.

Awusho butsete kórón s'eenbuts. Shíbabo kishon guc'ere.

Maamit t'ud'i mita be shun. Misho bí mááre.

Maamite t'ud'e mítá be shun. Misho bi máára.

Adel fokots masha eteni bí'am. Eyish kura bí'am.

Adel fokots mashá teni bí'am. Eyish kurá bí'am.

Abiyot keew jamotse k'óóra be shun.

Abiyot keew jamotse k'oorá be shun.

Fill in the missing blanks with either the letter i or í.

Shan i r nate mam i tene mishenó. Bo' í nd Ebor ikáwó
mam i tesh d í mbo bekéw. Bekéwere Shan i r «Bish kéwát taan
nebáti » étate b i 'iir. liráte béwéré étate m í tó amáte bewérone
b i 'amoko daré.

Fill in the missing blanks with either the letter o or ó.

Lawúwo ar o ne kana bí'ar. Lawúwo éeshók' o bood o tsa bebe.
Lawúwo etétse manesh dínes'ótse jám o kisho aníraka. Ééshe
wának o lawúwe k'aaro besheshál datsé tuwéraka. Ikáwo bood o tsé
lawúwo taan bígíshere mítats w o s'ate təkesh. Ete lawúwo
míteshír o ts bédek'e taan k o tēbedek'.

Fill in the missing blanks with either the letter e or é.

Ashítson nana'ótse kaashósh moots e bok e sh. Kaashóké bo'ind
wooré bi' e t. Datsó shaana no kaash e nokaashetí bo' é t.
«Beshánetsósh ashítso ítesh aw e bi'ari?» bi'et. Datsó beshán e
ashítso nosh awá bi'ari bo'et. B e bé no sharaatsón e kaash e no-
kaashetí bo' e t.

Fill in the missing blanks with either the letter a or á.

Aras b é 'eeshú mátsú kotkot a dék'áte ító bégíwsh a ré b é bek'.
Té'eeshú mátsúsh joor a gashóné tēmáwití etet a mító gédek'ə
joor a shengəna'ú gash a dek'ə bədo. Bədoré genewáte
b é kishatse k'a'úbədek'.

Fill in the missing blanks with either the letter a or á.

Shanir goróne ta'ó bəgédetsóke bəbe' a wo a wəshó ok'íbək'ər.
Ik a wo bəni'ish «Ta'ó kishədə a mərə kemde'é wowee dabt a ro
binə ítesh təkewísh a » bi'et. Eré bəni'i ta'á kishó amáte «Tinde eegé
bíwo a wəshone aw a sheréré» bi'et. Eré «Eegé
tik'iró k'aneraats a » bi'et. Eré bəna'ó Aber «Eegé tinde ta'óshe nik'irítí
taa neesh dew a le taane» bi'et.

Fill in the missing blanks with either the letter u or ú.

Ikaw maakó baben sh u tsóts amáte keeru nobek'ə. Bek'áte m u k'í
nobeshere sh u tsótsé ú kó keshetə aawó bəkáshirə. Manne
abábəsh ú k'í meetso meetuwa etáte ti'áte. Abáb u tadanátse,
nodátsoné kéw u ntse, gúritse meetsa bakó ú kó meráka bí'et. ú ke
manótse nok'áro shíshetə sh u sóts kindəbow u ts.

3.4 K'op'i Jiifuwa (Punctuation)

Daniyiruwonə k'op'i jiifuwan jango nədaniyora k'op'i jiifuwa eto eegə bəwoto, jaamə k'op'i jiifuwots c'ironatə bok'alonə daniruwotsəsh sheengəshde'e nədaniye okonə boterəwerituwok'o botookə tookonə wekin gaarewonə fiiniwu. Aani boterəwerətsəman keerə aak'əmarátsə bokiitsituwok'o woshí.

Ko'pi Jifuwa - Punctuation in the Shinasha Language

1. Eed'iya - Full Stop (.)

Example: Na'o misho mááre. - **Ara!!**
Na'o misho mááre - **Koota!!**
(The baby ate injera.)

2. Aata – Question Mark (?)

Example: Aawəsho ootsə butsəra? – **Ara!!**
Aawəsho ootsə butsəra – **Koota!!**
(Did the rain come yesterday?)

3. Keewə K'ees'iya – Exclamation Mark (!)

Example: Ake! Awəreya waanəkesh? – **Ara!!**
Ake. Awəreya waanəkesh? – **Koota!!**
(Oh! When did you come?)

4. Eenəsha - Capitalization

Used at the beginning of a sentence.

Example: Na'o misho mááre. – **Ara!!**
na'o misho mááre. – **Koota!!**
(The baby ate injera.)

Used for proper names:

Examples: Dabas'i – **Ara!!**
dabas'i – **Koota!!**

Aster – **Ara!!**
aster – **Koota!!**

asha – **Ara!!**
Asha – **Koota!!**

éshá – **Ara!!**
Éshá – **Koota!!**

5. Gala – Comma (,)

Examples: Datsən mereero, daazo, bakanatə mizonə detsəfe. –

Ara!!

Datsən mereero daazo bakanatə mizonə detsəfe. –

Koota!!

(Datsən has sheep, donkeys, a hen and cattle.)

S'ahayi bí'etə, “Yatsə fiino waratse etəre.” – **Ara!!**

S'ahayi bí'etə yatsə fiino waratse etəre. – **Koota!!**

S'ahayi bí'etə “Yatsə fiino waratse etəre.” – **Koota!!**

(Tsehay said, “I will not come to work tomorrow.”)

6. Gonəkiya – Hyphen (-) Used for compound nouns

Example: dara + desha = dar-desha - **Ara!!**
(sky) (attach) (very far)

dar desha – **Koota!!**

7. Ashə Keewə Kitsa - Quotation Marks (<< >> / “ ”)

Example: S'ahayi bí'etə, <<Yatsə fiino waratse etəre>>. – **Ara!!**

S'ahayi bí'etə, “Yatsə fiino waratse etəre.” – **Ara!!**

S'ahayi bí'etə “Yatsə fiino waratse etəre.” – **Koota!!**

S'ahayi bí'etə yatsə fiino waratse etəre. – **Koota!!**

(Tsehay said, “I will not come to work tomorrow.”)

Both of the first examples are correct forms of punctuation. The preferred mode is the first one (using << >>).

8. K'arə Titsa - Word Breaks

A word is not broken at the end of a line.

“Tabo de'é taro amé ta'ó shoohé. Abero ta'á shookó beshóshé bə'etírí”
bé'et Aznat. Aznat man bí'ééré Ambesh “Ebí níke ewirí? Nana'osh
kaashó bí'álerəneya ta'á shookó bo'ámetí?” bə'et Aznat. “Eshé nana'ó
ta'á shookó bó'ámáwo ashə enbáro bəshohé mooshé tahoshé
bəbodetí?” bə'et Ambesh.

– **Ara!!**

“ Tabo de'é taro amé ta'ó shoohé Abero ta'á shookó beshóshé bə'etírí”
bé 'et Aznat. Aznat man bí'ééré Ambesh “Ebí níke ewirí? Nana'osh
kaashó bí'á lerəneya ta'á shookó bo'ámetí?” bə'et Aznat. “Eshé nana'ó

ta'á shookó b'ó'á máwo ashə enbáro bəshohé mooshé tahoshé
bəbodetí?" bə'et Ambesh.

– Koota!!

Terəwerə-Ika (1) (Punctuation Exercise)

Haniye dashi s'eenəmati keewanotsi k'op'i jifuwo bəgeyituwokə s'eenətsde'e
k'o'erə.

1. Asmamo mereero kewere
2. Domets warəna
3. Shaanets gawiyo amatə shungurt'o beero fəriyo tokeshonatə bunon
kewudek'ə bəwa.
4. Ake asho s'uwutsere
5. Ikots babenən aawusho butsat mayo bə'ook'iyi etər azənat.
6. Yats kuutə kaasho waaratse etər aber.
7. Oots misho máari bətesh.
8. Ake? Oots aawusho buutsəra!
9. Dilaw misho maare?
10. Eege? Ikots woonək'az.

Aaniya

1. Asmamo mereero kewere.
2. Domets warəna?
3. Shaanets gawiyo amatə shungurt'o, beero, fəriyo, tekeshonatə bunon
kewudek'ə bəwa.
4. Ake! Asho s'uwutsere.
5. "Ikots Babenən aawusho butsat mayo bə'ook'iyi," etəre azant.
6. "Yats kuutə kaasho waaratse" etəre Aber.
7. Oots misho máari bətesh?
8. Ake! Oots aawusho buutsəra?
9. Dilaw misho máare.
10. Eege ikots woonə k'az?

Terəwerə-Ika (2) (Punctuation Exercise) (2)

Haniye dash k'op'etsanitse beyiru arəwoterawotsi sererəde guurir arəwotətswotsi maniye dash t'inəts jindats k'o'erə.

(Circle the errors in the following passages and write the correct punctuation in the spaces provided below.)

D'umbá

Gawiyéts d'umbé bəkewítə ambaaró t'ut'áté d'umbí gaad'onə na'ó kurədek'átə gawiyo bí'amfé d'umbí gaad'onə na'ó fed'əbuts Bəfed'ətsóké k'awátə erdé k'átə, "indówe taana tətúgərón tuwətsónéya washé washé tənə'ó fed'atə bək'írí," etatə bishánefé. Ebor wátə eenəwotí etáté bi'atə. <<D'umbé təkewítə ambaaró t'ut'áté d'umbí gaad'onə tənayí təbabéfé washé bik'írí,>> bi'et. Ebor dek'atə, Timishé danə na'ó oréré bako shiyanək'aye təgálé d'umbó gité fa'óní wowé no'amé ikó nesh iməná etatə dék'bi'am.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

P'ugá

P'ugá etéfó bí'aroné mahók'o amətə ayídek'ə mahók'o borátsé. badórə ikots eeyisho jinəfetsə aatso bəWakəfére boeeyishə indəeenú p'ugó wátə detsé dek'. Etə bəmaaféré aatswakotsé késhamə bek'ək'ərátə "Gal ti'áme tənihí taan jót'alke" etə shatəfére gal bí'am.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Aaniya

D'umbá

Gawiyéts d'umbé bəkewítə ambaaró t'ut'átə d'umbí gaad'onə na'ó kurədek'átə gawiyó bí'amfé d'umbí gaad'onə na'ó fed'əbuts. Bəfed'ətsóké k'awátə erdek'átə, “Indówe taana tətúgərón tuwətsónéya washé washé tənə'ó fed'atə bək'írí,” etatə bishánefé. Ebor wáté eenəwotí etáté bi'atə. D'umbé təkewítə ambaaró t'ut'átə d'umbí gaad'onə tənayí təbabéfé washé bik'írí, bi'et. Ebor dek'atə, Timishé danə na'ó oréré bako shiyanək'aye tégálé d'umbó gité fa'óní wowé no'amé ikó nesh iməná” etatə dék'bi'am.

1. Full stop is missing at the end of the first sentence.
2. The word erdek'átə should not be broken between the lines.
3. The I at the beginning of the word Indowe must be capitalized because it is the beginning of a quotation.
4. The quotation marks are missing for “Timishé danə na'ó...”

P'ugá

P'ugá etéfó bí'aroné mahók'o amətə, ayídek'ə mahók'o borátsé. Badórə ikots eeyisho jinəfetsə aatso bəwakəfére boeeyishə indəeenú p'ugó wátə detsédek'. Etə bəmaaféré aatswakotsé késhamə bek'ək'ərátə, “Gal ti'áme tənihí taan jót'alke?” etə shatəfére gal bí'am.

1. The comma is missing after the word amətə.
2. The b in the word Badórə must be capitalised because it is the beginning of a sentence.
3. The w in the word bəwakəfére should not be capitalized.
4. the word detsédek' should not be broken between the lines.
5. A comma is missing before the quotation.
6. The question mark is missing.

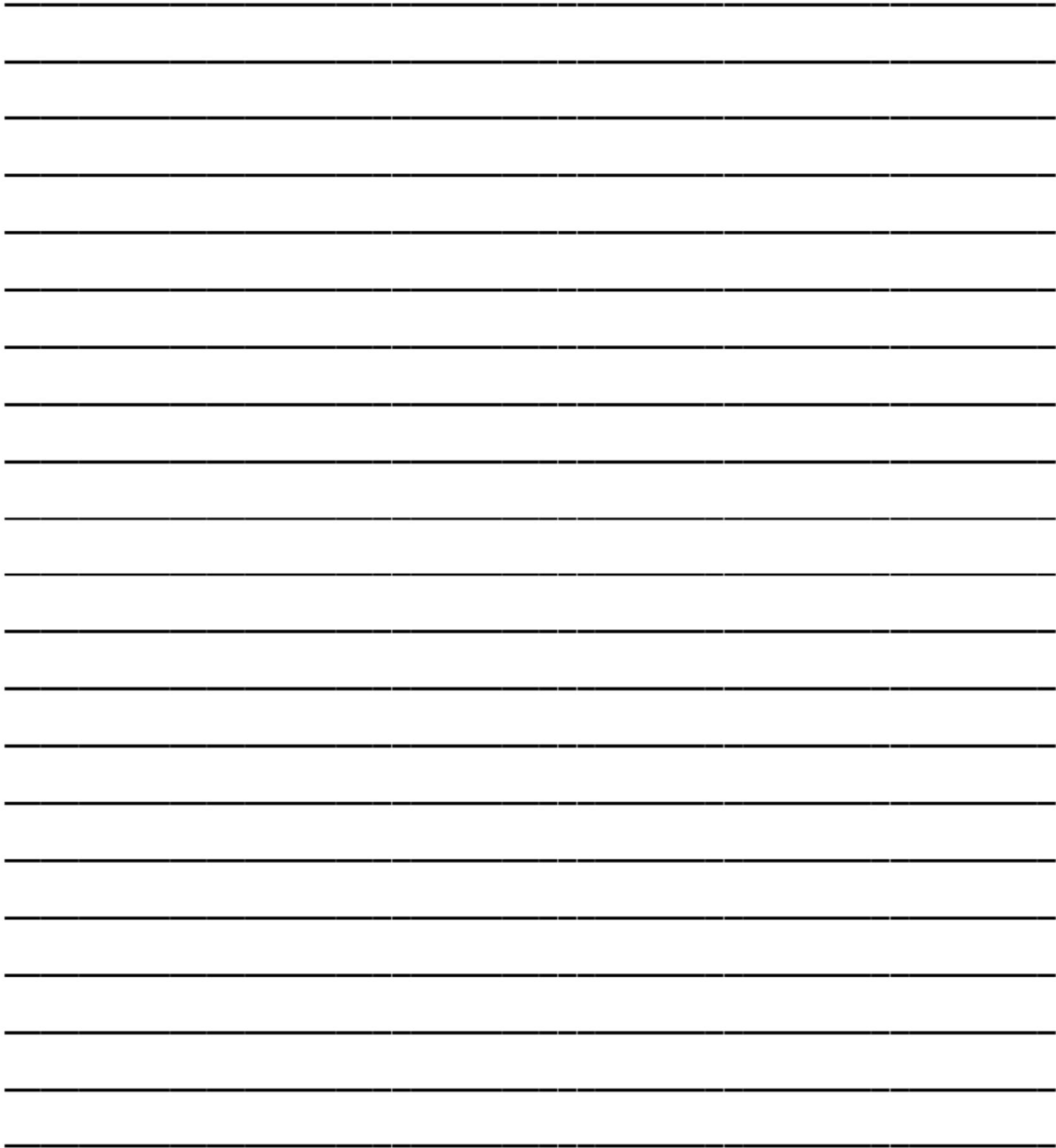
Terəwerə Keeza (3)

K'op'i jiifuwotsi bogeyitə beyokə bezə k'op'a

1. Azo maat'o mááre
2. Datsə + doonza _____
3. Hafətamuna s'ahena asəmamona balayinə azə azo aməron!
4. Kubiya Daniyiruwo bəjot'ətsosh etə danimookə waaratse etərə.
5. Minzaiiwa
6. Ake sheet'o mayo maak'ərer aakek'una hambetsə amə təkindituwe.

Aaniya

1. Azo maat'o mááre.
2. Datsə doonza.
3. Hafətamuna, s'ahena, Asəmamonatə Balayinə azə azo aməron.
4. "Kubiya daniyiruwo bəjot'ətsosh etə danimookə waaratse," etərə.
5. minzə iwa
6. Ake! Sheet'o mayo máák'ərere. Aakek'una hambetsə amə təkindituwe.

69

3.5 Timə Nababonatə K'op'ona

Timə K'op'a

Tima etoni ayi s'eenmatsi keewotsə k'o'iyeya. Wotowa bako s'eenmatsə keewə jamə manotsi bobeshitə keewo ikə keewə baari. Timotse beshiyosh geetsə keewə shinatsi s'eenmatsi keewotse, dagitsi s'eematsi keewotse wekin jokatsi s'eenmatsi keewotsə wowo falituwe.

Timə ikotse keezonatə maniye bogə s'eenmatsi keewotsə beyosh falituno. Boyitse timəmanə beshiyosh bəgeets keewə keewiruni ikə s'eenmatsi keewə bəwoterəna k'oshə s'eenmatsi keewotsi bin kup'iytəkəno.

Borənotse timə k'op'o k'oshə noonotse k'ep'efok'oyi. Han etewora awarənon k'op'eworə əngəlizenyonə k'op'ieworonatə k'osh k'osh noonon k'op'eworə ikə bəwotok'o daniruwotsəsh keewa.

Daniyiruwon, daniruwotsə botokə tookonə wokin garewonə wotarə ikə ikə timo k'o'ode'e bowetuwok'o k'aat'ifiino wekin maa fiino iima. K'op'ədek'ə bowaatsə t'imə man wonawonede bok'ooretuwok'o k'ala. Ilə daniyiruwo kakude'e aramarə shíronə daniruwotsi beezərə bo'ango kup'iya.

Adelnate Mamitna

Adelenate mamite ikemaa ashenokamisi gaawiyo amer bonaana'osh dabataro, kobiyo, eresasiyo kewude'e wosh keewe jinte mamit ta'o oshon kurebede'e. Adel begumbo bede'e guur gaawiyo botuw. Mamit beta'onate tobon kemate bonaana'osh dabataro, kobiyo. Kewat galamand be'aane. Adelema beshashosh shateka. Ushi moo kindeni ashonton befayefo. Keew shunke ahsa. Wogi aawots bemeyitse maari mishri eto aali. Ashe jaamo aawi jina bemaanzifo. Worere etetso aswo urats kishaka. Bekeshalo betookats t'eesha bedup'efo. Hanek'o asho be'e danfete ashotso?

Nebabiyatse ture haniye dashi aatanotsi aaniwere

1. Maamit kone maatsune? Eebi gawiyo dek'e biyamtso? Eegoshe dek'e bi'am?
2. Adel ahse dowe moo ashe gonde? Eegoshe?

In the space provided below write a paragraph describing what happened before the bee hive fell from the tree.

Gumi Keewa

Aberenatē Daatsetsen metse keninino. Aber beshasho gonda. Daatsetse bi'awashiyor be c'ashefo, be jot'efo betesh. Ike aawo Aber shoode buwutser jeene kotimooke shoode danosh. Daatsets dek'e bi'am. Ere hakimiyo shoode danosha begeyitiye sheeshe bi'ere Abere loop'ots kindedek'ate tep'edek'ate sheeshi k'ac'ots sheeshidek'e bewa. Dek'ete hakimiyo iteniyiro borafa'e muk'itere bi'et. Ere Aber maawute joorats shemo p'uredek'e k'ebutser Daatsets bebe'awo betufon sheesho kut'ebek'er. Etate kaari sheeshi mook wos'e amat besheesho totedek' dek'ewate k'os'ebek'er. Ere hakimiyō dek'et «Ato Abero na gēba» bi'er Aber bi kind. Maramaredek'et ishētenu keeze shaashi na'i maac'enene bi'er Aber tek'uwots atunu... indowe durono maaho kere woshet Gaafō maatsēwo shētsono, etefe Daatsetsokē amet nee! Dash k'eewe ti'ere k'azate ti'abats k'eeyatēniyosha datsatse aatsatse alēts keewo nugusho maac'ere etetso taash neshishi etete ike gaawiyo t'uwe aawo bi'ad etunowe.

Dambí Nəbabi man ite nababe okon Haniye dashi aatanotsi aaniwere

1. Indowe durono maaho kere woshet gaafō maatsē woshetsona ete be jaaw eegoshe?
2. Nee Aberi newotink'e eebi nek'aliyak'o?
3. Aber na'o shuwituwa mo shuwiyaleke?
4. Nəbabiyanē eebi beshiyosh begets keewo?
5. Nəbabimane s'ura mo s'uratsa? S'uwerafa'e wotiyal eebi bajiik'atse wee?

Write a paragraph about the elephant and rabbit pictured below.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no vertical margin lines or other markings present. The paper appears to be a standard piece of stationery used for writing or drawing.

Toho Gítotsi

Ike galotse teho gitots bobefo batesh. Tohomanots shuutsoni Asmamonaṭe work'una etefo. Bogítets toharni bosha'efo. Ike ááwo fuuy máá ete foko Booríts bo'am. Fuuyi aye detsets mito s'iildek'e hanats keeniye nomééṭí ete keewebodek'. Bogitetsuwe fuuyi abats k'azkeshte fuuyo bomááfere sheet'o k'a s'eyat waabokesh. Sheet'o bobek'etsok'on shatet mite abates kaari k'aze bo'ot'. Bo'ot'etsok'on wos'ogedebok'er. Sheet'e baaha iko bomaand waate c'engaac'o besherkere shatet angon bowos'. Bowoc'e bíṭwe s'ekete begiish. Bok'alituwo mamute bokuwere bodeete asho bí'al. Wos'efe kuwefe amte shaatsutsate «ak'alade'eniye han nojík'atse nok'ut'iti» bo'et. Kooto mite t'ugulo k'awedek'e t'eeshok'o bosheefere wos'o gedebek'er. Manatse bes'eko dandek' gíishdek' barebarto boged. Manotsetson tute sheet'osh share wos'o k'azbok'er. Botoh k'oshotsesho, «sheet'o íti beshatiyale mite t'ugulo k'awede'e bín sheefore» bo'eti etunowe.

Dambi nəbabi manatse ture haniye dashi aatanotsi aaniwere

1. Fuuyo eebi?
2. Sheet'o bek'ete Asmamonaṭe work'une eegoshe bowos'e?
Neena wotink'e aak'owe nek'aliyank'o?
3. Nəbabiyan eebi beshiyosh begeets keewo?

K'ebek'aza

Yotsa etuno sheet'otse bofa'o betesh. Sheet'e manotsu nihona, indonate nana'otsena. Bobeyiru- manoke gaaletsonate tugereets ashots taro fa'e betesh. Gaari ááwe ikots sheet'e manots ameniye ashe mayo máár gaari ááwan nojineti ete keewe- bodek'e. Bokeeweyore shino gaaletsitarots ameni ile ando tugurets tarots no'amefi bo'et. Gaaletsoniye hambets gaari aawe be wotetsotse mááre úyire duuberone be jineti ete gaaletsi tarots bo'am. Are bo'etok'o gaaletsi tarots bo'ame asho aali, ere máádek'e k'aze bokesh. Aani muk'í teshete niho dek'ete ando tuguretsi tarots amone b'ere, maatsu dek'ate «oona! Tuguretso andeware begofutse begini p'it'e p'it'i dek'eteniye bebeeyiri amek'ayone» b'et. Ere keniyo dek'e «hambets gaari ááwon móó úsho k'azeteniya taro boweyi eteniyamo eebi nekeewiri» bi'et. «Eshe ite shunere sha'iyate amone» b'ere amete maayots shid'e ete bokindetsok'on keniyo gini basharon k'oshak'ere. Wos'e taroniye k'az bokeshehak ikoke ko'e bodek'. Ere nihimane dek'ete tenana'otso tek'iriyal awak'o ereniya ite eepeti ete b'ate dek'ete. «Boobe jang katsefe abaabu k'irituwa» ereniye no eepeti» bo'ete. Bemaatsu b'aate dek'ate «k'ooles'een k'eho k'ook'o mandan k'ooles'een aatso sheetso mandan shake aayire tash kaayi kabituwa ene ame k'aye tetefere ni'ami» b'ete etunowe.

Dambi nababiman ite nababe Okone Haniye Dashi Aatanotsi Aaniwere

1. K'ooles'een k'eho k'ook'o mandan k'ooles'een aatso sheetso mandan shake ayire taash kaayi kabituwa bi'etore eeg etoshe?
2. Nababiyan babeshiru keewe eebi?
3. Nababiyan beshiyosh begeru keewo kifsiru bori jaawo keewewore?

Write a paragraph about the snail and rat pictured below.

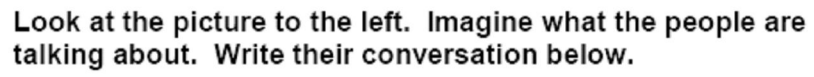
Year	2010	2011	2012	2013	2014
Q1	10	12	15	18	20
Q2	15	18	22	25	28
Q3	20	25	30	35	40
Q4	25	30	35	40	45
Q5	30	35	40	45	50
Q6	35	40	45	50	55
Q7	40	45	50	55	60
Q8	45	50	55	60	65
Q9	50	55	60	65	70
Q10	55	60	65	70	75
Q11	60	65	70	75	80
Q12	65	70	75	80	85
Q13	70	75	80	85	90
Q14	75	80	85	90	95
Q15	80	85	90	95	100
Q16	85	90	95	100	105
Q17	90	95	100	105	110
Q18	95	100	105	110	115
Q19	100	105	110	115	120
Q20	105	110	115	120	125
Q21	110	115	120	125	130
Q22	115	120	125	130	135
Q23	120	125	130	135	140
Q24	125	130	135	140	145
Q25	130	135	140	145	150
Q26	135	140	145	150	155
Q27	140	145	150	155	160
Q28	145	150	155	160	165
Q29	150	155	160	165	170
Q30	155	160	165	170	175
Q31	160	165	170	175	180
Q32	165	170	175	180	185
Q33	170	175	180	185	190
Q34	175	180	185	190	195
Q35	180	185	190	195	200
Q36	185	190	195	200	205
Q37	190	195	200	205	210
Q38	195	200	205	210	215
Q39	200	205	210	215	220
Q40	205	210	215	220	225
Q41	210	215	220	225	230
Q42	215	220	225	230	235
Q43	220	225	230	235	240
Q44	225	230	235	240	245
Q45	230	235	240	245	250
Q46	235	240	245	250	255
Q47	240	245	250	255	260
Q48	245	250	255	260	265
Q49	250	255	260	265	270
Q50	255	260	265	270	275
Q51	260	265	270	275	280
Q52	265	270	275	280	285
Q53	270	275	280	285	290
Q54	275	280	285	290	295
Q55	280	285	290	295	300
Q56	285	290	295	300	305
Q57	290	295	300	305	310
Q58	295	300	305	310	315
Q59	300	305	310	315	320
Q60	305	310	315	320	325
Q61	310	315	320	325	330
Q62	315	320	325	330	335
Q63	320	325	330	335	340
Q64	325	330	335	340	345
Q65	330	335	340	345	350
Q66	335	340	345	350	355
Q67	340	345	350	355	360
Q68	345</				

Genu Geda

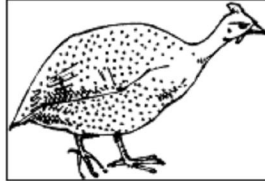
Jotsa etuno keniye maats wotets ashots bofa'o batesh. Bobefe íkè ááwo keniyo dek'etè, «ibe tí'ametí» bí'et. Bí'ere maatsu dek'at «tí'ale ne erè beetí» bí'et. «Ayide'e shiyaank'aye taa ayíde'e ja'aratse kareníye tuweeti,» bí'et. Etè íbèmo ame tè'amíri etè bèkesh. Bí k'az bèkesh tsok'on keez ashotsi k'osh k'osh sayitatse k'at'aro (sayito) tííts bèk'èr. Shintso bèwaare bedek'è noono bokeewefere gitelo waate «maa ashashon» bí'et. Bí'ere meyítsetso afí'abats kíshèk'èrat «meyíts kinduwe» bí'et. Meyits kindè aani noono bokeewefe keezelo waakeshe «maa ashashon» bí'et. Bí'ere gítèl man goongerots gedè bèk'èr. Keezel manè bèkinde noono bokeewefe awudlo waa bèkesh. Waakeshè «maa ashashon» bí'ere gaad'ots ged bèk'èr. Etè waate moo bèk'eshe bèkeníyí wotè buts. «Ake! Ege k'azènuweyí» bí'ere «motobílo t'ut'atèníye k'azetí'aaní» bí'et. Etè shituwo kewèdek' bèwaa. «Hani nahékíshi baasho tuwoníye etèniye ambaaro gushèdek' kewèdek' tèweyí» bí'et. Bí'ere «taash etè gushó nèkindi aake de'ewaar no'aaniyishe» bí'et. Bí'ere «dambtso aaníyítuwe» bí'etè. Bí'ere afats bí'aatsetso dek'etè, «eège tí'alèneya gongerítsetsoniye» bí'etè. Gongerítsetso ando dek'etè «eège gaad'itè tsoniye» bí'ere bè'aatsets ashotè kesh bowuts. Manatse «taa tédooon tèbefere neeshíron meyítè beedek'è eebi nèk'alíruwoní» etè adetè bin gíísh bèk'èr. Bèfiinon tutsoon moo bè bíítsí bè bad'í etunowe.

Dambi Nèbambiman Nababarè Haníye Dashí Aatantsí Aaníwere

1. Genu geda eto eega ete?
2. Ashe man ite wotink'e, mank'o itèmaatsunton kaashefe waare itè daatsiyal awèk'owe itèk'aliyank'o?
3. Nèbabiyanè beshiyosh begeets keewo eebi?
4. Dambetso aaníyítuwe bí'etore eeg etoshe bège?

79

The image shows three square boxes arranged horizontally at the top of the page. The first box contains a black and white illustration of a duck standing and facing right. The second box contains a black and white illustration of an owl perched on a branch, facing forward. The third box contains a black and white illustration of a quail standing and facing right. Below these boxes are ten sets of horizontal handwriting practice lines.

Eenash Íkonatə Na'a Íkona

Yootsa etuno eenash íkonatə na'a íkone weero botu etuno. Bosha'efe datso elefe bə waa etuno. Elefe bə waare na'o dek'et «Abo taahe kaareniye tí'ameti nee t'ewaash wowe» bí'et. Eenasho dek'etə «eege tēnaayo weerats datsi ilon taan juware ní'amírí gíraanzo bə mééyíshemo awək'owe» bí'etə. Neshunal kaarí kaarí sha'owe nek'azalo taa ametí amírí etə k'az bí'am. Eenasho dek'etə tēnaayo taa ango falatse t'ewashí tí'aməfe gíraanzo bə máálo máá k'ərowe taash íík'o fa'é etə maac'o k'utəbedek'. Na'a mane wos'əfe amte ashe íko minzo bə tipəfe daatsədek' jamo aate k'əratə «tí'amíruwanokə bálón bodefek'una» etə bí'aate. «Neeho wos'eere nə wos'iirí eebi am nəbodontuwoní amə boratsəne» bí'et. «Kaarí bodontuwe tə'etəfe eege hank'o ní'etiri» etə k'azə bí'am. Are bí'etok'o muk'í beshate bí'amətsok'on tufo tíishatə weerats k'ebuts. Eenasho t'aawashi waate minz típíru ashəmanok bodontə jamo aate k'əratə «tí'amíruwookə bálón bodefek'una» et bí'atə. «Bodo bodontune erəna íkə ash kíc'o niyats goonketuwe» bí'etə. Muk'í bí'amətsok'on na'o tufo tíishutsatə bə k'eefe daatsdek'ə tíratíidek' eenash íku gal dek'amətə «na'anə niyokə beewe gale bore bə jagosh tēkeewe wabodek'ə fetsona» bí'et. Bídek'atə «taaho eeg eego deshatsere eebí tēmaánziyitəmoowúnuwe t'ebiye» bí'ere. Urə mítí shírotə gedk'əratə hanokə giranzo bəmaárawok'o s'íile etə k'azə bí'am. Eenashu tawo aat'idek'atə koteron begaye dats gats (guurə) bə jagots waate dek'ərənowe etuno.

Nəbabiman nababar dashí aatanotsi aaniwere

1. Nəbabiyanitse beshetse bori jaawo eega etəke?
2. Eenash man íte wotink'e na'aman bíkok'o de'e amank'etemoo k'ayik'ərareniya íte amank'o?
3. Nəbabiyanə beshiyosh begeets keewo eebi?

3.6 Daniyetə Weerə Jiisha (Guiding the Students on How to Teach)

Haniye shinə Bori nooni fiideliyotsi awuk'o nababetonatə awuk'o k'op'etok'on danərtə. Borni fideliyotsi nababonatə k'op'onə danəftse shinə k'osh nooni fideliyotsi awuk'o nababetonatə awuk'o k'op'etok'onə danərətə.

Ariyosh. Arawuni noononatə englizi noononə danərətə.

Ashə iko konə noononorə bəwatiyal fideliyotsi bəbababoronatə bək'op'orə danə bigeyitə keewotsi worək'atatse awu weeron bok'op'etuwonatə eegə k'aarə bodetsok'ona. Fideliyotsəwere ikən bowotorə aap'onatə s'eenəmati keewonə bo'imetuwok'o daneka.

Nana'ots awək'o nababetəwok'o botewərerə fidelyotsənətə bok'aaronə dagotse beyiru jaageyo galədek'ət danatsəno. Manətutsona danətsə ashə eenoniyere nana'otsə bonooni fideliyon k'op'etsə nəbabiyo nababosh ayi woro bədek'irə. Manəsha itəsh wotitə mas'afonatə k'aat'ə ikosh wotitə mas'afonə ikə wotofalatse. Shinomatsəsh ikəl k'aat'osh daniyo itəfalish haniye dashon daniyiruwo mas'af k'atsonatə danirwuotsə mas'af k'atson ariyosh t'intserə.

Itəsh k'aniyetsə mas'afatse wotere ikəl k'aat'osh k'aniyetsə mas'afatse dani t'int'ino ikə naali. Manə etoni bəfideli daneraw (danəftse) k'op'ets aap'o aali. Manə eegoshe bəwoti eteyala fideliyotsi shino danəftse. Bonə fiinets aap'o nababonatə k'op'onə mangə bəwotətsosha.

Terəwerə daniruwotsi shino mandəsh bodants fideliyotsən aap'o nababonatə k'op'onə botewərerituwok'o kup'iyə geyituwe.

PART A

1. Andar fideliyuni Bad'iya

Ara Matsa

Ap'a osh

2. a
ba
bam i
bi
bim o
bo
bom Nokoriya

4. mo
ma
mi sho
sha
shi Gala

5. o
osh o
mo
mo'a o
oo
amoo Ap'e fina

6. o
sha
'a i
'oo
moo mo
a Ap'a kayotsi

Ariyosh han node k'al

bi
ibá
bashá
bimbá bí
shabá
bambá
bááshá

Ariyosh han node k'al

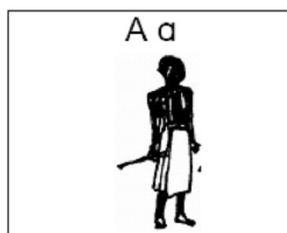
Tarikiya

Bí íbá.
Bambo íím.
Bambo íím amáá?
Bambo bashá!
Bambo íím amá!

K'op'iya

B b

bambá

Asha

- sat'inanitsi aran haniye dambi aatotsi aati?

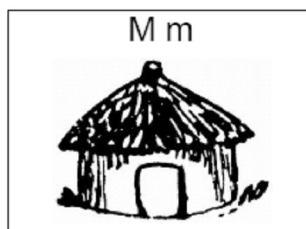
- "A": a fideliyanotsə k'osh k'oshewo eenona muk'onə bəwoto keewi.

asha	a
a-sha	a-sha
a	asha

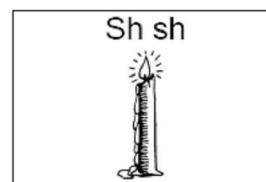
bad'iyawora

matsewora

aap'ə han amətsə aap'i kayonə bədozewo daniruwotsəsh kish t'op'onə t'o ponə kitsəra bot'op'itu wok'o k'ali
Ariyosh
A – ikə noto bot'op'i Sha- ani ikəno bot'op'i

maa	m
m	maa

shaama

Dambi aatotsi aatərə fideliyani daniya.ikə. SH,sh ikə boowoto bowotok' daniruwotsəsh keewa

shaama	sh
shaa-ma	shaa
shaa	shaa-ma
sh	shaama

Shaamo etiru aap'anə amətsə ap'i kayonə bəkayetsok'o kish t'op'onə kiitsa Ariyosh
shaa- ikino kisho bot'opituwok'o ma- ani ikino kish
bot'opituwok'o k'alərə daniya.

2.

a
ma
sha

daniruwotsəsh galəde'e bodanitsə fideliyotsi kiitsa

3.

ma	maa
sha	shaa

s'at'inanitse beyiru hanotsə bo k'oshoni k'aarə genzonatə k'aarə k'awunonə kiitsosh bəwotətsok'o daniruwotsəsh keewuwe.

4.

a	a	a	a
ma	ma	sha	aa
	masha	shasha	maa

Sat'inanits beyiru hanotsənə aap'o bofinituwok'o k'ala awək'o bo matseyiruwotk'ono hanatse daniyosh wotituwe.

5.

a	ma
sha	

imetsa notsənə daniruwotsə apo bofinituwo k'o k'ala Ariyosh – shasha

- maa
- ama
- masha
- shaama
- maasha

k'aarituwonatə k'aari dishona

Dani ruwotsə mas'afatse hanək'o eetə k'op'erawotse daniyiruwo han bədaniorə daniruwotsəsh shengishəde keewo bin/bin geyituwe.

Ariyosh

māā/k'aaro bətuwora

maa /k'aara bədihora

Asha /k'aaro bədihora āasha/k'aaro bətuwora

fideli k'oposh wotitə c'irotsənə fideliyotsi finarə daniruwotsəsh kitsa

Hanək'o daniruwotsəsh aak'amaratsə k'o'orə kiitsərə bodafətaratso bok'o petuwok'o k'ala. Daniruwotsə mas'afatse beyiru c'irotsə shuutso k'op'erawotse daniyiruwo c'irə manotsə shuutso bosh keewərə bon fide liyo s'afetəkə bəwotok'o shengishəde keewa.

fideliyotsi bok'op'oro kobyo deshəde awənə turə awəmantə bo dametuwok'o hanatse taawonə kiitsetsok'o shengishə de'e kiitsa.

Kinda

k'aara

Andərə k'aaru kitsa

Andərə k'aaráni detsətsə aapa

Aap'a

Aap'əmanə Andərə k'aarəmani detso geyituwe.

Sat'ənə 1. Aap'otsi bad'iya.

Andərə fidelimanidaniyosh iimetsə aap'o kayiyirə andərə k'aaru /fideliyu/
daniya sat'ənə- 2

dambi sat'inə – 1 bad'iyetsə aap'i kayotsi matsəde aap'ə fiina.

Sat'ənə-3

Andərə k'aaru /fideliyu/ k'osh fideliyonətonə gonkirə aap'i kayə fiina.

Sat'ənə-4 gala

Anderə k'aaru k'osh nababiru fideliyotsonotonə bək'op'eworə fideliyu ikə
bəwotefo k'oshə ap'i kayə bəwoto kitsosha.

nokoriya

nokoriyani andərə k'aaru /fideliyu/ k'osh fideliyatse bək'oshə k'oshewo
kitsosha.

Sat'ənə-5 aap'əfiina /dooza/

daniruwotsə andərə k'aarunə /fideliyunə/ k'oshə bodanətsə fideliyonətonə
gonkiyirə aap'o bofiinituwok'o k'ala.

manoorə daniruwotsə andərə k'aarə mani bonababi tuwok'o k'alituwe.

Sat'ənə-6 Aap'i kayootsi detsətsə sat'əna

Ap'i kayotsi s'at'ənonitse de'erə daniruwotsə aap'o bofiinituwok'o k'ala.

❖ Daniyiruwo dashi k'opetsanək'o k'alo bin geyituwe.

K'aara

1. Annərə k'aarə mani kitsərə "Ambetsi itə danetə andərə k'aaru
haniye erə kitsuwe- Ariyish A

2. Nama'otsə k'aarəmani ani bo s'egetuwok'o aata A
3. eenəshəde k'o'orə hanək'owe eenu k'o'pefonieə eerərə kitsuwe
Ariyosh
4. Muk'əna'u k'o'orə hanək'owe muk'əna'ú k'o'pefoni erə kitsuwe

Ariyosh a

aro/foto kitsa

arəman/foto kitsərə Ariyosh Ashə arə/fotə bəwotiyalə hanə ashə are /fote/ erə kitsamanə daniruwotsə bos'eegetuwok'o k'ala. woki daniyiruwō eebi hani erə arəmani kitsərə aata.

daniyetə Aap'a

1. aap'əman kitsərə aapəhaniye Ariyosh asha etəfe. asha ererə k'aat'otsi daniru jamo bə'etetwok'o k'ala.
2. daniruwotsits muk'ere bi'etalə daniru 3 eebi hani erərə aatuwe.
3. k'aat'otsi daniru jamo bəkewituwok'o eebi hani erərə aatuwe.
4. k'op'etsə aap'əmanitse andərə k'aaru /fidelityu/ bogalituwok'o daniruwotsi aati.
5. akənorə mas'afotse andərə k'aarəmani /fidlimani/ bogeyituwok'o k'ali.
6. Aap'o aak'əmaratsə k'o'orə bonababituwok'o daniruwotsi aati.

Bad'iya

1. Asha etiruwō k'o'orə, asha erere
2. Asho etiru aap'i kayo k'o'orə asha ererə
3. A etiru galəde A. erere erərə k'aat'otsi daniruwotsəsh keewa A- sha etiru bad'iyē.
4. Muk'ere bi'etalə k'aat'otse daniru keezok'o sat'inə ikotse k'op'etso dashonə bənababi tuwok'o aati.

Wokin

1. Andərə fidelityu daniyosh imetsə ap'o k'o'orə eegə etəfa? erərə aata.
2. Ap'omanə bə ap'i kayosh kayiyik'ərarə eegə etəfa? erərə aata.
3. Wetuwono mank'o bo nababituwok'o k'ala.

Matsa

1. Muk'ere bi'etalə daniru keezo dambe turə dashanə bo nababituwok'o k'ala.
2. Shengəshəde nababituwo s'ilərə ayidek'ə shenga erərə kupəshi. daniruwotsuworə shengəshə dae'e s'e`ego bok'azalə botookə t'awiyitə keewo keewək'aye. daniru k'osho ari aaniyo bə'iimetuwok'o aata. shininawətso ilə bəs'eege tuwok'o k'aluwe.
3. dambe gitəlanitse daniyiruwo aaniyi iimo falituwe.

Gala

1. muk'ere bi'etalə sat'inə awudotsətsotsi dambe dashanə bonababituwok'o aata.
2. Jaməmanits aawəne bəwonerane bewutsətsəso erərə aatuwe.

Nokoriya

Muk'ere bi'etalə daniru keezo turə dambe dashano nalək'omantso bonababituwok'o aata. giromantse turə jamə aap'i kayotsi bonababituwok'o k'ala/

Aap'ə fiina

1. daniruwotsəsh hambənowe badə aap'otsi fideli "a," detsətsotsi.
2. dambe turə dashanə bonababituwok'o awudə daniruwotsi aata.
3. gitələmanə daniru k'oshotsə bonababituwok'o k'ala. bitse andərə k'aaru /fideliyu/ galəde bo kitsituwok'o aata.

Aap'əmanotsən s'eenəmati keewo bo fiinituwok'o aati.

Aap'i kayotsi detsətsə s'at'əna.

1. Daniruwotsi dashano nalək'omatso bonababituwok'o aata.
2. Iimetse aap'i kayotsənə aap'o bofiinituwok'o aata.

2b. Iimetse aap'onə wokin bofiinətsə aap'onə s'eenəmati keewo bofiin ituwok'o k'ala.

3. bofiinətsə aap'otsi /s'enəmati keewotsi aak'əmaratsə k'o'é.

kinda

TURURA

Jamə dano s'eenə mati keewonatə tururonə detsəfe. Hanəmo nababiruwotsə andərə k'arəmani /fidelimani/ bo danetuwok'o k'alituwe.

K'op'a

Jamə dano k'op'iterəwero detsəfe.

1. Fideliyotsi daniya
2. Aap'otsi terəwerəsh
3. Botookonə keewo bokishitu wok'o k'ala.
1. Daniruwotsə botookə terəwero bok'op'etuwok'o k'ala.

⇒ Bodabətaratsə wokin aak'ə maratse boterəwerituwok'o k'ala

Baash Beyokə S'eenətsa

Daniyruwo Tururatse turə:-

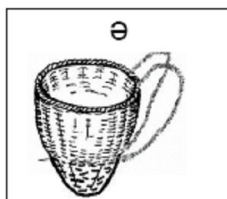
- ⇒ Daniruwots t'awashəde'e mas'afo bonababituwoko aata.
- ⇒ Tururatse turə bəmuk'iyal 3 aato aata
- ⇒ Tururatse turə aaniyo iimo bofalituwok'o daniruwotsəsh keewa.
- ⇒ S'eenə matsi keewotsi toharə wokin gareyonə mas'afo bonababituwok'o k'ala
- ⇒ Bok'aaro tuzəde karonə mas'afo bonababiti daniyiruwonəto toharə nababono falituno.

Botooki Keewo K'op'a

- Jindo kishəde'e "M" aak'ə maratse k'o'ode'e kitsa.
- Daniruwots aak'ə maratse "M" k'op'o keerə boterəwerituk'o k'ala.
- Daniruwotsə dagotsə shaa'arə bonə kup'iyonatə arə weeronə jisha.
- Daniruwotsə "M" bodabətaratsə jindonə bok'op'etuwok'o k'ala.
- 3 taratsəmanə daba
- Aak'aləde'e aap'ə iimonatə aaniyonə bok'op'etuwok'o keewa
- tarə 4 & 5 fiinowe

Danə 6

1.

oshé bááshá

oshé bááshá
o-shé
ə

ə
o-shé
oshé bááshá

2.

ə	ə	ə
mə	shə	bə

3.

mə
shə
bə

4.

mə	shə	bə
mo	sho	bo
ma	sha	ba
mi	shi	bí

5.

ə	ə
bə	bə
bəmə	bəbaab

6.

bə	o	sha
ba	baa	ma
shə	baab	

ə

Danə 6

bəmə
oshé bááshá
bashá

Osho bashá.
Oshé bááshá.
Oshé bááshó bashá.
Oshé bááshó ím!
Oshé bááshó bi ím.
Bo osho bi ím.

bəmə

bəmə

bəbaab

oshé bááshá

Danə 7

Shuts anarə s'ila

1. Orətsə fideliwotsí s'éntsa.

__sha	shaa__	m__a
ii__a	b__m__á	o__a
o__é __ __ áshá		

2. Orətsə k'aliwotsí s'éntsa.

__ __ bashá.
 __ __ __ moo.

3. Jagíya.

isha
 maa
 bambá
 osha
 shaama
 asha

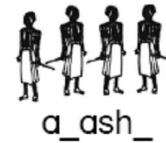

Danə 7

4. K'alí kaywotsí gonkíde k'ali fina.

a	bááshá
oshé	sha
bam	sha
o	bá

5. Ikónatə ayón k'op'a.

6. K'aronə gala.

mo'o	moo
mo'á	moaa?

7. K'ar enshónatə muk'əshon nababa.

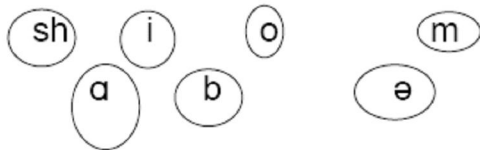
maa	máa
asha	áasha
shasha	shaashá
bashá	bááshá
bi	bí

Danə 7

8. Bád'ətsə k'alimánotsí matsədérə s'enəmətsə keewo fina.

bááshá. Bə osho
iim! Bambó bish
bááshó bi íím. Bi oshé
im! Mishó bish

9. Fideliwótsənə k'alí fina.

11. Fideliwótsí jində dagóts k'op'a.

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

12. K'arón k'op'a.

13. Hányere dashə beyíru s'enəmətsəkéwotsí k'alde danére.

Oshé bááshá bi íím.	Oshé bááshá bí íím.
Bi mishó bémá.	Bí mishó bémá.
Bi mishó ashosh íími.	Bí mishó ashosh íímá.

Wotowabak'o shinə shino daniruwotsə
bodanəts keewu muk'ə muk'onə k'op'onatə
nababo botewəreriyal shúúts shúúts
shengəshde'e nababonatə k'op'onə danetuno.

Aawosh K'ana

Daniyiruwo shuutso: Gashi Gidimi ikə perediyotse beyiru dek'ik'iyo 50

Danimaa shuutso minji

Gawiyo 2

K'aat'o Ikəla

Daniruwəts tawo N 43 M 29 J 72

Dani tooko 1

K'os'a :- Daniruwots danə hanə bo'ishe okon

- “li” botookə k'aarə desha fideliyotsənto bəworə nababo falituno.

Daniyiruwots fiino	Woro	Daniruwots fiino
<u>Kinda</u> :- haniye shinə bodanəts jango tizər ani ikə ikə keewotsə eegə eeg bowoto keeweyar hambets eegə bodanetuwok'o danituwe.	10'	- Haniye shinə eegə eegə bodanətsok'o keeweyarə anarə hambets eegə bodanetuwok'o danetuno.
<u>Daniya</u> :- “li” fideliyu awuk'o bək'op'etsok'onatə bək'aaro eegə bəwo tətsok'on danituwe. Ani k'osh fideliyonəton bəwotorə fideli k'aaro woniyo bəfalituwok'o danituwe.	20'	- “li” fideliyu awuk'o bək'op'etok'o, bək'aaro awuk'o bəwotok'onatə k'osh fideliyotsəton bəwotorə fideliman k'aaro woniyo bəfalituwok'o danetuno.
<u>Kup'iy</u> :- Hambetsi dano guufəde'e nana'otsatsə gonəkets kic'o beyalə bosh bəbitsetə.	10'	- Bə guuporə shengəshde'e k'eewurə Bo'atsə gonəkets kic'o beyal bo'aatitə.
<u>K'oorə</u> :- Daniruwots “li” keerə aak'ə marətsə bok'op'e tok'o osha.	10'	- “li” Keerə aak'ə marətsə bok'op'etə erə bək'aaro s'erə bokiitsət.

Dani K'ac'otsə _____

Danatse gonkets kic'o _____

Daniyiruwo shuutso _____

K'oororətsə Shuutso _____

Fuuto _____

Fuuto _____

Aawo _____

Aawo _____

Guupa (Summary)

K'ot'okə hanitse danetsə keewotsi.

- Keezə k'op'i weerotsi noetora logogərafikiyona, sayilebikiyonatə segəmental əskəriptiyona. Segəmental əskəriptiyo aanikeezosh bəkayətsok'onatə Bori noono biitse daatsetuwok'o danəro.
- Fideliyotsə k'aarona. Shaponatə k'aari tuwonatə k'aari diho danətə boon s'iiliyitə terəwerotsi fiinere.
- K'op'i jifuwo eegə bəwotok'o konəkoni bowotok'onatə, aap'o s'eena s'eenmatsi keewonatə s'eenmatsi keewo anik'oshotimo k'op'ewor k'op'i jifuwo bəgeyituwok'o danatə boon s'iiliyitə iimetsə aatotsi fiinere.
- Tima eto eegə bəwotok'o, awək'o aatotsi fiinere ikə timo bəbeshitə keewo ikə bəwoto danere.
- Bori nooni fideliyotsi awək'o k'op'etuwok'onatə nababetuwok'o danərət.

Dan daniyosh k'anədek'o bəgeyituwok'o daneka aawi k'ano awək'o k'anietuwok'onatə aawək'o fiinatsə jiitsetuwok'o t'iwintsere.

Aatotsi (Assessment Questions)

1. Bori nooni fideliyotsi eegə k'op'i werone k'op'o fale.
2. Borinooni fideliyotsitse 20 s'eerə k'o'er.
3. Bori nooni fideliyotsi botookə k'aarə detsətsəsonatə deshawon ikən gonkiir bok'aaro awuk'o bəwotitok'o kiitsuwer.
4. Haniye dashi aap'otsitse k'aarə dihonatə k'aarə tuwokonə kiitsuwer.
A. p'ela Daaza Bi. Kamba
Di. Guritsa E. Bamba fi. Mara
5. Haniy dashi s'eenə matsi keewotsitse beyiru aap'otsəsh k'aarə tuwoko kitsuwer.
A. babu na'o k'ook'ats kurere
Bi. Asmamo worəbutsorə bəmisho gonda

6. Haniye dashi nɛbabiyotse k'op'i jiifuwots bogeyitɛ bewokatsɛ k'op'i jiifuwotsi k'o'erɛ.

Amarɛna Awuntsetsna shaketsɛna keezɛ bodɛ gawiyo bo'amɛ bo'amɛfe weerindatsɛ ashɛ bɛ'iiɛshanɛ genzo bɛtookɛ gofarewo bodotse keshɛtɛ bo'ats bɛwaere shakets ashɛman shino bek'atɛ ake k'iirutseronale bi'etɛ ere dometsɛ dek'atɛ ebi waa etatɛ bikisho bɛt'up'i ere ashɛmanɛ dek'atɛ eege nana'ots asho be'e danakɛitɛnemo eege itikosh etatɛ bɛfayɛ.

7. Hanɛyere dashɛ k'op'etsotsɛsha imetsɛ gitɛ keewotsitse manɛtso bashatsɛ s'eenɛtsɛtsuwere. (/7)

Domets osho dek'atɛ g____wiyo (a, aa) amatɛ beero k____wudekatɛ (e, ee) anatɛ watɛ g____lɛ (a, aa) b____datɛ (o, oo) bɛmeyitse kashɛdek'atɛ f____ko (o, oo) bɛ'amɛfere weri'indatse daawzo k'____rtɛ (i, ii) bɛbefere bɛdats. Etatɛ foko' amatse etatɛ w____rɛ (ɛ, ɛɛ) jisho shengo bɛk'aye moomanɛd k'azɛbiyan.

8. Indɛ keewa de'á na'á. (/5)

Azɛnat tuwutɛ _____ (gawiyo, daniɛmowokɛ) amɛtɛ eeyisho bɛkew. Manoke muk'i bɛteyawo watɛ ege tɛnayi eeyisho kone neshɛ kewowe eti' etatɛ bɛnayi _____ (bɛfayi, bɛderɛ) gashets. Etɛ Azɛnat nadɛre tinde etɛ bin bɛnan. Azɛnatɛmo guurɛ tuwutɛ gawiyo bi'amfere borɛmatse ikú bɛshino k'ut'atɛ bɛbeshere adɛfere hambets weerɛ jisho _____ (shengetɛka, gonɛditɛka) etɛ bɛshat. Manɛnowore bɛshatɛtsɛ keewo bɛ'orerawo gonɛdatse bɛjinɛ. Gashɛts bɛnayinɛ kooc'etaawo tɛnayo nenɛ woshera fiino fiinɛk'aye etatɛ _____ (bɛfayi, bɛ'iiɛzɛ). Wootowa bakonomo Azɛnat bɛkeewuman de'aka eerɛfetsɛ bɛk'aliruwo k'osha. Manɛk'owon ja'atɛ indɛkeewo shiyáwo joongɛ keewo _____ (keewufe, shisɛfe) etewok'o mereerɛ t'owo úmp'atɛ tipimoowotsɛ kindɛ bik'ir.

9. Haniye dashi k'ip'wotsasha imetsa gitā keewotsitse manətsō baashatsa s'enətsuwer. (/9)

Azo danə moo _____ (b'ām, bəgash). Danəron jinətā galə
_____ (bəwa, bəjən) watə b'āawi misho _____ (bəmāā,
bə'ushe) etə maagizotsi _____ (bəkaku, bəbadi) Tufo mashə dek'ətə
koc'ə misho madek'ətə _____ (tubuts, k'ebuts). K'eyok'ə
_____ (bātu, bək'e) daatso bəgaye. Azo bəshitso
_____ (fokədek'ə, mashədek'ə) gurə misho madek'ə, bədanə k'ac'ō
_____ (tabo, kobiyo) dek'ətə danə moo b'ām. Danəronə jinətā
_____ (bəwaa, bə'jin) bəinədənātə bəniyinəsh.

10. Maatsə Dek'a

Andurə ikoni maatsə dek'ō bəge. Ere bə'ində dek'atə tənayo andurə shengə iku fa' ane de'e bi'et. Taa təshuniye ins'ə baaru niye b'et na'ō. Indu dek'atə "mani de'atsəne" bi'et. Na'onəmo ins'ə baaru k'ayatse bi'et. Ere na'ō keewo k'ayatsone etətə nihonatə indunə ins'u s'ilo bo'am. Mookə aməbobore ins'u nihotsə dek'ətə, "Eegəgee! Itəwa?" bo'ere dek'ətə noonayi itəni bəshunəne bo'et. Manəno boni imosh aawo botits. Ere dek'əaawotsə andurotsə meetsə shengə dek'anoo'amirye etətə dubəfe bo'ame ins'uwotsə boweeronə ooteratse! Ooteratse! Noo'itəshə amatsone itəwatsə keewo danəfone etətə bogop'owotsə k'azə bokinəd.

Hianiye dambi tururotse itədantsə keewonə haniye dashi aatəwotsi aniwere.
(Total - /11)

A. – Tururan nababefətse shino keewə tooko nəbek'ə tsok'on eegə bəkewiti etəniya nəgawu? (/3)

M. – Na'ō eegoshe indu keewətsō k'azətə ins'u dek'ō bəge? (/2)

Sh. – Anduro eegoshe andurə baaru bəkazə? (/2)

I. – Anduronatə ins'onə dee'ewosh eekətə dek'əi aawots ins'owotsə bok'azə eegoshe? (/2)

O. – Tururanə beshiyosh bəgetsə keewo ebi? (/2)

bæt'uup'iyí. Ere ashəmamə dek'ətə « eege nana'ots asho be'e dankə
itənemo eege iti koshi » etətə boon bəfayə.

7. Hanəyere dashə k'op'etsotsəsha imetsə gitə keewotsitse manətso bashatsə
s'enəç'əs'uwere. (/7)

Domets osho dek'ata g____wiyo (a, aa) amatə beero k____wudekatə (e, ee)
anatə watə g____lə (a, aa) b____datə (o, oo) bəmeyitse kashədek'atə
f____ko (o, oo) bə'aməfere weri'indatse daawzo k'____rtə (i, ii) bəbefere bədatə.
Etatə foko' amatse etatə w____rə (é, ee) jisho shengo bək'aye moomanəd
k'azəbiyan.

8. Ində keewa de'á na'á. (/5)

Azənat tuwutə _____ (gawiyo, danimowokə) amətə eeyisho bəkew.
Manoke muk'i bəteyawo watə ege tənayi eeyisho kone neshə kewowe eti' etatə
bənayi _____ (bəfayi, bəderə) gashets. Etə Azənat nadərə tinde etə
bin bənan. Azənatəmo guurə tuwutə gawiyo bi'amfere borəmatə ikú bəshino
k'ut'atə bəbeshere adəfere hambets weerə jisho _____ (shengetəka,
gonəditeka) etə bəshat. Manənowore bəshatətsə keewo bə'orərawo gonədatə
bəjinə. Gashəts bənayinə kooc'ətaawo tənayo nenə woshəra fiino fiinək'aye etatə
_____ (bəfayi, bə'iiza). Wootowa bakonomo Azənat bəkeewuman
de'aka eerəfetsə bək'aliruwo k'osha. Manək'owon ja'atə indəkeewo shiyáwo
joongə keewo _____ (keewufe, shisəfe) etewok'o mereerə t'owo
úmp'atə tipimoowotsə kində bik'ir.

9. Haniye dashi k'ip'wotsəsha imetsə gitə keewotsitse manətso baashatsə
s'enətsuwer. (/9)

Azo danəmo _____ (bí'am, bəgash). Danəron jinətə galə
_____ (bəwa, bəjən) watə bí'aawi misho _____ (bəmáá,
bə'ushe) etə maagizotsi _____ (bəkaku, bəbadi) Tufo mashə dek'ətə
koc'ə misho madək'ətə _____ (tubuts, k'ebuts). K'eyok'ə
_____ (bətu, bək'e) daatso bəgayə. Azo bəshitso
_____ (fokədek'ə, mashədek'ə) gurə misho madək'ə, bədanə k'ac'ə
_____ (tabo, kəbiyo) dek'ətə danə moo bí'am. Danəronə jinətə
_____ (bəwaa, bə'jin) bəinədənətə bəniyinəsh.

10. Maatsə Dek'a

Andurə ikoni maatsə dek'o bəge. Ere bə'ində dek'atə tənayo andurə shengə iku fa' ane de'e bi'et. Taa təshuniye ins'ə baaru niye bi'et na'o. Indu dek'atə "mani de'atsəne" bi'et. Na'onəmo ins'ə baaru k'ayatse bi'et. Ere na'o keewo k'ayatsone etətə nihonatə indunə ins'u s'ilo bo'am. Mookə aməbobore ins'u nihotsə dek'ətə, "Eegəgee! Itəwa?" bo'ere dek'ətə noonayi itəni bəshunəne bo'et. Manəno boni imosh aawo botits. Ere dek'aawotsə andurotsə meetsə shengə dek'anoo'amirye etətə dubəfe bo'ame ins'uwotsə boweeronə ooteratse! Ooteratse! Noo'itəshə amatsone itəwatsə keewo danəfone etətə bogop'owotsə k'azə bokinəd.

Hianiye dambi tururotse itədantsə keewonə haniye dashi aatəwotsi aniwere.

(Total - /11)

A. – Tururan nababefətse shino keewə tooko nəbek'ə tsok'on eege bəkewiti etəniya nəgawu? (/3)

Opinion Question.

M. – Na'o eegoshe indu keewətsə k'azətə ins'u dek'o bəge? (/2)

Ins'u bəshunətsosha.

Sh. – Anduro eegoshe andurə baaru bəkazə? (/2)

Andurə baaru bə shiit'ətsosha.

I. – Anduronatə ins'onə dee'ewosh eekətə dek'ai aawots ins'owotsə bok'azə eegoshe? (/2)

Andurotsə meetsə shengə dek'a noo'amirye etətə dubəfe bo'aməna.

O. – Tururanə beshiyosh bəgetsə keewo ebi? (/2)

Ins'ə dek'osh bəwotsəfətse meetsə moosh bəwoto bodanətsotsəna.

11. Tookə Dana

Tookə dana etoní ashotsə konibootok'o danər, bo'arə keewokotir botookosh wotarə bodatsosh eenə bodowetə weera. Ashə iko bətooko danərə eteti bə'ashə nemonatə teronə danərə bə'ashonatə k'oshonə ikə awonə bís'ilora. Ikə ikə ashoni bənemonatə bəteronə bədanawo tətooko danəfe etoshə falituwe. Otowa bakona, hanək'o keewoni eegnəwotok'o dara. Noo hanatse dano bəgeyituwoni tookə dano eenə weerə bəwotə hakona notookə danatsəna shutsanə eto geyiratse.

Aata

Haniye dashə aatotsisha haniyedambí k'op'etso mec'arə aaniwere.

(Total - /8)

B. – Tookə dano bəgeyi eegoshə? (/2)

Botookosh wotere bodatsosh eenə dowosha.

M. – Keewə tooko nəbek'ətsok'onə maaniye dashonə k'op'etso eegó
kewituwe etəniya nəgawu? (/2)

Opinion Question.

Sh. – Ashə iko tooko danəre etetə eegə bək'aloreya? (/2)

Bə'ashə nemonatə teronə danərə bə'ashonatə k'oshə ikə awonə bi s'ilora.

I – Eenə dowosha otitə keewo ebí? (/2)

Tookə dana.

K'ot'okə Awuuda (UNIT 4)

Nooni Jawa

Kinda (Introduction)

Haniye shini k'ot'okotsitse Noono eegə bəwotok'o, Noonə keewə falonatə fideliyotsə k'aaronatə aron etətso danərət. Andi k'ot'okanits nəmo noono awuk'o bəjawetsok'o danetutə. Noono awuk'o bəjawetsok'o danosh ayi keewo dano geyituwe. Manotsuwe :-

- Ikə aap'otse beyiru fideliyotsi shengəshde'e s'eegə fala.
- Keeweyi k'aat'otsi
- Aap'ə fiina (Haniye shini fiinets aap'otse k'osh aap'o azdek'a wekin aap'ə gito gonkiyde'e ikə aap'o fiina)
- S'eena s'eenmatsi keewotsə jawa (shuuts goliruwotsə tipə goliruwona)
- S'eenmatsikeewotsi (S'eenmatsikeewots k'alonatə s'eenmats keewots jawona)

K'ot'okan itədanorə shengəshde'e nibənde'e danər ayi keewo itə danetuwok'o itatse koteka.

K'os'owotsi (Objectives)

Daniruwots k'ot'okan bo' eke okonə :-

- Ikə aap'otse beyiru fideliyots galde'er k'op'etuto.
- Keeweyi k'aat'otsi galəde'er shengsh fiinats jiitsituno.
- K'osh k'osh naari aap'otsi fiinituno.
- Shuuts goliruwotsənatə tip'ə goliruwotsən eegə bowotok'o keewurə boono fiinats jiitsituno.
- S'eenmats keewots naarotsitse beyiru k'osh k'oshewo galituno.
- S'eenmatsi keewo fiinituno.
- S'eenmatsi keewo bəworok'on k'op'etuno.

4.1 Aap'otse Beyiru Fideliyotsi Shengashde'e K'op'a (Spelling)

Aap'ə iko nok'op'or fideliyotsi geyituwe. K'op'etə fidelimanotsu beshiyi geyetso wekin etə geyetsə aap'əman shengsh kiitso geyituwe.

Ariyosh :- Maraara – (awunts biyats tatsefoni)

Marara – (Awunts biyats tatse fo kiitsratse)

Maat'a – (k'ombatse shuwerə mééfoni)

Mat'a – (k'ombatse shuwefə mééfəman kitsratse)

Aap'ə iko fideliyon k'op'eyor dano noonə geyitə keewotsi :

- Aap'ə ikotse gitə botookə k'arə detsəts fideliyots ikən boworə bodagman galo noonə geyituwe.

Ariyosh :-	mo'a ✓	Be'a ✓	K'oa X
	Moa X	Bea X	K'o'a ✓

Git aap'əwots ikats bowoorə bodago gonki c'iron (-) gonkiya.

Ariyosh dara, desha = darə - desha

Datsa, doonza = datsə-donza

Bori nooni fideliyotse « ə » etef fideliyu aap'ə iko een keewi shuutsok'o wekin nugushik'o nos'eegorə ayi woro botook k'ar desha fideliyots jiik'ats bəwaafo.

Ariyosh :- Mítə Jaaba

Ashmanə gonda

Ashma gondi (ə ali)

Daniruwots ikə aap'otse beyiru fideliyotsi shengshde'e k'op'o bofalituwok'o garewon wotar ayi aap'o k'op'o botewurerituwok'o k'ala.

I, Haniye dashi aap'əwotsitse bofideliyo shengshadek'ə k'op'etso aawune ?
Bofac'ituwok'o daniruwotsi kup'iya.

1. Biyats befo:-	A. joore	Bi. Joora	Ci. Jora	Di. joraa
2. Biyats k'eefo :-	A. etsa	Bi. es'a	Ci. Is'a	Di. K'es'a
3. Awush butsaf woro :-	A. Joshua	Bi. dooshi	Ci. Joosha	Di. Goosha

- biyats fiinetso
- tiponatə k'osh k'osh keewo

Detsosh falituwe.

Doonzonatə biyats fiinetson shuuts wotəts aap'əno.

4.2.1 Shuutsa

Shuutsa eto :- Asho, k'ac'o wekin ikə jago biins'eeget aap'a. Shuutso, nugushni shuutso wekin maatsni shuutso wotosh falituwe. Ani shuutso ayi bəwotonatə k'aandə bəwoton kiitsosh falituwe.

S'ot'a

S'ot'a eteyiru aap'ani :- Ashiko wekin ikə jago maatsnir wekin nugushnir kiits faletka.

Bori noonotse nugushni shuutso wekin maatsni shuutso kiitsiru keewotsi haniye dashi aap'əwotse daniruwots garewon wotar bokiitsituwok'o k'alo geyituwe.

Na'ó	Na'ú	Aawu	Ashitsu	Weerindo
Minzo	Minzu	Aawo	Fokturu	Radawuniyu

Daniyiruwon :- Daniruwots haniye dambi aap'anotsats keeweyar bo'ete okon nugushiyonatə maatsniyon kiitsiruwots haniye dashi jaandantsətsanək'o bowootok'o daniwu.

S'ot'a	Kiitsiruwu	Ariyosh
Nugushniya	-O	Asho
Maatsniya	-U	Ashu

Taawa

Hanitse taawa no'etora taawə danə mas'afatsətsok'o ika, gita, keeza,- - - etə woteftse aap'ə iko ayi keewi shuuts bəwotonatə k'andə keewi shuuts bəwotok'o kiitsosh t'inkə bəwoto dano geyika.

Daniyiruwonə :- Daniruwotsəsh awarni noonon wotere ənglizi noonon ayi keewi shuutsonatə k'andə keewi shuuts ariyo imər bo'aəni bonoonon ariyo bo'imetuwok'o garewon beezi. Manə bo'ime okon ikə ikə keewo dabər dano guuf.

Bori noonotse ayi shuutsonatə k'and shuutson kiitsiru keewotsi haniye dashi jaandotse s'iilo faletuwe.

	Kiitsiruwo	Ariyosh
K'andshuuts	-U -O	- Borimaats <u>u</u> - Ash <u>o</u>
Ayi shuuts	-WOTS	- Borimaats <u>wots</u> - Ashə <u>wots</u>

Koni bəwot danetsonatə danerawona

Borənotse bəshuutso k'op'etso koni bəwoto danosho faletuwe, danək'azosho faletuwe.

Ariya :- Asho waare (konə waatsok'o kiitsiru keewo ali)

- Ashmanə s'aada (s'aado koni bəwotok'o deshər kiitso faletuwe)
- Ashman c'ic'i (C'ic'i koni bəwotətsok'o deshər kiitso faletuwe)

Haniye dashi s'ində s'eenmatsi keewotsitse sarots fa'ano. Sarəmanotsats wotitə fideliyotsi s'eentsər shuutsmanots koni bowotok'o danek kiitsək bowotonatə koni bowoto danerak kiitsək bowotok'o keewuwərə.

1. Eeyish – maaro máára. (danek bəwotor)
2. Eeyish – maaro máára. (danerak bəwotər)
3. Na' – bi'indi bek're. (danerak bəwotor)
4. Na' - bi'indi bek're. (danek bəwotor)

Aap'i Fiina

Aap'i fiina etoni s'eenmatsikeewotse aap'əwots bodetsəts fiinoni. Aap'i fiina eteyiruwots s'eenmatsi keewotse.

- doonzo eegə bək'alok'o (bəfiinok'o) kiitsiruwoni.
- Biyats fiinetso koni bəwotok'o kiitsiruwoni.

Jaamon aap'i fiina eteyiruwoni – ikə keewo –konək bəwoto,

- aakə bəwoto.
- bí'amkato aakə bəwoto

- konokə wekin aawokə bəwoto
 - konton bəwotonatə
 - eegən bəwoto
- Kiitsiruwoni.

Daniyiruwon. Daniruwotsi awuud garewon beezər aap’ə fiinotsi bogareyi taawon ka’irə biyats keeweyar bo’ane okon jamə garewotse ikə ikə asho tiizər k’osh k’osh garewots amər bokeewetso aatər bokoono keewurə bo’etetuwok’owoshi.

Ariyosh. A. Garewosh:- S’eenmatsi keewotsi doonzonatə biyats fiinetson eegə bəwotonatə ikə jangi doonzo koni bəwoto awuk’o keewu bofalituwok’o.

Bi. Garewosh:- Konə konatse eegə bədaatsətsok’o, konə bi’amə kaato eegə bəwotonatə konə awoke bəwaatsok’o awuk’o keewetok’o.

Ci. Garewosh:- ikə keewo aakə bəwotok’onatə ikə jago eegən k’aletsok’o awuk’o keewetok’o.

Di. Garewosh:- Konə konton bəwotok’onatə konə eegə bəwotok’o awuk’o keewetok’o.

Haniye dami ka’iyetsan ariyosha bako daniyiruwo bəshunətsok’o ka’iyo falituwe.

4.2.2 Taawa

Ikə jago ambts bəwotok’o danosh taawo geyituwe borni noonotse gitə naari taawots fa’ano.

Manotsu:- Ikə jago ambts bəwoto keewet taawonatə.

- Shírets keewo bəshiro bín keewet taawona.

<u>Ariya</u>	Ambəts kiitsiruwotsi	ika, gita, keeza, - - -
	Shírə kiitsiruwotsi	ikəla, gitəla, keezəla, - - -

Gitə taawi naaranotsi aak’əmaratsə k’o’orə daniruwotsə gitə taawə manotsə k’osh k’oshewo bo keewítuwok’o k’ala. Daniruwotsə bo’aaniyire bo’aaniyo de’erə daniyiruwo danəman bəguupetuwok’o k’ala.

Taawo Borənotse keewə iko ambəts bəwotonatə ambətsələ bəwotə kiitsə baaroniye oko shuutsə shegəro eed’o bəfalituwok’ono daniruwotsə dashi ariyanəweeron daniya. Manuwe.

- Gitwotsə tokrerno

4.2.3 Kíitsíruwotsi

Aawə jamo keewəron jineyiru keewotse kíitsíruwotsə fa’ano. Kiitsinuwotsi etoní aap’ə wotatə keewə iko aakə bəwoto aawi bəwotonatə eegə bəwoto kiifsiruwoní. Hanə baarə bəwotefətse k’oshonorə kiitso falituwe.

S’oot’onatə Taawna

Kiitsiruwantsə keewə iko maatsə bəwotonalə nugushə bəwoto kíitso falituno.

Ariyosh. – Ashə hani

- Hakantsuní
- Ashə hani

Imetsə ariyanitse kitsiruwotsi no etiruwotsi hani, hakanətsuni haní etiru aap’əwotsi.

Taawə kiitsiruwotsi

- Ariyosh** - Maa ekeewí
- Maa ekeewotsí

Ekeewi eteruwonatə ekeewotsi etirumanots moo ikə bəwotonatə ayə bəwoto kíitsíruwotsi.

Dambi ariyiman daniruwotsəsh t’íintsər bot’íwintse okonə manə weeron k’osho bofiínítuwok’o aatər kup’iya.

Kíitsíruwots Fíina

Haniye shin aap’i fiina etətso eegə bəwoto danərt. Daniyiruwon nana’otsi aap’i fiina eto eegə bəwoto aatər ní’ere aaniyo bofaliyal boon garewon beezər haniye dashi t’íintsə ariyi manə weeron bokeewetuwok’o woshí. Aaniyo bomaawiyalə aani bəjango tiizərə ikə ikə kup’iyo iim.

Garewon bokeewetsəman wonawoneyarə bok'ebetuwok'o k'alər bokeeworo k'eba. Bo'angono kup'iya.

A. Garewosh:- S'eenmatsi keewotse doonzonatə biyatsfiinetso eegə bəwotonatə ikə jagi doonzo koni bəwoto awuk'o keewu bofalituwok'o kiiṣiruwoṣi.

Bi. Garewosh:- Konə konatse eegə bádaatsətsoko, konə bi'amə kaato eeg bəwotonatə konə aawoke bəwaatsok'o aawək'o keewetuwok'o kiiṣiruwoṣi.

Ci. Garewosh:- Ikə keewo aakə bəwotok'onatə ikə jago eegən k'aletsok'o awuk'o keewetok'o kiiṣiruwoṣi.

Di. Garewosh:- Konə konəton bəwotok'onatə konə eegə bəwotok'o aawək'o keewetuwok'o kiiṣiruwoṣi.

Garewonə wotəde'e bokeewetuwok'o kiiṣiruwoṣə konə konə bowotok'o galəde'e bokiṣituwok'o k'alərə bo'aaniyimanatse turə aawí danəman guupa.

Geyetə Shuutsəmaní Kiiṣiruwoní

Haniye dashi Nəbabíyan daniruwoṣəsh t'iintsər boowe nababarə nəbabímanitse beyiru kiiṣiruwoṣi galəde'e sererər kiiṣiru iko k'oshatse awək'o bok'osh k'oshetso k'o bokeewituwok'o k'ala.

Maniye okonə daniyiruwo bədabitə keewo bəbeyalə dabəde'e keewərə danəman sheengəshəde'e bot'iwintsituwok'o k'alərə danəman guupetuwe.

Habtamú Aznatí gawiyomand bəwosh.

Aznatə gitə waanc'otsi bəkew.

Galə amtə Habtamush bəkítsə.

Habtamú hanək'o bə'etə 'maníyaliye haniye təgeyi.'

Etə Aznatə amtə k'osho dek'ə bəwa.

Galomandə bo'aanefe, waanc'o datsə fed'bútsore

Daazə iko tíṭsəbək'r.

Aznatə daazo doonzatsə hanək'ó etə békúh “manə waanc'ó tíítsre!”
Wotowa bako daazo doonzə hanək'ó bí'etə “hanə waanc'ó tíishatse”.
Aznatə dek'tə “maniye tíítsi” bə'etə.

4.2.4 Shuutsə Shegəra

Shuutsə shegəra eteyiruwotsi shuutsə beyokə kindərə shuutsok'ó fiinə falitə aap'əwotsi.

Shuutsəshegəranə keezə k'aabə k'aabə garewosh boka'etə.

Manotsuwe - Ashə shuutsə shegəra
- K'ac'ə shuutsə shegəra
- Doonzə kíítsíru shuutsə shegəra.

Ashə shuutsə shegərotsə keezoka bokayitə

Bowe:- Ikəl ashə shuutsə shegəra (taana, noona)

Gítəl ashə shuutsə shegəra (Neena, itəna)

Keezələ ashə shuutsə shegəra (biina, bíina, boona)

Daniruwotsəh haniye dashi k'op'etsə timan íimər bíítse shuutsə shegər wotətso bogalituwok'ó, bogale okonə aawənaarí shuutsə shegər bowoto galəde'e bokíítsituwok'ó k'ala. Hanoke aawənaari shuutsə shegəra etewora ikəl. gitəlonatə keezələ ashə shuutsə shegəra etoní.

Awntsirəna, Daleshəna, Gaashetsənətə taan toharəní Daní

Moo no'aməfo. Taanatə dalashən moo desh gita. Aaní Auuntsirənətə

Gaashetsn moo foke bak'etsonə giya, Taa guurə turə minzə

Kas'ək'esho tí'amorə bí turə foko bí'aməfo. Ayi aawo

Bí'amoora fokotse Gaashetsənton gonkeyarə kaasha

Bo'ayifo. Bokaashəfe bi taa ama tí'amet nee amalənene

Bí'etorə bí muk'əna'ú kaayide'one etabí'etəfo. Noko moo

Danímaatə karən bəwotətsotse noo kaarí nobore

Boo teeshəraní bobodəfo.

Daniyiruwon, Daniruwotsə bofiinorə sha'arə guurarə bofiiniruwo s'iilərə bo'ango kup'iwe oona!

Haniye dambi nəbabiyanitse shuutsə shegərwotətsotsí

Shuutsə shegər naarotsi	K'anda		Aya
Iklə ashə shuutsi shegəro wotətsotsi	Taa		Noo
Gitlə ashəshuutsə shegərotsi	Nee		Itə
Keezəl ashə shuutsə shegərotsi	Nugusha	Bí	Boo
	Maatsa	Bi	

4.2.5. **Golotsí**

Goli etoni shuutsə shinats wekin shuutsats waarə s'eenmatsikeewotse shuutsəmanə eeg bí'aronatə aawuk'ó bəbəwotok'ó kiitsiru aap'oni. Goli eteyi shuutso aawuk'ó bəwotətsok'ó bokiitsiruwosha.

Ariyosha. Aak'a, bira, nas'a, c'ic'a, s'aada, s'ək's'ək'a, genza, k'awuna - - - natə aretsotsəna.

Daniyiruwo danan bədaniorə daniruwotsə botooki ariyo bo'iimetuwok'ó aatərə ayikeewo bodanetuwok'ó kup'iyo geyiyituwe.

Daniruwotsə golidetsəts s'eenmatsikeewo bok'op'etuwok'ó k'alər s'eenmatsi keewəmanitse golotsi aawi bowotok'ó sererəde'e bogoliyir shuutsəmano bokiitsituwok'ó k'ala (angə kup'iya).

4.2.6 **Tipa**

Tipa etoni keeweyí k'aat'otse iko wotatəni eegək'aleyiruwok'ó, ikə jago eeg bəwotətsok'ó, ikə jago awək'ó bəwotətsok'onatə awurə bəwotok'ó kiitsitə aap'a.

Daniyiruwon daníruwotsəsh típə jangə keewiru /s'iiliyitə mas'afo geede'e bíyatse shengə sheng keewo k'óode waarə k'aat'otse bo'atsatse bodaniyituwok'ó maa fiino íim. Erə bofiinətsmanatse bo'atsatsewo bo'aatetuwok'ó botookíkoniyyere

bodaatsitə k'osh k'osh shengə shengə keewo bəbeyalə bodabətaratsə bok'op'etuwok'o k'ala.

4.2.7 Tip Goli

Tip goli etoní tipo eegəbəwotok'o awuk'o bəwotok'onatə awurə eegə bəwotok'o kíitsəfalitə aap'a.

Awuudə naari tip golotsə fa'ano.

Bowe:- 1. Keewə iko aawuk'onə bəwotətsok'o goliyiruwona.

2. Keewə iko amətsoto aani aani bəwotətsok'o goliyiruwona.

3. keewə iko awurə bəwotəts ok'o yoliyiruwonatə.

4. Keewə iko eewəke bəwotətsok'o goliyiruwona.

1. Awuk'onə eteworə:- T'awashə, kaarikaarí, muk'əsh, eenəshə.

2. Amətsoto aaníani bəwotok'o no'etora:- ikənikəno, jamə aawo, ayə'aawo, besh beshaatə, ikəno, gitoto - - -

3. Awurə bəwoto etewora:- natsə, ene, ayətsə, yaatsə, ootsə- - -

4. Eewəke bəwotətsok'o etewora:- dashe, dambe, abatese, shirotse, dagotse hak'etse, jiik'omande - - -

Han daniyeye okonə daniyiruwu daniruwotsəsh k'osh k'osh tip goli work'atatsə k'o'ode'e iimərə aawinaari tipgolitsə bodabetuwok'o boweewituwok'o, bok'op'etuwok'o wosha.

4.2.8 Shuniya

Shuniya etoní s'eenmatsi keewotse beyiru shuutso, wekin k'osh keeweyi k'aat'otsi aakə bowotok'onatə awurə awuk'o bowotok'o kíitsíru aap'a. Shuutsonətoní bowaafo. Borənotse shuniyiruwmanotsə bowaafo shuutsə jíik'atsa bako shuuts shinatsə waaraka.

Ariyosha:-
- Abatsa
- Shirotsa
- ganoka
- biye oka

Daniruwotsəsh dashi shunyi detsətsə k'ó'petə tíman íímər bíitse shuniyiruwotsí bogalituwok'ó kup'íya. Shuniymanotsə bodetsəts k'alono bokeewituwok'ó wosha. Maniye aanarə daniyiruwot shuniyiruwots aawotsi bowotok'onatə bok'alo keewər aawi danəman guupetuwe.

Maat'u Aasho Bí'am

Jaahets natsə josh maat'ə iku t'íiwə ganokə bətohe maat'əman bos'aatə t'íiwə shiron t'íiwoniye okə beshatə aani kas'ə abats keshatə maa jíik'omand amotə maamet'osh ishetsə gop'otse ambuk'í gop'ó daatsədək'ə gitsotsə kindatə shu'ubək'ər.

4.3 Aap'ə aza

Aap'ə aza etoni haniye shiní aap'otsitse k'osh bíits detsəts aap'ó azədək'a

- Gitə weeron aap'ó azo faletuwe Manotsuwe
- Aap'ə shu'iyonatəní
- Aap'ə wot'ona (s'andona)

4.3.1 Aap'ə shu'íya

Aap'ə shu'íya eto eegə bəwoto dashi ariyanatse ketonə tiwintso faletuwe.

Ariyosha- Dana ➡ daniya, danika, daniyire - - -

Máá ➡ máánza máánziya, mááre- - -

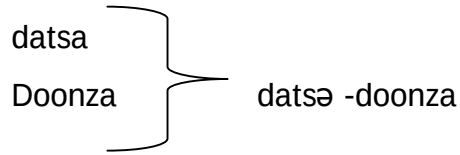
Dambi ariyanatse turə aap'ə shu'íya eto aapə ikatse k'oshə ap'əwitsi fiinə bəwotok'ó t'íwintsia.

Daniyiruwon, daniruwotsi garewonə beezərə aap'ó boshu'iyituwok'ó k'ala. Boshus'itsə aap'əmanu aap'ə aawatse bəwotok'ó galəde'e bokeewituwok'ó kup'íya.

4.3.2 Aap'ə wot'a (S'anda)

Aap'ə wot'a (S'anda) etoní botookí bíitse detsəts aap'ə gitotsí ikatsə wot'əde'e (s'andəde'e) k'osh bətookə falətsə bíitse detsəts aap'ə fíina eta.

Ariyosh

Hanatse danetə keewoní datsa, donza etiruwotsə botooki bíítsə detsəkə aap'əno. wotowabako bogitetsí nowot'orə (nos'andorə) bo'imetə aap'oní datsə doonza etətsoní. Bá bíítsonu ayiyidek'ə bogitetsə katse k'osha.

Daniruwotsə aap'ə s'andan boterəwerituwok'o haniye dashí "A" shirotse k'op'etsə aap'anotsi "Bi" shirotse k'op'etsə aap'anotsənton bojagiyituwok'o iimər bofiinoro bííts detsətsə aap'o bofiínituwok'o kup'iya.

A

1. Datsa
2. Dara
3. Ááwa
4. Keeza
5. S'aatsa

Bi

- A. Ganda
- Bi. Burəka
- Ci. Desha
- Di. Woka
- E. But'a

Daniyiruwon han bojagiye okon hanweeron bodanəts k'osh aap'o bəbeyalə bokeewituwok'o (bok'op'etuwok'o) aatí. Neewe nədabitə k'osh keewo bəbeyal shengshəde'e t'ííntsər danan sheengəshde'e bot'iwintsituwok'o daniruwotsi kup'iwe.

4.4 S'eena S'een Matsi Keewa

S'eena s'eenmatsi keewa etoni ikə areetsə aap'otsə detsətsə wotatə bíítsə deshawoní. Man etoni ikə keewi jango wotatəni keewəmanə eegə bəwoto eegə bək'alo kíítsa s'eenmatsi k'atsəno Gitə keezə s'eena s'eenmatsi keewotsə ikinə wotarə s'eenmatsi keewo íímo falituno.

Danitookəhan shirotse gitə keewotsi s'íílo faletuwe.

Manotsuwe – shuuts goliyiru s'eena s'eenmatsi keewonatə

- Tipə goliyiru s'eena s'eenmatsi keewa.

4.4.1 Shuuts Goliyiru S'eena S'eenmatsi Keewa

Shuuts goliyiru s'eena s'een matsi keewa eteyiruwoni ayə aawo bokiítsiruwoni wekin bo'aaniyiru aatoni kone wekin eega etiruwoní.

Ariyosh Danera ashəiko eendatsi bankiyo

Uump'ere.

Shuuts goliyiru s'eena s'eenmatsi keewotse ayə shuutsə goliyiru aap'o daatso faletuwe- manotsəno dashətsanək'o garewon beezo faletuwe.

Niwok'on

- Sheenga
- Gonda
- Genewə'úwika
- Wodəma
- Shit'iyika
- Tuguretsəka
- Nefa
- Kup'a

Shapa

- Eena
- Muk'a
- S'oola
- S'eena(aya)
- Manga
- Keta
- K'awuna
- Julajulət'a
- Tíisha
- Shook'a (goofa)

Nata

- Gaawera
- Jawetsa
- Andəra
- Marəmat'a

Ara

- Bira
- Moc'ok'oyi
- Darok'oyi
- Aak'a
- Komandoorok'oyi

Daniyiruwo han bə daaniyorə daniruwotsi ikə ikə bíish aretsə keewo boon kup'iyosh aato geyiyituwe.

Daniyiruwo dani tookə hanə bédaniyorə hanan s'iiliyitə k'osh k'oshə noonon k'op'etsə mas'afatse (əngəlizi noonon wekin awarəni noonon) ariyo gedə'erə k'aat'otse k'aatifiino wekin maafiiino iimər bofiinituwok'o nana'otsi kup'iyə b'iyatse kotetuwe.

4.4.2. Tipə Goliyiru S'eenə S'eenmatsi Keewotsi.

Tipə goliyiru s'eena s'eenmatsi keewonotsi tipo eegə bəwotoni bokiitsəfo. Tipə goliyiru s'eena s'eenmatsi keewanotsə bokiitsiruwo wekin bo aaniyiru aatotsi akəne, eegore, aawək'owe etonatə eegoshe etiruwotsi.

Ariyosh. B́ ayə aawo fokotse wos'o bəwəwərerirə.

Borí noonotse jipə goliyiru s'eena s'eenmatsi keewotsi ayə aawo tiponiye shina bok'op'efo.

B́ jam aawo gawiya bəsha'efo

B́ ikə ikə aawo k'asho máárakí

B́ and urə keshəre

B́ cirə etə kashutsera

B́ shooləfe foko aməre

B́ fokə taro aməre

Bi tarə s'íilo aməra

Daniyiruwo han bədaniyorə daniruwotsi ikə ikə bíish aretsə keewo boon kup'iyosh aato geyiyituwe.

Daniyiruwo daní tookəhan bədaniyorə hanan s'iiliyitə k'osh k'osh noonon k'op'etsə mas'afatse (əngəlizi noonon wekin awarəni noonon) ariyo geede'erə k'aat'otse k'aati fiino wekin maa fiino imər bofiinituwok'o nana'otsi kupiyo biyatse kotetuwe.

4.5 S'eenmatsi Keewa

S'eenmatsi keewa etefoni keewəiko awək'o bəwotok'o kiitsitə keewa. S'eenmatsi keewo bədetsets keewotsi donzo, biyatsə fiinetsonatə tipona.

S'eenmatsi keewi k'alo eebi?

S'eenmatsi keewo ayá k'alo detsəfe. Manotsuwe.

- Keewə iko aatə bəwoto kiitsosh
- Keewə iko beshiyosh
- Keewə iko k'ees' iyide'e keewosh
- Wosh beshiyosh

Ariyosh - Awar éésho ud'əre (ikə keewo beshiyosh)

- Awarəne éésho ud'á? (ikə keewo aatoshi)
- Ééshoneya awarə bə'ud'əi (kəkeewo k'ees'iyosh)
- Awarə éésho úd'i. (ikə keewo woshə bəwotora)

Dambi s'eenmatsi keewanotsitse doonzo, biyatsə fiinetsonatə típ'í shine shuutso awək'ó bəwoto daniruwotsəsh galəde'e keewa. Han kiitseye okonə daniruwotsə hanə naarə k'osho fiinəde'e boweetuwok'ó maa fiinə iima.

Guupa (Summary)

K'ot'okə awuudanitse nooni jawo awuk'ó bəwotək'ó danərt. Ikə aap'ó k'op'osh geyitə fideliyotsi shengəshde'e k'op'etok'ó danərtə. Ani keeweyi k'aat'otsi, Aap'ə azo. S'eena s'eenmatsi keewə jawonatə seenmatsi keewo eegə bəwotonatə bək'alon danərt.

Keeweyi k'aat'a etefots – Doonza

- Biyats fiinetsonatə
- Tipona

Doonzonatə biyats fiinetson ikə jagə shuutso bokiitsfo. Ani shuutso maatsniyonatə nugushniyon wekin k'andonatə ayon kiitso falituwe.

Aap'ə iko gitə weeron azo faletuwe- aap'atse shuyiyonatə

- Gitə keez aap'ó gonkiyoha

S'eena s'eenmatsi keewots s'eenmatsi keewu k'ats wotatə botook biitso deshatsno. Gitə naari

S'eena s'eenrnatsi keewots – Shuuts goliyiru s'eena s'eenmatsi keewonatə.

- Tipə goliyiru s'eena s'eenmatsi keewotsəna.

S'eenmatsi keewots ayi aap'on ageekə wotatə ikə biitso dets falituwotsi.
S'eenmatsi keewots bok'alok'on awuudoko ka'ituno.

Manotsu – Aatosh

- Woshosh (fiiniyosh)
- Keewu k'ees'iyosh (eenəshosh)
- Keewu beshiyosh

K'ot'okə Aata

1. Haniye dashi s'eenmatsi keewotse beyiru aap'ots bofideliyo shengshdek' k'op'eratse. It shengəshde'e k'o'er.

- A. Dambwar misho mear
- Bi. Alamtu mat'i maro mec'era
- Ci. Daniruwots teeshət dani maa amərno
- Di. Galatə k'eel k'elo aməre
- E. Minzu mooc'o máára

2. haniye dashi sarats wotə falitə aap'otsi geepotse de'erə s'eentswere.

- A. _____ (bi, bí) taro aməra.
- Bi. Taa it galə _____(waaratso, waaratse)
- Ci. Shutso misho _____(mááraka, mááraki)
- Di. Ashə _____waare (mis'əfe, genzo)
- E. Na'ó dadri _____t'awashdek' ot'əre (abats, shirotse)
- Fi. Mamit oots gawiyo _____(ametuwa, aməra)
- Gi. Daawatse shutso _____ot'əre (tiishere, kuklefe)
- Hi. Maatsu keniyō _____aməra. (kari, mand)

3. Haniye dashi t'intə aap'anotsitse k'osh aap'o shuwiwer.

- A. Máá
- Bi. Deera
- Ci. Fina
- Di. T'iina
- E. Ud'a

4. Haniy dashi “A” shiirōts k’op’ets aap’anotsi “bi” shiirōts k’op’ets aap’owotsanton wotarə ikə biits detsəts aap’o bo imetuwok’o oshəde’e jagiwer.

A.

1. Aatsa
2. Diina
3. Datsa
4. keeza
5. T’aatsa

Bi.

- A. Ganda
- Bi. S’ootsa
- Ci. But’a
- Di. Shiic’a
- E. Doonza

5. Haniye dashi k’op’ets s’eenmatsi keewanotsitse shuuts goliyiru s’eena s’eenmatsi keewonatə tipə goliyiru s’eena s’eenmatsi keewotsi galde’erə kiitsuwerə.

- A. Jiik’ k’uur ashə iko gawiyo beshere
- Bi. Fuk’əmitáts tippets t’iifur gaaguru fed’utsera
- Ci. Na’ó cagni ikə shaashotse keezota bi’amfo
- Di. Amar dani moo karnon kindəra
- E. Albor kaafo aməre

6. Haniye dashi t’ints s’eenmatsi keewotsi bok’alok’on eegə naari s’enmatsi keewo bowotok’o keewuworə.

- A. Oots awusho butsrə.
- Bi. Oots awusho butsra
- Ci. Moo k’eshwer
- Di. Ake! Moo k’eshekale

7. Haniye dashi imets s’eenmatsi keewanots sheeng biitso bo imetuwok’o shengshdek’ k’op’eknowali. It sheeng biitso bo’imetuwok’o shengshde’e k’o’er.

- A. Imra, tə’ind misho taash
- Bi. Waara Dəməw Womberə
- Ci. Manda kooc’ə it weet
- Di. Kula bi’arə ake na’án

K'ot'okə aati aaniyotsi

1. K'ot'okə awudə aatots aaniyotsi
 - A. Dambwar misho mááre
 - Bi. Alamtu maat'i maaro mec'era
 - Ci. Daniruwots teeshət danimoo amərno
 - Di. Galatə k'eel k'eeo aməre
 - E. Minzu moc'o máára
2. A. Bi taro amərá
 - Bi. Taa it galə waaratse
 - Ci. Shutso misho mááraka
 - Di. Ashə genzo waare
 - E. Na'o dadəri aabatse t'awashədek' oot'əre
 - Fi. Mamit oots gawiyo aməra
 - Gi. Daawatse shutso kukəlef ot'əre
 - Hi. Maatsu keniyo mand aməra
3. A. mááziya, máánəza
 - Bi. Deereya, Deeriya
 - Ci. Fiiniya
 - Di. T'iiniya, T'iinət'iina
 - E. ud'iya, k'iir'a
4.
 1. Aatsə shiic'a
 2. Diinəs'otsa
 3. Datsə doonəza
 4. Keezə ganda
 5. T'aatsə but'a
5. A. Jiik' k'uurə ashə iko gawiyo beshere.
 - Bi. Fuk'ə mitáts tippets t'iifur gaanguru fed'utsera`
 - Ci. Na'ó caagni ikə shaashotse keezota bí'aməfo.
 - Di. Amar danímoo karnon kindəra.

- E. Albor kaafo amər
6. A. keewu beshiya
Bi. Aatə bəwot kiitsa
Ci. Wooshə kiitsa
Di. K'aarə kiits s'eenə mats keewu bəwotə kiitsa.
7. A. Tə'ind misho taash iməra (Tə'ind taash misho iməra)
Bi. Womberən Dəməw waara? (Dəməw womberən uaa)
ci. Kooc'omanda itəwett.
Di. Ake! Na'án kula bi'arə.

K'OT'OK UUTSA (5)

Azəde'e K'op'a

Kinda

Haniye shini k'ot'okotse nooni jawo danərət. K'ot'okanitsənmo Azəde'e k'op'a eto eegə bəwoto danetuwutə.

Azəde'e k'op'a etoni ashə iko bətookotse bəgawutso wekin ashoke bədanawo bətookon fiinatə bədantso k'op'o bəfalor azədek' k'op'əre no'etet. Ashoke shishetso, k'osh datsatse bek'ets keewo k'op'eyal azədek' k'op'ere eto faleratse.

Jaamon k'ot'o kanitse nodanetə keewotsi:-

- Turura
- Iseyiya
- Duubonatə
- Jaawona

Daniruwots haniye dambi imets net'ibyanotsi bodanor k'osh k'osh nooni mas'afo s'iilər k'osh k'osh danə geyit keewotsi bodanetuwok'o kota nokotir.

K'os'əwotsi

Daniruwots k'ot'okan bo'eke okon:-

- Haniye shini danets tururəwotsi keewituno
- Nababiruwotsəsh bo ang angok'on nabab bofalitə tururo k'op'etuno.
- Andər, s'ayin, sheng iseyiyotsi azəde'e k'op'etuno
- Ikə Ikə jaawotsi bodek'oko kiitsər wekin azəde'e k'op'etuno.
- Ikə ikə k'op'ets mang k'osh k'osh mas'afotsi shengsh de'e s'ayints de'e k'op'etuno.
- Botooh toohi k'op'ətso nababar ikə ikə izo bo'ats atsewosh imo falituno.

5.1 Turura

Turura eto eega ete?

Tururi k'alo ebi ebi ?

Dambí aatanotsi daniruwots bo'aaniye okonə daniyuruwo biyatsə dabəde'e danəman t'engiyo geyiyituwe.

Tururi k'alo eeg eeg bəwoto bo keewe okon daniruwotsə tururí ariyo bo iimetuwok'o (bokeewituwok'o) aata.

Daniyuruwo əsteji ikonatə əsteji giton wotətsə tururotsí daníruwotsəsh ííma. Daniruwotsə garewonəwotəde'e əstegə -1 natə əstegə -2 wotətsə tururotsi bogalituwok'o k'ala. Daniruwotsəsh k'op'əwotsi iimər əstjə -1 wekin əstejə – 2 bowoto bo keewituwok'o haniye dashi jaando bos'eentsituwok'o k'ala.

	<i>əstejə - 1</i>	<i>əstejə - 2</i>	<i>əstejə - 3</i>	<i>əstejə - 4</i>
K'ala				Daniruwotsə ayə naarí k'op'took detsətsə shengə shengə mas'afotsi nababo bofalituwok'o woshituwe
Noona				Bətookí noononatə ayə ashə danətsə noonona
Detsa				K'osh k'oooh danetsonatə andər tookotsəna
Manga				Kep'ekali
Aronə kiitsa				Kep'ekali
Bə detsetə s'eenmatsi keewí ayo				Kep'ekali
K'ala	Andər daniruwotə awək'o keewi biitso k'op'ets mas'afatse,	Daniruwotə k'op'ets k'op'o sheeng əshəde'e bo	Botookí noonon konə sheengəsh dek'ə bənaba bí	Daniruwotə ayi naari k'opi took detsətsə sheeng sheeng mas'afotsi nababo

	<i>æstejə - 1</i>	<i>æstejə - 2</i>	<i>æstejə - 3</i>	<i>æstejə - 4</i>
	nəbabiyo boterəwerí tuwok'o botooki noononatə nemo badanetuwok'o k'alituwe	tookí noononatə nemo bodanetu wok'o k'alituwe	ruwok'onatə awək'o k'osh noono mand bíitso bofalituwok'o k'alituwe	bofalituwok'o woshituwe
Noona	Daniruwotsə tooki noonona	Daniruwotsə tooki noonona	Daniruwotsə tooki noononatə k'osh noonona	Daniruwotsə tooki noononatə ayə ash dantsə noonona.
Detsa	Daniruwotsə danətsənatə sheeng wotarə boon it'i yitəkə woto geyiyituwe	Daniruwotsə danətsənatə sheeng wotarə boon it'iyitowo natə k'oshə andər keewo daniyitəkə woto geyiyituwe.	Danets tooko ayə ashə dantsə noonon	K'osh k'osh detsonatə andər tookotsəna
Manga	K'awunonatə ketə s'eenmatsi keewotsi (c'iratse kep'o desh atse)	Genzonatə ayiyi dek'ə mangə s'een matsi keewotsi (Aap'i biitsatse galo deshatse)	Ketats torə wuk'i mango manda	Kep'o deshatse
Aronə kiitsa	Nababiruwo ketonə bət'iwintsi tuwok'o ikə k'atsats danetsə asho, kac'o natə fiinə kiitsa	Iko 1-ə k'atsats kiitsa	K'op'iweera nish manitəka	Kep'o deshatse
Bə detsetə s'een mats keewi ayo	- 4-10 bodətsə k'atso - 1-2 k'awun s'eenmatsi mastí keewotsi ikə k'atsats k'op'o faletuwe. - 8-12 k'atsatsə 2-3 bo dəts s'eenmatsi keewo detsətəka	10-20 bodətsə k'atso 3-6 bodəts s'eenmatsi keewotsi ikə k'ats ikatse -15-30 bo dətso k'atsats 3-6 s'eematsi keewotsi ikə k'atsatsə.	K'ac'ə naa ratsə wotituwe	Kep'o deshatse

CHARACTERISTICS OF GRADED READING MATERIALS

STAGE 1. LITERATURE FOR NEW READERS

Purpose	Help new readers discover that written literature has meaning and can be enjoyable and informative
Features	▪ Written by fluent L1 speakers familiar with the learners culture and life situations ▪ Written in the learners' L1 using their everyday language ▪ Sentences are short and easy to read; vocabulary is not restricted. ▪ Focus on familiar people, places, activities ▪ Text and pictures convey exactly the same message (pictures help new readers to "read" the text on that page. ▪ In Big Books and Poster Stories, special words, phrases and sentences may be used repeatedly throughout the book
Formats	▪ Small books (for reading alone or with a partner) ▪ "Big Books" or "Poster Stories" (for shared reading) ▪ Games ▪ Calendars ▪ Alphabet picture books
Topics	▪ Stories, songs, poetry, information about the local culture and about familiar people and activities ▪ Health and other information relating to familiar topics (<i>no new concepts at this point</i>). ▪ For adult learners: Familiar forms that they want to be able to use more efficiently (examples: bank deposit slips, voting forms)
Pictures	▪ Appropriate to the readers' age, culture, life situation ▪ Picture for each page describes exactly what is happening in the text for that page ▪ For Small Books and "Big Books": one picture for each page ▪ Other materials: depends on type and content
Length	Early Stage 1 books Small reading books: 4-10 pages, 1-2 short sentences per page (words and sentences are not necessarily repeated) Big Books: 6-10 pages, same as Small Books Later Stage 1 books Small reading books: 8-12 pages, 2-3 <i>short</i> sentences per page Other materials Depends on the type, purpose, and content

STAGE 2. LITERATURE FOR PEOPLE WHO ARE GAINING FLUENCY IN THEIR L1

Purpose	Help readers become more confident in using printed literature. Encourage them to use print literature for enjoyment and for learning new information and ideas.
Features	▪ In the learners' L1 ▪ Written, adapted or translated to the local context by local L1 speakers ▪ Begin introducing new information and ideas
Formats	▪ Small reading books ▪ Posters, games, activity books, calendars, etc. ▪ Newspapers / newsheets
Topics	Early Stage 2 materials ▪ Local stories, songs, poetry, riddles, legends, folktales, jokes ▪ Local biographies, histories ▪ Descriptions of local people's experiences outside the area ▪ Directions, instructions about familiar activities (cooking local foods, sewing) ▪ Information about local topics of interest to the readers ▪ L2 stories, information books, instructional materials and news, translated and adapted to local language and setting ▪ Picture dictionaries Later Stage 2 materials ▪ Same as early Stage 2 materials only longer with a more complex reading level ▪ Stories written by local people about people and activities outside the local area ▪ L2 stories, songs, poetry, etc. translated into L1 (See Resource 7.2. Translation Resource.) ▪ New information and ideas about things the learners want to know ▪ Directions, instructions, etc., that learners want to learn to do
Pictures	<i>Appropriate to readers' ages and life situations</i> Early Stage 2 small reading books ▪ Every 1-2 pages (pictures help to explain the text) Later Stage 2 small reading books ▪ Every 2- 4 pages Other materials ▪ Depends on type and content
Length	Early Stage 2 small reading books ▪ Small books: 10-20 pages, 3-6 sentences per page Later Stage 2 small reading books ▪ Small books: 15-30 pages, 3-6 sentences per page Other materials ▪ Depends on type and content

STAGE 3. LITERATURE FOR PEOPLE WHO WANT TO READ IN ANOTHER LANGUAGE

Purpose	▪ Help readers of any age who are fluent readers in their L1 to “build a bridge” into another language that they already speak and understand ▪ Help readers who learned to read in another language to “bridge” back into their L1 ▪ Encourage readers to continue reading in both languages
Features	Early Stage 3 materials (L1 → L2 and L2 → L1) ▪ For transfer from L1 to L2: L2 text on each page; L1 translation at the back of the book ▪ For transfer from L2 to L1: Text for both languages on each page: L1 at the top; L2 at the bottom ▪ For transfer to L3, these same ideas can be used. Later Stage 3 materials ▪ Both languages on each page: L1 at the top of the page; L2 at the bottom
Formats	▪ Small books (in both languages, then in L2 only) for individual reading ▪ Posters and charts (e.g., alphabet chart, “sames and differences” chart) ▪ Big Books and Poster Stories in the L2 for shared reading ▪ Forms that adult learners need to be able to use. Example: bank slips, voting forms, tax forms) ▪ Other L2 materials that adult learners need to be able to use.
Topics	Early Stage 3 materials ▪ Stories and information about people and activities that are familiar to the readers ▪ Functional information that relates directly to the learners' lives ▪ “Transfer” primers and/or Alphabet Books that present features of the writing system that are the same in L1 and L2 and then those that are unique to L2 ▪ L2 primer (if the L2 is written in a completely different script from the L1) ▪ L2 spelling and grammar guides ▪ Short stories in both/all languages (outside language at the back or on each page) ▪ Picture dictionaries with words in both / all languages Later Stage 3 materials ▪ New information and ideas in both languages ▪ Songs, poetry, proverbs, riddles, games, legends, etc. in both languages ▪ Short “school” dictionaries (300-400 words) that include both languages ▪ Functional materials (e.g., bank statements, bus schedules) in L2 (for L1→L2 learners)
Pictures	▪ Appropriate to readers' ages and life situations ▪ Alphabet books: 2-3 pictures and matching descriptive words for each symbol on each page ▪ Spelling, pronunciation, grammar guides: occasional pictures ▪ Other materials: occasional pictures to suit the type and content
Length	Depends on the type and content of the material

STAGE 4. LITERATURE FOR PEOPLE WHO ARE BECOMING LIFE-LONG READERS

Purpose	▪ Provide readers with literature in their first and second languages that is relevant to their lives ▪ Support their language and culture ▪ Help them learn about the world outside their community ▪ Provide information and ideas that they want ▪ Encourage them to be actively involved in the affairs of their community and nation.
Features	Reading materials are in either or both the readers' L1 and L2
Formats	Books, games, articles, calendars, posters, plays, comics, newsheets, newspapers, magazines, etc.
Topics	Cultural (L1 and L2), environmental, functional, development-related, inspirational, entertainment, news, etc.—whatever is interesting to the readers
Pictures	As appropriate to the age group, topic and length.
Length	Varies according to age group and the type and content of material
Language	At this stage, some communities decide to limit L1 materials to topics that are specific to their social and cultural situation (for example, cultural and religious materials, local news). This assumes that local readers are able and willing to use the second language materials that are produced outside their language area.

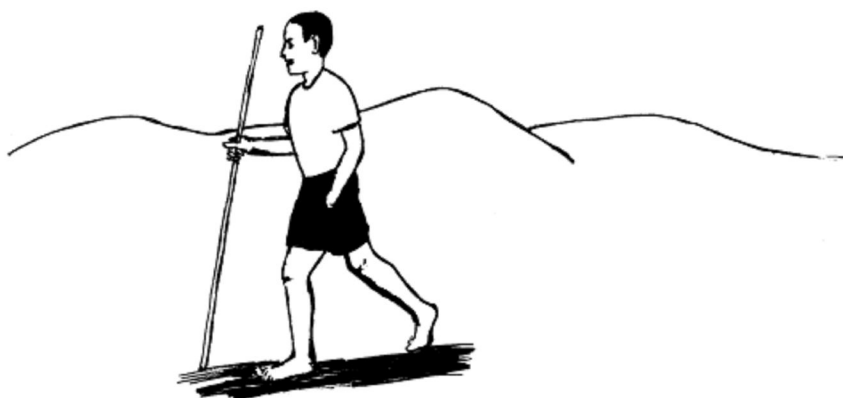
Examples of Stage 4 literature in L1 and L2

FIRST LANGUAGE (L1), produced locally	SECOND LANGUAGE (L2), produced outside the language area
▪ traditional poetry, music ▪ traditional legends, myths, history ▪ stories from the local culture ▪ stories about local people, events, situations ▪ books about traditional medicines, foods, agricultural methods, etc. ▪ books relating to the everyday lives and interests of the community ▪ local histories, biographies ▪ letters ▪ newsheets, newspapers, newsletters ▪ games, activity books ▪ inspirational literature	▪ books about the world outside the local area ▪ books that are entertaining and fun to read ▪ materials about health, economic, agricultural, environmental issues ▪ materials about income-generating projects ▪ newspapers, magazines dealing with the world outside the community ▪ games, activity books that introduce new ideas and information ▪ games for enjoyment ▪ poetry, music, proverbs from outside the community ▪ inspirational literature

Remember that every community needs literature in all 4 stages because there are always people at each stage in their education development. The goal is that people will find reading enjoyable and useful. So you will need many things to read!

Below are examples of Shinasha stage stories that may be used in class.

Aznat éyíshú bət'afé

Early Childhood Development story book

BORNA

This is a Shell Book

The original version of the book 'Kimutaay searches for the goat' was produced by the Luwo Literacy Organisation, Khartoum 1994. It was adapted by the BTL Saboot Mother Tongue Education Department in co-operation with the Mt. Elgon District Education Office in 1998.

The draft edition of the shell was published in 2003 by: BTL (E.A.), P.O. Box 44456, Nairobi, ©BTL, 2003, Illustrator: Ramadhan Masudi

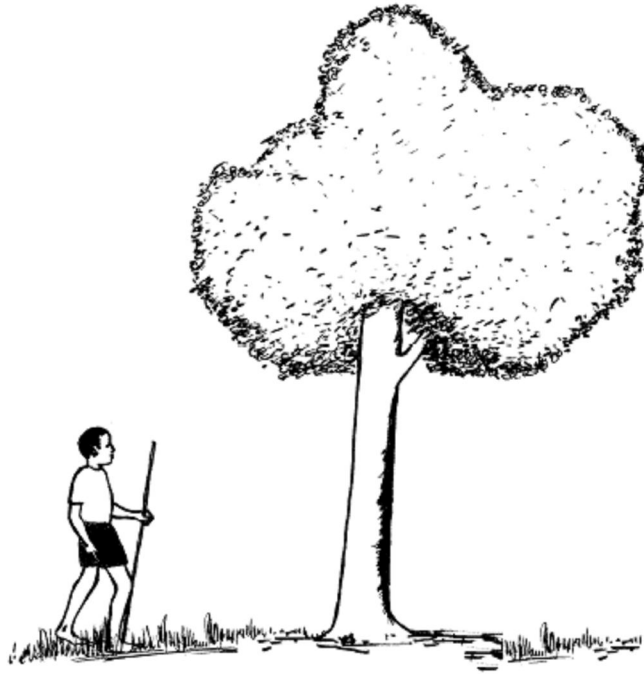
This Shell Book is a product of the
Benishangul-Gumuz Language Development Project,
which is a joint project between:

Culture and Information,
Education Bureau,
Bureau of Culture & Information
Benishangul-Gumuz National Regional State
P.O.Box 64
Assosa

and

SIL Ethiopia
P.O.Box 2576
Addis Ababa

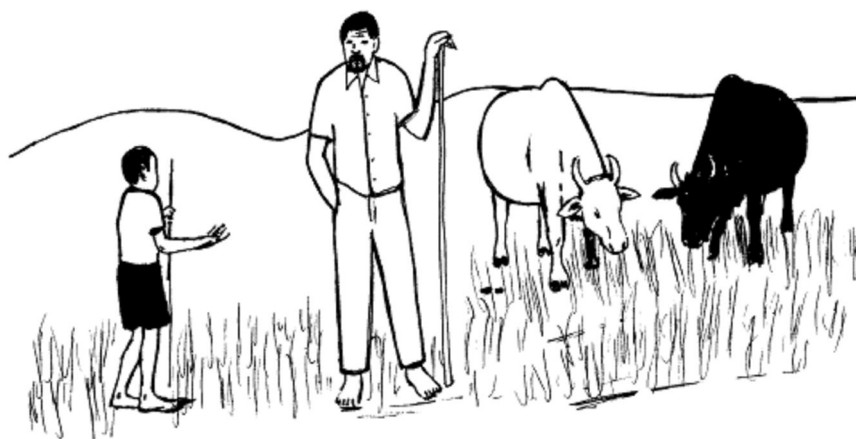
Translators: Aster Argeia, Bizunesh Beyene
Language: BORNA, Spoken in Benishangul
Draft edition: 2006

Aznat eyíshú
mítəshiróts
gééwó
bí'amé bí'al.

Aznat eyishú
gééwó aaní
fokómaand amté
bégééré bi'al.

Aznat
goshgoshírúwo
amété bí'até
be'átse bí'et.

Aznat éyíshú
bodóótse géérón
béjíné bí'al.

Aznat eyíshú
gééwó eezóts
bí'amé bí'al.

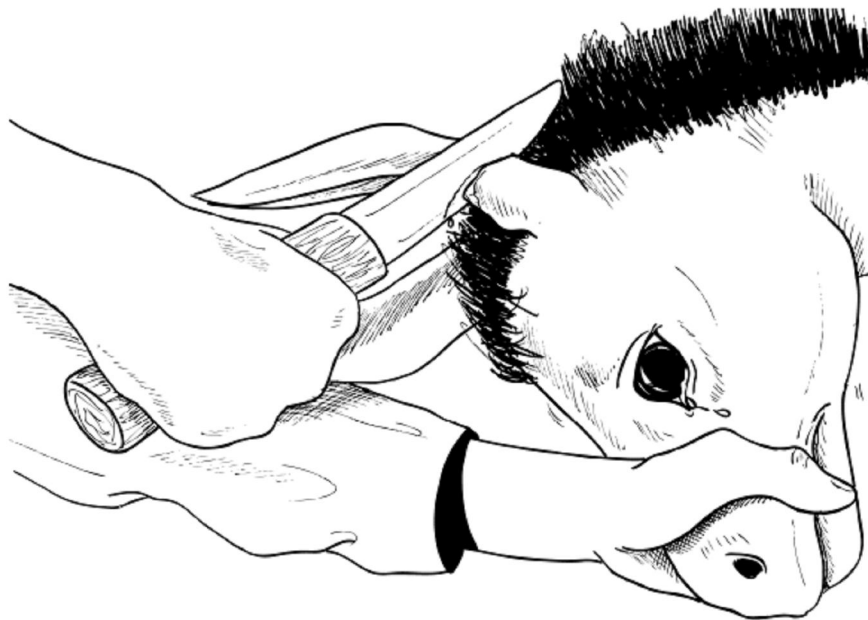

Aznzat éyíshú
gééwó
daawómand
bí'amé bi'al.

Aznat bé éyíshú
bok'ólótsə amétə
daatsəbədək'.

Minzəbeerona, Daazonatə, Mereerona

Etana Nemera,
Anbessa Wedi,
Negere Geleta,
Mulu Tolessa,
Desalegn Bekena,
Abebawe Maaru,
Aynadis Matteb,
Aster Argeta,
Adamu Doja,
Mamo Wegena

Shinasha

Childhood Development story book

First Edition

This Booklet is a product of the
Benishangul-Gumuz Language Development
Project, which is a joint project between:
Education Bureau, Bureau of Culture & Information, Benishan-
gul-Gumuz National Regional State, P.O.Box 64, Assosa
and
SIL Ethiopia, P.O.Box 2576, Addis Ababa

Title: Minzəbeerona, Daazonatə, Mereerona,

English title: A cow, a donkey and a sheep

Language: Shinasha, spoken in Ethiopia

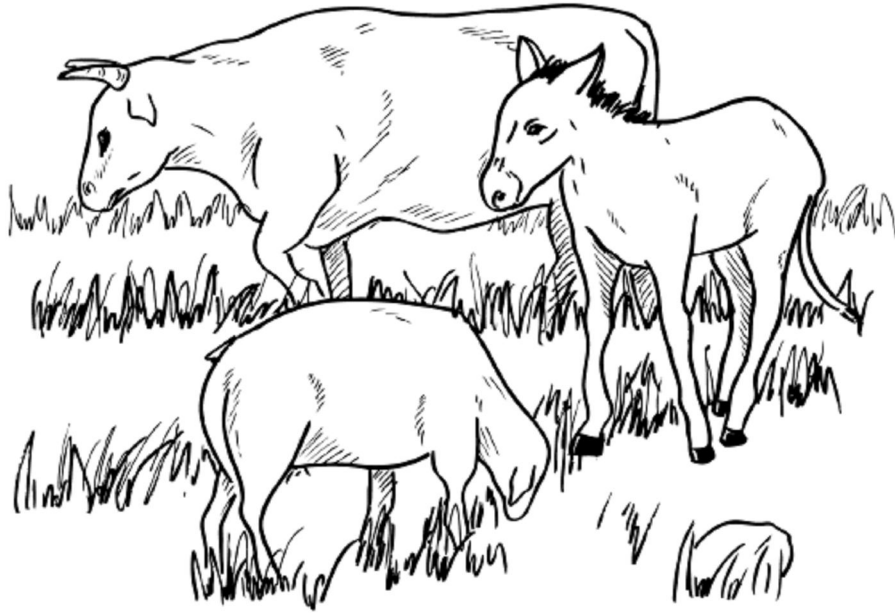
Type of book: Big Book

Year of publication: 2007

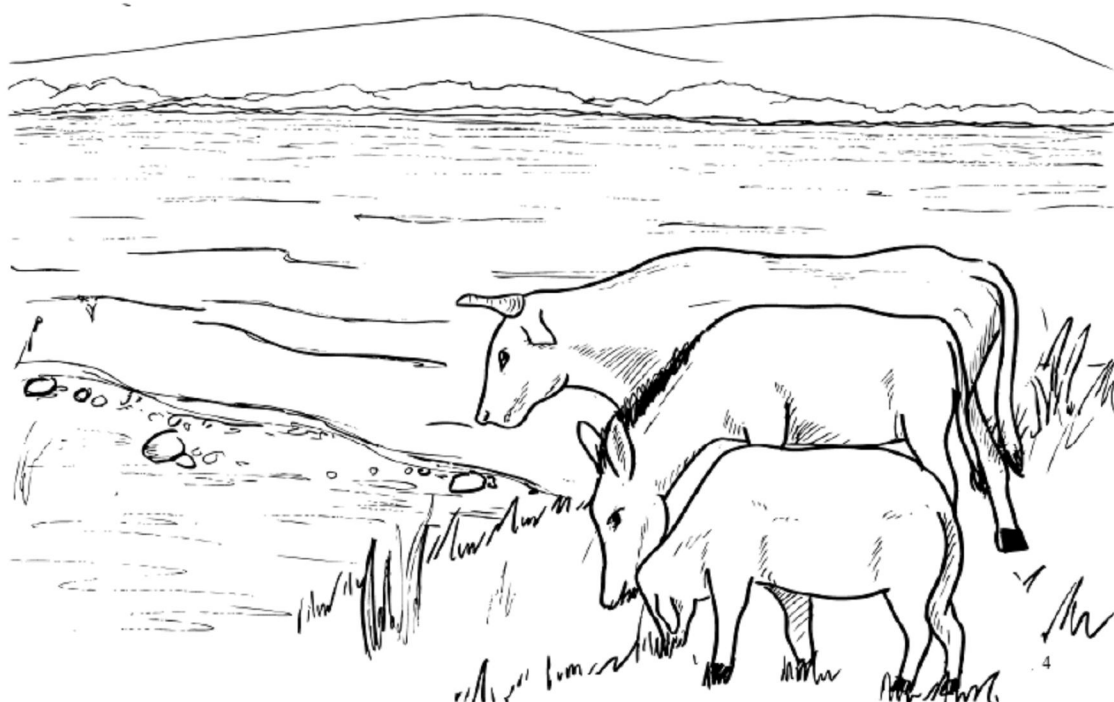
Writer: group work of: Etana Nemera, Anbessa Wedi, Negere
Geleta, Mulu Tolessa, Desalegn Bekena,
Abebawe Maaru, Aynadis Matteb, Aster
Argeta, Adamu Doja, Mamo Wegena

Illustrator: Stephen Johnston

Illustrations are Copyrighted by: SIL Ethiopia

Yootsa etuno minzəbeerona
daazonatəni meereerona
toohəno bətesh. Ikawo aatsə
s'ayinonatə moc'ə
beyiruwokə t'afuwone etətə
bot'af.

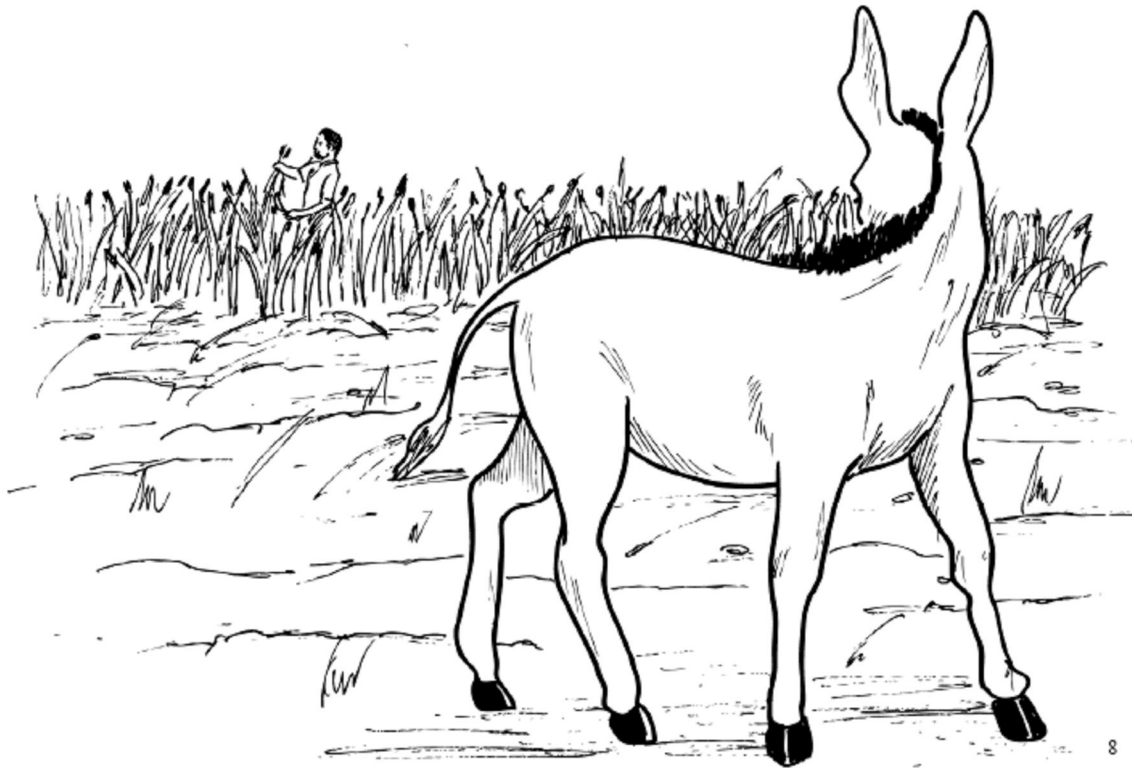
Manatse daazona,
minzəbeeronatəni
mereeronə boshunətso
mááfetsə boshunətso
ushəfesə bobefo bətesh.

6

Bobeefere ikawo daazo
 minzə beero k'alo bek'ətə
 okorətə taahe k'alə gee
 ti'ameti bí'ere, k'aye
 amək'aye nəwazə
 shengəwotsi t'ud'ərə weetune
 boo'eetətəfere k'azə bi'am.

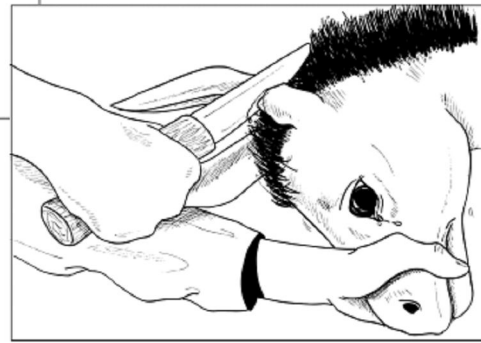
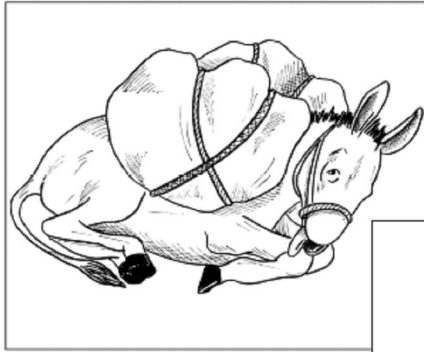
7

Daazo muk'i bəshaatsok'onə
maayəbutsetsə ashə
ikonətonəweeratse
gonəkebəwuts. Manatse
ashəmanə daazəmanədetsədek'ə
butsurokə bí'am.

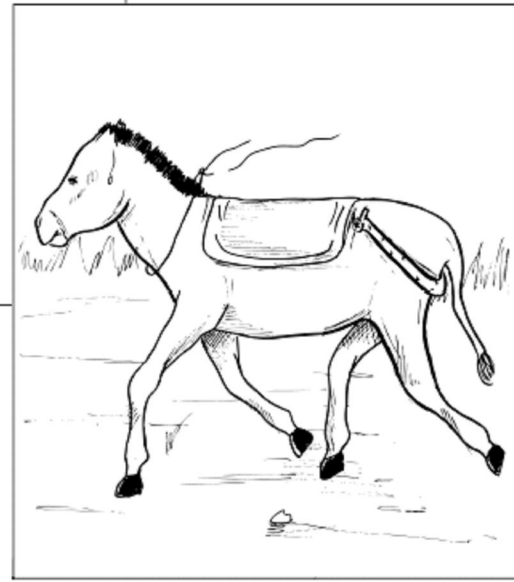
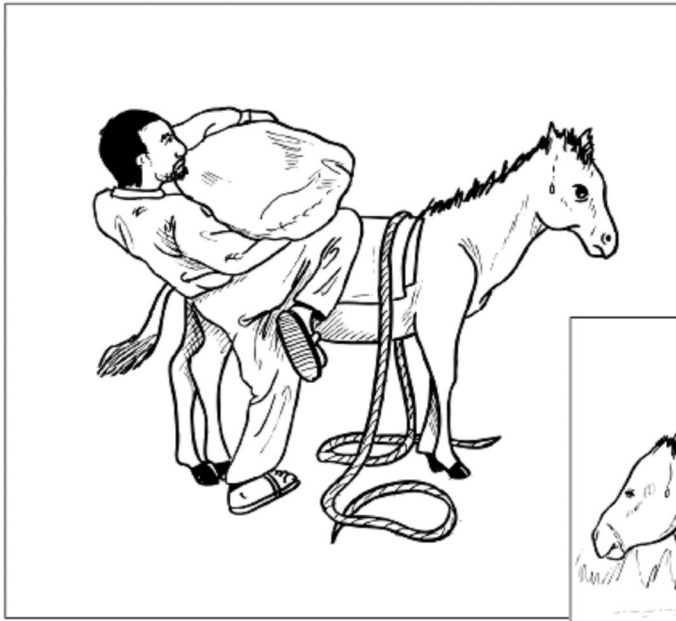

Ashəmanə bədamtsə
daazatsə gitə aaruwo
kuridek'ə bəgalomandə
dek'əbi'am.

12

Dek'əbíáməfere daazo
mawutə dihutsatə tuwo
bəmawərə ashəmanə
nibo kunətə bəwaazo
k'ut'ə bək'ər.

Daazəmanə bəwaazəgito
k'ut'ək'ərere tutə amətə
bəmookə kuro orəshə -
k'əratə bətohwotsə
manəd k'azəbəwos'ə.

16

Daazo bətohəwotsokə
amətə bəbore bətahəwotsə
amək'aye nooetəfe amatə
nəwaazo t'ut'atə nəweyi
etətə boomiis' eetuno.

Maahonatə Kokop'ona

BORNA

Health

Maahonatə Kokop'ona (The Leopard and the Tortoise)

A Story Book on Nutrition

Edited by Godfrey Kipsisey

Author: Olive Shell

Illustrations: Ernest Mbanji Bawe

Language and Literacy Project
P.O. Box 44456
Nairobi, Kenya

This is a Shell book
Suggestions should be sent to Shell books office in Nairobi
Second Edition 1997
©BTL, 1997
Copyprinted by
BTL
P.O. Box 44456
Nairobi

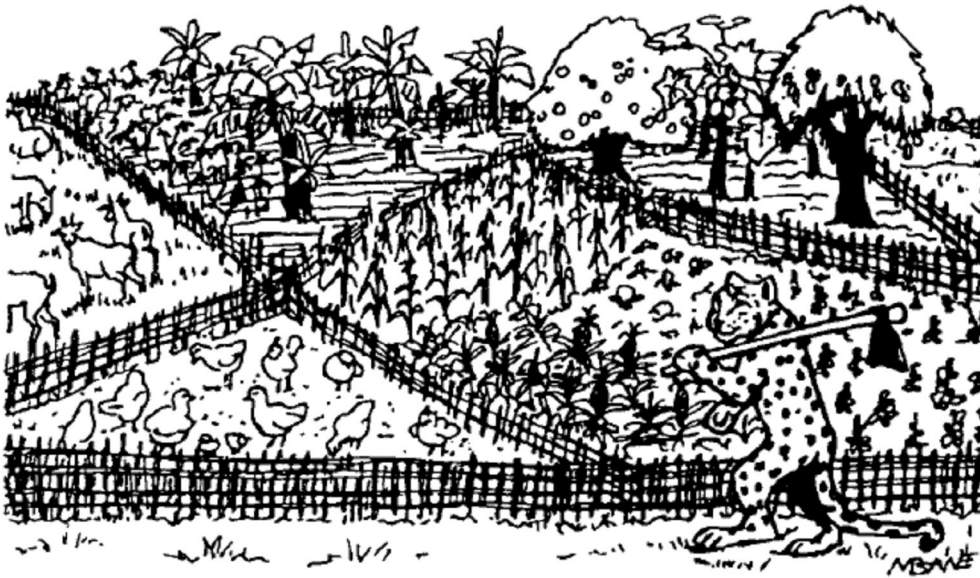
Translator: Tsehay Jaleta

Editor: Assmamaw Mosissa

Consultant: SIL

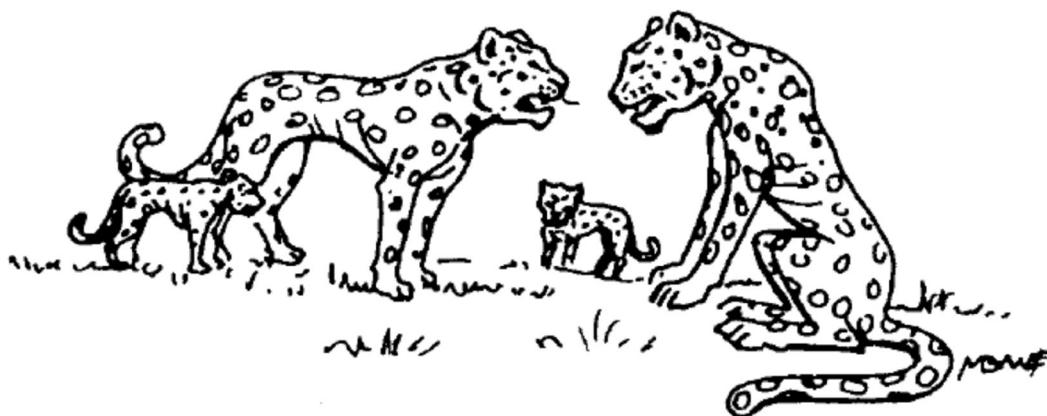
Language: Borna, spoken in Benishangul Gumuz N.R.S. in Ethiopia

Draft edition 2010

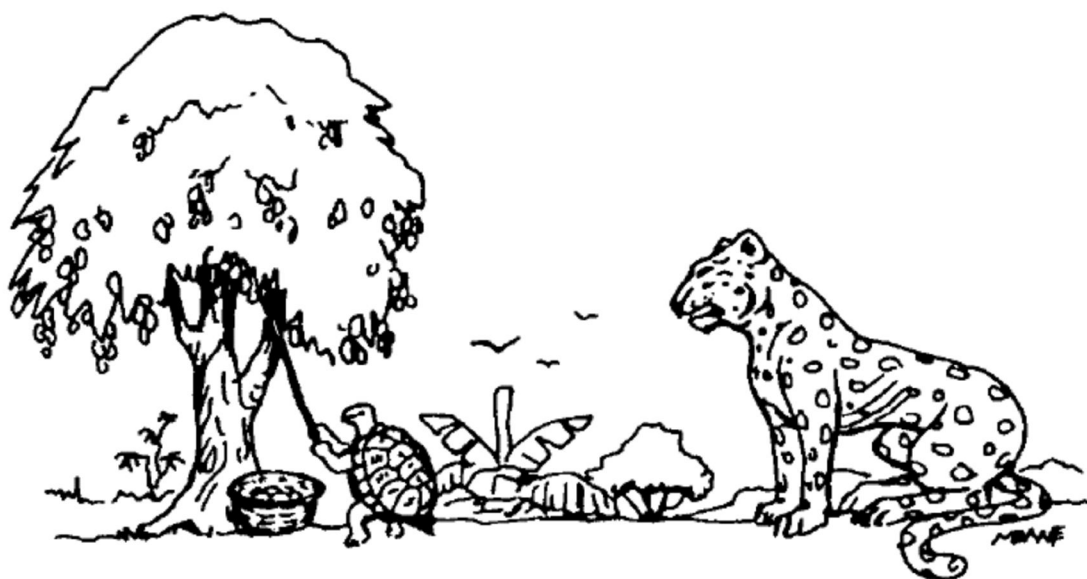

Yootsa etuno maaha iko bəfa'ə bətesh. Maaha manuwere dins'ots jamotse ayiyidek' gaaletsəka. Bīwere ayi mereeronatə baakon detsəfe bətesh. Maahanuwere ayi worfiitsi maayiyotsi detsəfe. Manotsuwere: bərtukaniyo, k'asho, papayonatə mangona. Bīwere ayi gooshi datso detsəfe. Gooshi datsanats bəgooshiru maayi naarəwotsuwe: alfuriyo, arəwaro, shuwonatə bambayona. Hanotsənowere kaari gawiyo de'e amər keməde'e ayi gizo (ambaaro) gerdek'a bəwafo.

Maahan gaaletsək bəwotalorəni ayi kic'o detsəfe. Binatə bəmaa ash jamonton kic'o detsəfəno. Bīnatə bəmaatsun atso shuuk'o, bogook'o kap'eyatə gaawutsəka bonana'ots tufo gawu mec'əra. Botufə jaabo natə s'ugutson, mac'o, kishonatə boshitson gaapa. Man jangən jamə.

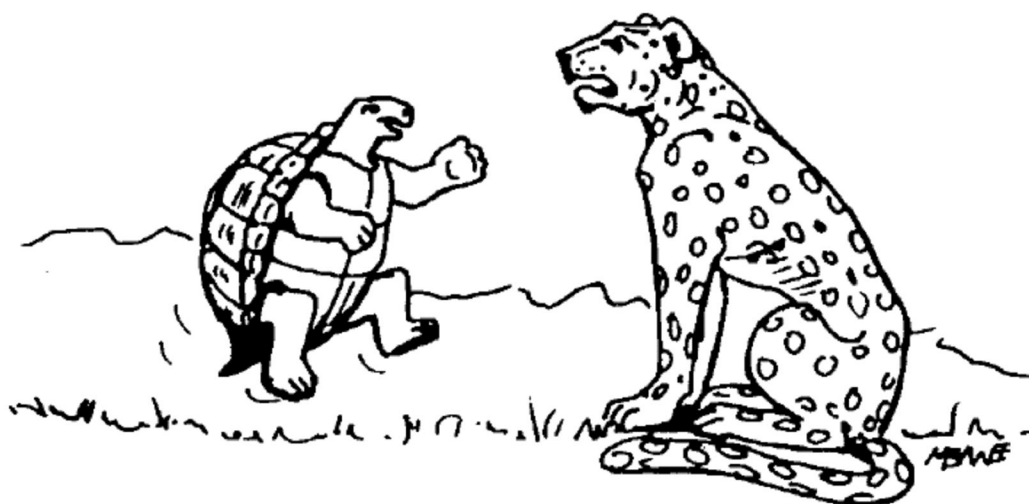

Ikə aawo maaho bəmaatsunton bəkeeweyir bətesh. Maaho bəmaatsush dek'ət, << Gizə jamotse taane gaaletsoni>> bī'etə. <<Mereeonatə baakon detsəfe>> bī'etə. Ayi worəfotsi meeyefə maayiyotsi detsəfe bī'etə. Jamə aawo kup'arəniye təfíínefoní bī'etə. Maahan bématsunton boshuwonatə bomaarə meyefə worəfi maayiyotsi kurəde'e gawiyo amər keemər ayi gízo de'er galə bowafo bətesh. Erə bedə'eri eege no'atsi gook'o bəwesh? Ak'owe nonana'í shíítso kofə kofə etə bəgap? Etət ayi woro boshiyanefo. Manənowere maaho maatsu maahosh dek'at aməniye kokop'onton keeweyarə wowe bī'etə. Kokop'onəmo ayi dek'ə s'eka. Bīwe jamə aawo ayi kiic'əwotsəsh aaniyo iiməfe. Maaho tuwut kokop' gewo bī'am.

Manoke karənon maaho kokop'o daatsəbədek'. Kokop'onəmo fiine ayetsəka bətesh. Manoro katsəts mangowa bəko'iyir bətesh. Bogonketsok'on kokop'onatə maahon jamo bo'ate. Manowere maaho dek'ət, nəmatsunəton aak'o itəne? Etə Bī'atə. Kokop'o dek'ət <<Jeeniye>> bī'et. <<Bii alfuriye bi'ishiri>> bī'etə. Níkuniye aak'one etət kokop'o maaho bī'atə. Maaho dek'ət biye mawukiye fiino falakíye mooke jamə aawo bəbe-yirí bī'atə. Bī'erekokop'o maaho aní dek'ət nənana'otsiye? Etə bī'atə. Ere maaho dek'ət bo'atsə jamoniye gawubare lk'oniye noosh gizə gaalo imətəniye atsə jeeno bəbazí bī'etə. Aak'owe nok'alitíato detsəfiya? Etə kokop'o bī'atə.

Ere kokop'o bedek'ə bəgawu. Ayí woorosh bedek'ə bəgawu.
 Manowere <<Kokop'o tuwut damb t'olatə kuwatə ee detsefe>>
 bí'etə. Bí'iməts aníyonəwere <<Shoodatse itə'atso baziytəwonatə
 itə'atso kup'iyit misho itəsh geyiyituwe>> bí'etə kokop'o. Bí'ere
 maaho dek'ət hanə naarí misho shíyí danakətane. Akəneya han
 naari maayo bəbos'əfoní? Etəbí'atə. Ayí ambaareya bəgeyiyit? Etə
 bí'atə.

Kokop'o dek'ət shoodə k'azo bətookon gaalə bəwotətsatse ayi gizo
 taash ní'imne ato neesh ti'imetí témooke woowe. <<Taaneesh
 kiitsituwe mish naarəmanotsəna>> bí'etə.

Manowere kokop'onatə maahon tohatə kokop'o galə bo'amə. Amətə
 bokee maaho úrats bebuwtskokop'onəmo k'osh naari mishman
 k'aniyosh meyits kiindəbuwts. Muk'i teshət kokop'o osho dek'ət
 úrats kesh watə osho dats gedəbək'ər.

Ere maaho oshots s'iilətə bī'adə. Oshotse beyiru keewonəmo k'ashona, papayona, mangonatə apəliyona. Manowere maaho dek'ət <<Hanəma danera k'osh mish naaraliye hanotsənma taawor təmooke goshiruwe>> bī'etə. Bi'ere, kokop'o hanotsiye ash atso shoodatse kotəfotsiye etə bī'aani. Shuw mefəwotsən ebí k'alefo? Ebi bo'atse boc'ər eenəfo? Boon mááfí etə kokop'o maaho bī'ate. Maaho dek'ət noowe boshuw mééfəwotsi mááarakənone bī'etə. Mish naaranotsuwere nana'oshe bətesh. Təmatso jamə aawo gawiyo bədamiruwotse tənana'o mááakeye.

Kokop'o dek'etə <<Boshuuwu mééfəwotsí máák'azo ní'atsə
gook'oniye gonde, nénana'i atsonuwe gaawu baare>> bí'etə. <<Itə
atso jamə aawo bəməwirəwotse kup'ədek'osh meetso, mus'o,
keetso, alfuríyonatə arəwaron móówo íti geyíyítuwe>> bí'etə. Aní etə
koko'po maahosh mish naare hanotsi mááfəte? Etə bí'atə. Ere
maaho dek'et <<Máarakənone>> bí'etə. Hanuwere baaku keets
keetsitu mereeru na'a shuuwituw t'afiyoniye etəniye bí'etə, maaho.

Kokop'o maahosh dek'et <<Muk'i gawuwe jeenon bewo nəgeyiyala
sheng misho móówo neen geyituwe>> bí'etə.

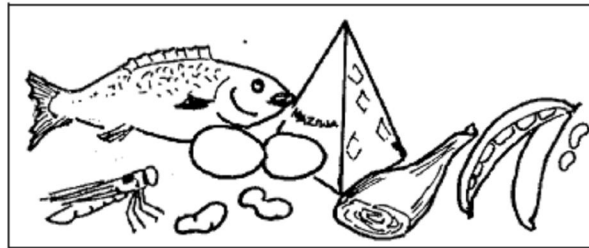
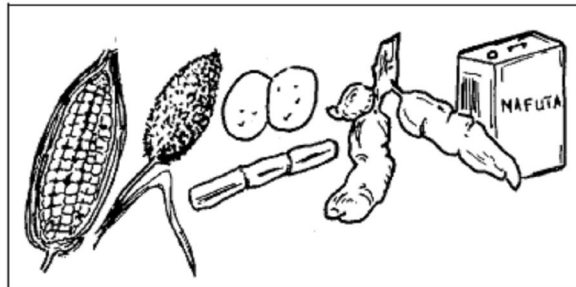
Ere maaho bedek'et ayí woorosh bəgawu. Etə maaho dek'et <<Ats
weesho, angəmaawo tənana'í atsə weeshono geratse haniye okon
nokorituwe ní'aatəts k'oshə k'osh mish naaranatsí móówosha>>
bí'et.

Maaho bəgalə amət bəmaatsush bəkeewu. Keewut <<Inde
 borəmaatsu jamə mango, k'ashonatə bərtukaniyon
 nəkemawok'owa>> bī'et. <<Bado noosh nətashituwok'owa>> bī'et.
 Jamə aawo <<Meyitsí ash jaman ikə ikə boshuuw mééyefə
 shuuwotsi móó geyiyituwe haneye okona>> bī'et. Ayi arəwaronatə
 alfuriyon móówo noon geyituwe. <<Badə keetsono noosh kiiyo nee
 geyituwe>> bī'et. Bəmaatsunəmo ashanə getsəkeya etə bi'adə.
 Bīkeewuman bi'adalorni bīkeeníyí bəmangifotse wotiyale etat
 bəkeewo bədek'ə.

Ikə shaashoniye okon, maaho bī'atso bəs'ile balətsoniye bəsheng.
 Bínana'otsikonuwere shengəfe bəwaa. Fiino fiinat jinət booworo
 ayidek' mawo shiyeye bək'azo natə kokop'o danək bəwoto
 bəmaatsush bəkeewu. Noosh iizets keew dek'onatə noo'atse kup'iyít
 mish naarəwotsí jamə aawo móówo noon geyituwe.

Noo'atso shoodatse kootonatə atsə kup'oshə ebi móówo noon
bəgeyi?

Neesh wotere nəmaa ashosh wotere shoodalo jeen bewosh, ango
datser fiinə fiinonatə eenosh wotitə mish naarəwotsí daatso
geyituwe. Ats kup'iyí mish naarəwotsí, shood dowíruwotsatse atso
korədek'osh wotitə mish naarəwotsi daatso geyituwe.

5.2 Iseyiya

Fikəshiyal Iseyiyonalə reserciyi íseyiyon dagotse beyiru k'osh k'oshewonatə ikə arewo eeg eeg bəwotok'ó bokeewituwok'ó daniruwotsi aata.

Aatansh wotəfalitə aaniyi k'atsotsi:-

- Bo'ikə arewoní bok'op'ey iweeroikə naara

Bok'osh K'oshewoni

Fikəshiyol iseyiya

- K'op'osh geyiyitə k'osh
Mas'afo aalí (geyiratse)
- Bə bebewoke keeweyiru
Noonon k'op'o faletuwe.
- Bə tookon gawetsok'ó k'op'etəka.
k'ep'efo
- . Bə k'alo keewə iko arə bəwoto
Beshiyoshali (keewoshali)

Reserciyi Iseyiya

- K'op'osh biyatse s'iilə dek'etə
Mas'afo geyiituwe. Biyatse
dek'etsə mas'afəmano aawí
bəwoto kíitso geyiyituwe
- Jamə ashə dantsə noonona
- Arə keewatse turni k'op'efo
- Bə k'alo ikə keewo arə bəwoto k'iitsosh
(beshiyosha)

Daniyiruwo Awarənonatə k'osh noonon k'op'etsə fikəshiyal iseyiyo bori noonomand bíishədə'e (woniyyide'e daniruwotsəsh t'iintso bin geyiyituwe. Ariyanitse iseyiyo eegə eeg bədetso'ó (etoni kindo, atsonatə guuponə) bədetso'ó t'iwintsiya.

Hanatse aanarə daniruwotsə gitə gitə borədə'e botooki iseyiyo bok'op'etuwok'ó woshərə bokop'əts əman bo'atsatsowo wonawoneyarə bok'ooretuwok'ó wosha. Manooro boosh geyiyitə sheeng keewo biitse bodatsiyalə bodabətaratsə k'o'obodek'etuwok'ó k'ala.

K'op'əman k'ooreworə s'iilə geyiyitə keewotsi:-

- Nababiruwots nababo boshunetuwok'ó woshituwa?
- Nəbabiman eeg bəbeshiruwok'ó nababiruwotsə ketonə danədek'ó falituno?

- K'op'etsə keewə manə bə shine shuutso kotədek'ə t'iinəra?
- Bə guupo dambi k'opetsonton maneke?

K'op'etsə noono s'iileworə t'iwintsetə keewotsí:-

- Ashə jami keewiruwok'oneya k'op'e?
- Nəbabi manə bəshengawok'o k'aliru aap'o wekin s'een matsi keewo fa'a?
nəbabiyotse kishə bazo falitute?
- S'eenmatsí keewotse woterawo fa'a?
- Maniye shengetə wekin ketə aap'o fa'a?
- Danera noono b'itse kishə bayi no noonon woniyetuwo fa'a?

Daniruwotsəsh maa fiino iseyiyo k'o'ode'e bowetok'o imere fiinde'e bosheloko beyalo shengshde'e bowetok'o wosha.

Gitəl aawots fiindek' bowaats iseyiyman k'aat'otse tuurə k'aaro eenəshde'e bogarewosh bonababituwok'o ooshər manatse aanar nababets iseyiymants garewon wotar bokeewetok'o oosha.

Bokeeweyor haniye dashí aatotsi aaniyo geyituwe.

“ Iseyiyi k'op'i weero kotədek' k'op'era?”

“Azədek' k'op'ekemo haniye shini k'op'ets tururatse tuwut k'op'eke?”

“ əsteji awush k'aniyetke (1,2,3,4)? Eegoshe əstejimanats bək'ane?”

“K'ebet' ashots wekin nababit ashots kone boo? (Borimaatswotsne, eenashwotsne, nana'otsne- - -)”

5.3 Duubonatə Jaawona

5.3.1 Duuba

Duuba eto eega ete? →

Daniruwots aatan bo'aaniye okon boon jejar k'osh duubi biitso boosh keewo geyituwe.

Daniyiruwo k'osh k'osh naari bori nemi duubotsi detsəts kasetiyotsi dewaar teprikerderiyon daniruwotsəsh bək'ebire daniruwots k'eewude'e bogarewon

wotere bojaawon k'osh k'oshew bodetsok'o k'oorər bok'osh k'osheman eegosh bəwotok'o bokeewituwok'o k'ala.

Maniye okon daniyiruwo bokeewutsman k'ewude'e aanar haniye dashon t'iints aatotsi daniruwotsi aato geyituwe.

“Eegə naari duubəno duubanotsə?”

“Jaam duub naaranots eegə eegə duubi k'ac'one boduube?”

5.3.2 Jaawa

Duubonatə jaawon dagotse beyiru ikə arewonatə k'osh k'oshewon eegəno?

Ikə Arewo

- Maa togo.
- Azədek'et (gawudek'et).
- Aashutsəts keewo beshiyosh falitwe.
- Jeewuro faletwe.

K'osh K'oshewo

- Duubo garetska
- Duubo noonon t'iintso faletwe jaawonmo k'op'erawo faleratse.

Jaawa etoni bətook nemonatə bətook teron detsəts k'op'e keewo wotatə, ashə nana'ots haniye shini bobeshits bok'ewo, bobewo (shiyano, kic'o, gene'o) kiitsət, baats keewo nibo t'izosh falit garets keewa eta.

Jaawi Niwa

Jaawo ikəkeewo beshiyosh ikebogə s'een matsi keewo detso geyituwe.

- S'eenmatsi keewəmanotsu ayi bogenzawo k'awun k'awun wotat maanuts woto bongeyituwe.
- S'eenmatsi keewəmanots bín bofiínets s'eena s'eenmatsí keewəmanats taalə wotarə ikə kash woshon nababetək woto bongeyituwe.
- Jaawotse beyiru s'eenmatsi keewots moo togo geyituwe. Man eto s'eenmatsi keewots bos'uwor ikə naari fiedeliyon wekin ikə naari k'aar detsəts fideliyotsən s'uwu geyituwe.

Daniyiruwon:- haniye dambi k'op'ets jaawi niwanotsi daniruwotsəsh aak'əmarats k'o'ode'er imər haniye dashi t'intə jaawan dambi jaawi niwanotsən bok'oorituwok'o oosha.

DE'ERE DERONA

Danere, danona, k'op'o nababona
Taawono danere, ikona gitona
Tohonu fiinore, giyo eenəshona
Shunere shengona, shid'ere gondona
Shid'ere kiimona, shoodo dowotsona
Mashore atsona, s'us'o t'afitsona
Indono nihono, shimere unona
Eeno mangiwere, de'ere derona

Daniyíruwo daniruwotsi sheeng jaawi tooko awuk'o bəwotitəwok'o aato geyituwe. Maniye okon daníruwots mooke jaawo botook tookon k'o'ode'er dewarə k'aat'otse botohotsəsh bonababituwok'o oosha.

Guupa (summary)

K'ot'okanitse azəde'e k'op'o awuk'o bəwotətsok'o danərt. Ashə iko haniye shin shishət wekin bek'ət bədanaw k'op'o bəfaliyal azədek' k'op'əre etet.

Jamon k'ot'okanitse tururo awuk'o k'op'eto k'onatə nababetok'on (eteyor k'op'et tururo əstejiyo bədetso k'onatə əstejimanots konəsh konəsh bowotok'o), iseyiyo awuk'o k'op'etok'onatə nababetok'on (etosh gitə naari iseyiyimanotsi k'op'eyor kindo, atsonatə guupon bədetso k'o), natə duubona jaawi dagots beyiru ikə areyonatə k'osh k'oshewon eegə eegə bəwotok'o danərt.

K'ət'okə Uutsi Aatotsí

1. Daniyiruwo keez awudə bodəts tururítooko k'aniyide'e daniruwotsəsh iimərə amətsəl əsteji bəwotok'onatə konəsh k'op'etsok'ə bokeewituwok'ə k'ala.

- Konəsh k'opetsok'ə etewora nana'osh, jawetsosh wekin gaawerosh bəwotok'ə bokeewish aata. Auní amətsəl əstejiya etewora bok'op'əts tururo əstej 1,2,3 natə awudə bəwoto bokeewish aata.
- Daniyiruwo daniruwotsəsh tururə iko k'ó'ode'e bənababe okonə daniruwotsə tururəmanitse keshetə aatotsi bo'aaniyituwok'ə aata.

Aatə wotosh falituwotsí tururəmanitse doonz

Wotətsotsənatə awərə bəwotətsok'ə woto falituwe.

2. A. fikəshiyal əseyonətə riserciyal əseyiyi dagotse beyiru k'osh k'oshewonətə ikə bo'arewo bokeewituwok'ə aata.

Bi. Daniyiruwo keez awudə bodetə əseyiyi tooko daniruwotsəsh t'iintsər boo bíitse bo shunətso fac'əde'e biyatse əseyiyo bok'op'etuwok'ə k'ala.

3. A. Daniruwotsi garewonə bezərə duubinaarotsí (maatso dek'ewor mask'alorə, t'imk'ator enjəd'ətiyore (enjəretiyor) dubefə duubi naarotsitse iko fac'əde'e maafíino fíinəde'e bowetuwok'ə k'ala. Aniyidek'ə bowaatsəman k'aat'otse boduubetuwok'ə k'ala.

Bi. Daniruwots ikə ikonə wotəde'e botookonə jaawi tooko fac'əde'e ketə jaawo bok'op'etuwok'ə k'ala. Bok'op'etə jaawo ashəkə bəwotefətse andər woto geyiyituwe.

K'ot'okə Shirəta (6)

Ikə Aron K'op'a

Kinda

Haniye shini k'ot'okotse Azəde'e k'op'a eto eega etə bəwoto danərt. Andi k'ot'okanitsənmo ikə aron k'op'a eto eegə etə bəwoto danetutə. Ikə aron k'op'a etoni jaamə datson jaamə asho noono bédariyalor hank'on eegə bəwotok'o danə bəfalitə k'op'i wera.

Jaamon k'ot'okanitse debdabewo awuk'o k'op'etok'o bətooko gurbo taawude'e awuk'o k'op'etok'o, riprtiyo awuk'o k'op'etok'onatə bañgo awuk'o k'op'etok'o danetutə.

Wotowa bako daniruwots danə hanə bodane okon boosh galera keewo bəbeyal daniyiruwo wekin danetuwe erə bogawuts asho aato boo atse koteka.

K'os'əwotsi

Daniruwots k'ot'okan bodane okon:-

- Debdabewots k'osh k'osh weeron bok'op'eyiruwok'o danetuno.
- Ikə keewə aatəts ashotsəsh bonoonon ikə aron debdabewo k'op'etuno.
- Botookə tarikiyo keezə gurbo bəborfetso bonoonon k'op'etuno.
- Riportiyo k'op'osh wotitə əstejiyotsi keewituno.
- Dani maa jangon riportiyo awuk'o k'op'etuwok'o kiitsituno.
- Dani mootse ikə ikə keewo asho dano bəgeyitə keewo bangats k'o'ode'e bad'ituno.

6.1 Debdabeya

Debdabeya etoni ikə keewo wokə beyiru jagosh wekin kaarən wotere wokə beyiru birowosh wekin dirjitiyosh k'op'etə keewa.

Gitə naari debdabewots fa'ano.

Boowere – Shunetsok'on k'op'etonatə

- Ikə aron (weeron) k'op'etona
- Ikə aron k'op'etə ayi naari debdabewots fa'ano. Ariyosh fin aatosh, Gizə gushosh, jir keewosh- - -

Ikə aron k'op'etə debdabewo ayi k'alo detsəfe.

Manotsitse k'atsəwots:- Ikə keewo aatosh

Ariyosh- hank'o k'alo faletuwa - - -

- hanə dano geefe - - - -

- Aatets keewosh aaniyewor

Ariyosh- Aatetsok'on aatets keewo manən deyiyo-

- Manə jango noonə it aatətsok'on - - -

- Keewo beshiyosh

Ariyosh- Manə jangon it geets keewo manək'o man

k'oyi - - -

- Manə danosh gene'o iti geeyituwe - - -

- Iiretso k'o keewosh

Ariyosh – K'op'osh təgets keewoni tan kic'its keewo

- Taan it iiritsotse itəsh shiyaneftsat - -

- Kotets keewo wekin arə wotəts keewo beshiyosha.

Ariyosh – Jaamon itatse nokotətsə keewo manhiyali
bətesh.

- Shiyets keewo keewudek'a

Ariyosh- eegə nesh shiyeyiruwok'o taawor danəre - -

- Aawə tiitsetsok'o shiyane tə'oro eegosh

Bəwotok'o danatse- - - -

Daniyiruwo haniye dambi imets debdabyi k'alwotsi aak'ə maráts k'o'ode'er boosh wotitə ariyono imo bíín s'ilituwe. Daniruwots bogarewon wotarə debdabeyi k'almanotsəsh wotitə ariymanotsi eegə bowotok'o keewetuno. Maniye okon daniyiruwo bokeewere orəts ikə ikə keewo boosh bədabit.

Daniruwots bojirwotsəsh debdabewo k'o'orə botewərerituwok'o k'ala. Bogalə bo'ame okonə ikə aron k'op'et debdabewo k'op'o botewərerituwok'o k'alərə botewərerəts manatse manə naari debdabewo k'op'ewor k'op'ə geyiyit keewots eegə eegəno erə aato geyituwe.

Ikə Aron K'op'et Debdabewo haniye dashi aro detsəfe.

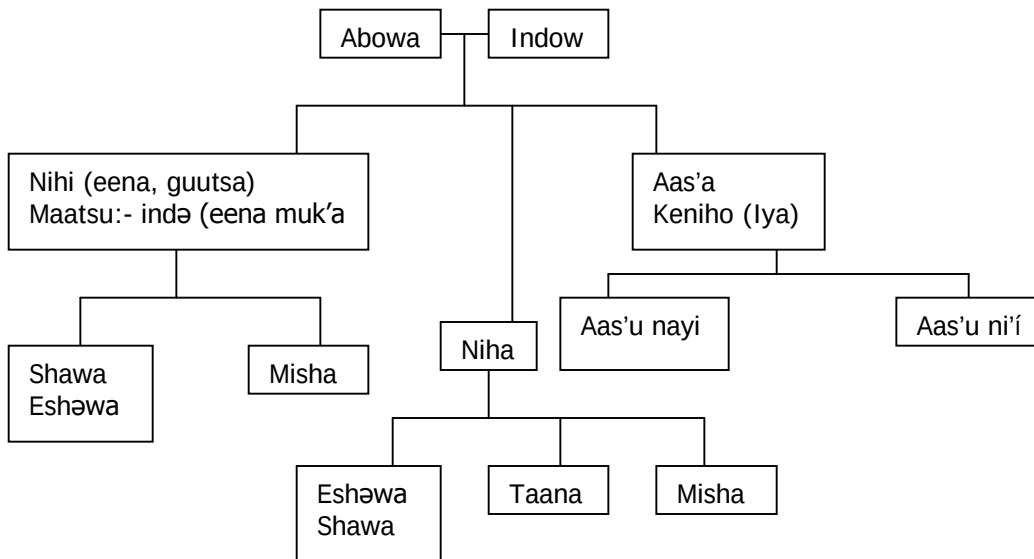
2	{	K'op'iruwo shuutsonat bewokon_
(Mahatebiyon wotosh falituwe)	1	{	debdabeyi taawo_____
debdabeyo k'op'ets aawo_____
3	{	Dek'et doonzo shuutsonatə
Bewokon.			
		4 debdabeyi tooko - - -			
		5 debdabeyi kindo			
		6 debdabey atso			
		7 debdabeyi guupo			
		8 K'op'ətso shuutsonatə fuuton			
9		K'ida			
		10 debdabeyi aaniyo immeyor bat geyira keewotsi k'op'etokoni
Ariyosh (silki taawo, faksi taawo, əmeli taawo)			

6.2 Bétookə Gurəb Taawa K'op'a

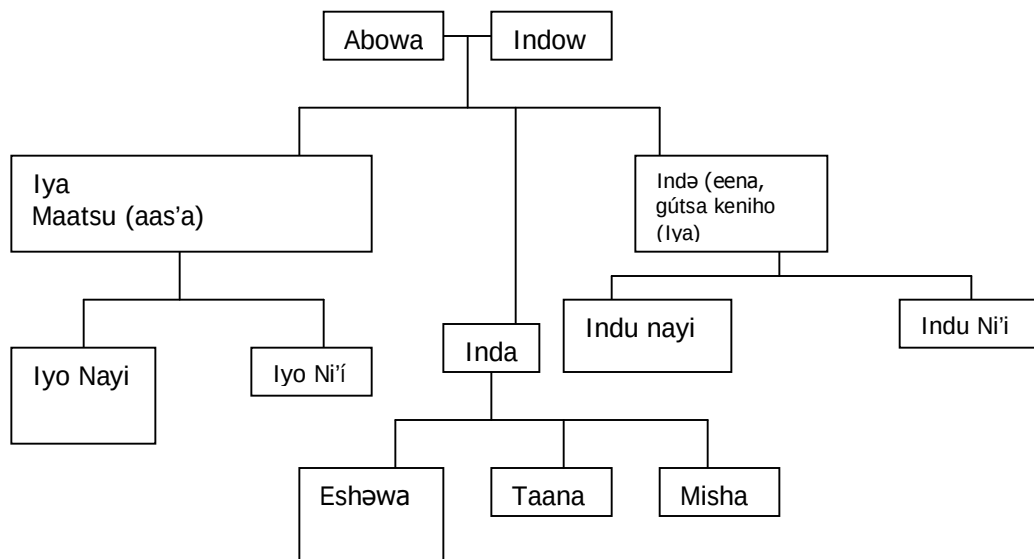
Daniyiruwo bétook gurbi taawo awuk'o bəwotətsok'o keelwur gurbi taawa eto eegə bəwotətsok'o bəweeron bédaniyit. Maniye okon gurbi taawotse jaamo bə'əsətejiyok'on eegə bəwotitəwok'o daniruwotsənton bəkeewet.

Ariyosha:

Niho Weerətsə

Indu Weerətsə

Daniruwots bojiro aatāde'e bogurābi taawo keezā gurābo bāborāfetso k'o'ode'e bodowetok'o, oosha. Hanā boffiinorā kottiko aride'e fiin woteftse ariko fiino geyituwe. Bo fiinmano botoohotsānton wotar wona woneyar bos'iletuwok'o oosha.

6.3 Riportiya

Riportiya eto eega ete ?

Riportiya eto fiinā iko wekin ikā keewo eegā shírats bādatseyiruwok'o danā geyiyit ashosh wekin birowosh daniyosh k'op'et keewa.

Riportiyo bāgeyyitā :- eegoshe ?

- awure ?

- ebi bāk'alo ?

Haniye dambi aatanotsi daniruwots garewon beyar keeweyar bo aanitok'o oosha.

Riportiyo k'op'ewor haniye dashi aran deso geyiyituwe.

Biish k'op'etə asho (birow)

Bəbewoko

Debdabyi taawo_____

k'op'ets aawo _____

Tooko :- Riportiye t'iintsa

Kindo

Atso

Guupo

K'ida

_____ Sh

_____ Sh

_____ Sh

Jamonton

Fuutonatə

Shuutson

Debdabiyi Taawa 52/2-7/

K'op'ets aawo 10-6-2002 T.T

Beneshangul Guməz Dani Biirowosh

Asosa

Tooko: Mojuliyi k'aniyo s'iilika

Haniye dambon keewosh geetsok'on jangər 12 tuwur jaan 8 (shəmtotsish) koleji mojuliyo k'aniyide'er noot'itsituwok'o keeweyo (segetso) daneka.

Noonə s'eegetsəman tuwat mojuliyan k'aniyosh nooni jiro, noonə keewu falo, fideliyots k'aaronatə aron, nooní jawo, bish shiyets k'op'o, ikə aron k'op'o Jotsi nemí k'op'əwotətsənatə ikə aron k'op'onatə shunetsok'on k'op'on dek'at noosh imets adaro fiinədək'at imərone.

No fiinəts fiinəman daní bíro s'ilərə bish arets keewo bákeewish no t'iintsor bə'imet izosh shino udeftsatəhi.

Jamonton: Garewotsi

Fuuta

H'ida

Dani Biirosha

Daniruwots aawi dano awuk'o bodanətsok'o gawude'e bondaniyiru daniyiruwosh riportiyo bok'op'etuwok'o oosha. Maniye okon bok'op'əts riportiman k'aat'otse bonababitok'o oosha.

6.4 Bánga

Daniyiruwo bángi ariyo imər bánga eto eegə bəwoto daniyo geyituwe. Daniruwotsi bángats k'op'etə keewots eegəno erə aato geyituwe. Bángi k'alonatə eegə eegə detso bəgeyituwok'on gitə gitə borə bokeewetok'o k'ala.

Daniruwots garewon wotar bángats k'op'ə geyiyit tookotsi dani mootse beyiru ikə ikə keewon tuzər bokeewetok'o oosha. Ariyosh (fiinə iko tohoon fiino geyor wekin ikə gene'o galə ikotse bəbeyor dirjiti iko fiinoke bəbeyiru fiino eegə shírats bəwotok'o beshiyo bəgeyor.

Bángo k'op'erwor ikə ikə keewo orə geyirawonatə ashə jaami danə geyiyit keewo shengshde'e, s'ayintsədə'e muk'əshde'e k'op'o geyiyituwe.

Ariyosh shoodo daneraw tuubutsiyal shoodə manatse giy asho bədanetok'o ooshosh shoodman eegəne bətufo? Eegə eegə c'ire bədetse? Eegə eegəneya bəbeshefok'onatə awuk'o kep'etok'o k'op'o geyiyituwe.

Ariyosh hanats aanəts gitə k'aat'atse imetsə bángə man s'íilo faletuwe.

Bíin biitsets noononatə Danosh bədetsets k'alona

- Noono bíin biitsets noono ebi ?
Noono bin biitsets noona eteyiru-
woni nana' óts jam noononiye
shinə shiobo' indotsənton,
bonihotsənton wekin boon
ditsətsənton bin bokeewetoni.
- Kone doonzə noonəmanən
bəkeewiyal keton shisho bofalitoni.

- Noono bin biitsets noono hank'o
bəwotiyal nana'ots shinatsi dani
natootsitse dani moo boworə bo-
dants noonon dano bəgeyituwok'o
daneka.
- Eegosh eteyal daniruwots
danəmanitse dano daatsosh bíin
bodaniru noono shisho noonə
manən boshunətsok'o keeweyo
geyiyik bəwotətsosha.

Nana'óts ikəl shíratse dano bonoonon bodanal ayik'alo detsəfe.

- Nana'óts danimoo mand boworə shinatsi na-
tootsitse bonoonə bobiitsets noonon
bodanorə daniyiruwotsənton keton shiyeyo
falituno. Bojiitserawo, bosharawo bogawutso
keewo falituno.
- Nana'óts bodanəts noononə bodanoor
danonatə danimoonə ayide'e shunetuno.

- Noonə bíin biitsets noonon dano k'osh k'osh
dano bíin danetə noono kari danosh ayik'alo
detsəfe.
- Nana'óts noonə bíin boo biitsets noonon bo-
dano moonə bíin bobiishawonətə bodana
noonon bodanorə boon gonkit dani k'ic'atse
botooko oridek'etuno.
- Nana'otse bonoonon bíin bobiitsets noonon
bodanonatə bonoonə bobishawu noonon
dano bodanorə bo'ats weetə kic'o eegə
bəwoto bodanet bonoon bobitsətsə noonon
bodanore.

Bíin Noonə biitsets noonats tuutson ayi noonon dana.

- Bíin noonə biitsets noonatse tuutson
ayi noonon dan etoni ikəl shíratse
dano bíin noonə biitsets noonon
daneyal eenə k'alo bədetso k'onatə
nana'óts shinomatsəsh kup'o bofali-
tuwok'o ooshə faliyit danə imi
weera.
- Manə etonuwe nana'óts bíin noonə
bo biitsets noonon shino dano
boshitsiyal erə k'osh k'osh dani
noonotsi t'awash t'awash bodanal,
noonəmanotsi danosh bofiiniru fiin
jaamo kup'efe bəweetok'o daneka.
- Mano'otsi bonoon bobiitsits
noononatə k'osh bonoon bobishawu
noonəwotsi ikən daniyewor jamə
dan daniyi weero eenəshdek'osh een
ka'lo detsəfe. (add this)

Es Ayi El eteyiru t'op'i k'akanə kone?

Es AYI EL dirjitiya eteyiru noonə
eenəshi dirjitiyo bíin noonə biitsets
noononəton ayi noono daniyo kup'arə
shengshde'e imetok'o ooshiru dirjitiya.

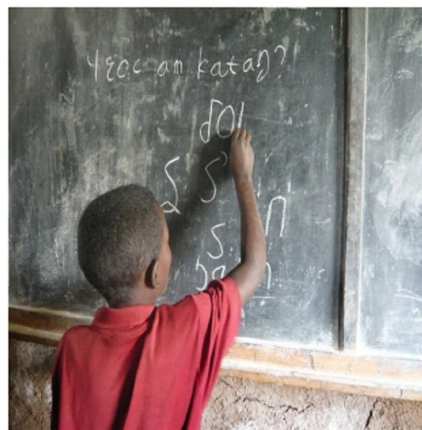
Nodatsi dani polisiyo Eege bí etir ?

Nana'ótsəsh bonoonon dano ayi
dani k'alo bədetsoḱ 'o T'op'iyi dani
polisiyo danət ikəl shirats daniru
nana'otsəsh bonoono dano bə
geyiyituwəḱ'o kiiṯsoḱ hank'owa bi
etir.

*« Bənoon noonon dano dani k'alonat jirə
jirəwots bo noonon keeweyar shiyewo
bofalituwəḱ'o bə'oshi ruwotse ikəl
shiratse danonatə silt'anon jirə jiri
noonon imetə. »*

(Dani polisiyo 1988 naton)

- Noonə iko dani noono wotərə
fiinats bi jinəftse shine k'op'onatə
biiṯ k'op'et fideliyo k'aniyo
geyiyituwe.
- Bəwotere, nana'ótsəshinomats dani
natotsən boonoona bodanal bək'alo
aya bəwotit.

Noonə eenəshi dirjitiya

SIL

Postiyi taawo 2576
Adis Ababa, T'op'iya

Silko 011321 3825/27
Faksiyo 0113211166

Nobewoko

Adis Ababa (mekanisa)
Yemsrac Dims'i gibiya
Ikəl dadrotsa

Translated from the original with permission

Noonə biitsets
noononatə
Danosh bədetsets
k'alona

SIL Ethiopia
Noonotsats fiiniru
dirjitiya.
(Ayi noonon dani
k'aat'a)

K'ot'okə - 6 Guupa (Summary)

K'ot'okə hanitse ayə keewo danere. Manotsuwe gawunonə s'iileworə ikə aronə k'op'a no'etiruwo wotituwe. Aní hanə shirotse ayə keewono danəro manotsəw dashətsanək'o wotituno.

- Debdabeyo eto ikə keewo wokə beyiru jagosh wekin karən wotere wokə beyiru birowosh wekin dirjítiyosh k'op'etə keewa.
- Gitə naari debdabeyotsə fa'ano boowe
 - o Shunetsok'on k'op'etonatə
 - o Ikə aron/weeron k'op'etona
- Botookí gubəro taawəde'e k'op'etuno manəno danərəno.
- Riportiya eto fiinə iko wekin ikə keewo eegə shíratse bədaatseyiruwok'o danə geyiyit ashosh wekín birowosh daniyosh k'op'etə keewa.
- Bánga etefə k'op'o eegə bəwotonatə eeg k'alə bədetso k'o danərət.
- Bángo k'op'eworə ikə ikə keewo orə geyirawonatə ashə jaamə danə geyiyit keewo shengshde'e s'ayintsədə'e muk'əshde'e k'op'o geyituwe.

K'ot'okə 6 Aatotsí

6.1 Haniye dashi A. natə Bi. imets aatanotsi bo'aatok'on aaniwer.

A. Daniyiruwo dashi jaandan daniruwotsəsh iimər aawə ikə arədebdabe k'op'osh bəwotituwok'onatə aawə shunetsok'o k'op'osh bəwotituwok'o bogalish aata. Gitosh wotituwo bəbeyalo bo keewituwok'o k'ala.

		Ikə aron k'op'a	Shunetsok'o k'op'a
1.	Tə`eshuwo /mishe/niho/inde/erəní bətufə		
2.	Eegə jangatse k'op'eyiruwok'o kiitsitəka		
3.	K'awintsədə'e k'op'efe		
4.	Ketonatə k'awun s'eenmatsí keewona k'op'efo		
5.	Etə, maniye aanatə etiru gonkiyiruwotsən k'op'efe		
6.	Timo detsəfe		
7.	Manigide'e t'intsefe		
8.	Ashə jami dana aap'on k'op'efe		
9.	Keew k'ees'iyi c'iro geyife		
10.	Taana nəbushoni /nəshawoní nəmashi etonə s'uwituwe		
11.	Sheeng keewo neesh tewəniaruwe /kaari aani taash k'oe erə s'uwituwe		
12.	Fuutonə s'uwituwe		
13.	Fuutonatə shuutso fidelí eenon k'op'on s'uwituwe		

Aaniya

Ikə aron k'op'efoni : 2.4.5.6.7.12.13

Shunetsok'o k'o'pefoni : 1.3.5.6.8.9.10.11

Bi. Daniruwots haniye dashon bad'idek' t'intsets debədabiyan matsədə'er k'o'ono.

Baben k'ori polis t'abiya

Baben

Azənato Azoyi

Dangurən

Debdabiyi Taawa : 527415

Debdabiyi k'op'ets aawo 27-5-2002

Haniye shin keewetsok'on galotse aashatə beyiru úmp'etso shiyede'er nokishitəwok'o keeweyo daneka. Manatse tuwutson han keeweyo jaan 10 Baben k'ori polis t'abiyoke ikən koeyar keeweyar noogalitsi úmp'etsman kisho nobégeyiyituwok'o nokeewetə aawu bəwotətsotse poliso Azənato Aəo s'eegets aawumanən batək'ayir bət'iinetok'o mangidek'atə s'eegərone.

Aawə manowere s'eegets ashə jamo ikən ko'eyar bokeewet aawonatə galitsi úmp'etsono danər tipimoosh t'inətsetək bəwoto noon dano geyituwe.

Ko'eyi aawu daniya

Datsəno dilawi

K'ida

Noo k'ori polist'abiyosha

Debɛdabiyi Taawo : 527k15

Debdabiyi k'op'ets aawo 27-5-2002

Baben k'ori polis t'abiya

Baben

Azɛnato Azoyi

Dangurɛn

Tooka : Ko'eyi aawu daniya

Haniye shin keewetsok'on galotse aashatɛ beyiru ɔmp'etso shiyede'er nokishitɛwok'o keeweyo daneka. Manatsa tuwutson han keeweyo jaan 10 baben k'orɔ polist'abiyoke ikɛn ko'eyar keeweyar noogalitsi ɔmp'etsɛman kiisho no bɛgeyituwok'o nokeewet aawɛ bɛwotɛtsotse Azɛnato Azo s'eegets aawuman batɛk'ayir bɛt'inetɛwok'o mangidek'atɛ s'eeɛrɛne.

Aawɛ manowere s'eegets ash jamo ikɛn ko'eyar bokeewet aawonatɛ galitsi ɔmp'etsono danɛr tipimoosh t'inɛtsetɛk bɛwoto non dano geyituwe.

Datsɛno Dilawi

K'ida

Noo k'orɔ polis t'abiyosha

6.2 Bətooki gurbə keewa etiruwo daniyeworə botooki gurbo k'o'ode'e bowetuwok'o maafiino iimetsok'o daneka manorə bok'op'ətso arə bəwotonatə kootə bəwoto siilər k'ooro ayiyidek'ə shenga.

6.3 Dashi k'op'etsan daniruwotsəsh iimər biyatse reptiyo bok'op'etuwok'o aata.

Ko'iyeya

Ecə Ayi biya (Eedisiya)

Eedisiya eteyiruwo han shirotse nokeewetə woni:-

- Eedisiyo eegə bəwotok'o,?
- Eedisiyo eegon bəbeshefok'o,?
- Eedisiyo eegon kep'o faletəwok'o, ?
- Eedisiyi shodetsəwotsəsh k'alə geyit keewo eegə eeg bəwotok'o.?

Daniyiruwono dambi k'op'etsanotsatse keewetsok'o woshəde'e daniruwots riporətiyo biyatse bok'op'etəwok'o woshuwe. Erər riporətiman dani meeyitsi eedisiyi kəlebiyosh bot'intsituwok'o wosha.

6.4 Bāngi k'alonatə bāngi aron eebi eebí bəwoti? It aaniyo k'o'de'er kiitswer.

Aaniya

- Keewə iko kaari ayi bewokonatə ayi ashosh beshiyetuwok'o bəooshitə.
- Nababituwo shawushde'e bənababituwok'o bə' ooshitə.
- Muk'ə k'op'ets keewon ayi keewo beshiyo faletuwe. Hanatse orəts k'osh k'osh keewonəmo it dabuwer.

K'ot'okə - 7

Nemi k'op'əwotsi

Kinda

K'ot'okə han daniyeworə shinəshino daniruwotsə gaarewon wotəde'e biyatse bokeewetuwok'o haniye dashí aatanots aatəfetsə daniyo geyiyituwe.

- Nemi k'op'i k'aatəwots eeg eegəno?

Han k'op'eyiru jangoní ikə ashə nemo bət'afawok'o k'o'ode beezosha. Han no'eetora ashə ikə nemon k'op'eraniye noonə baaron keewetəkwotiyalə ashə manə bək'irorbinton t'afosh falituwe. Hanəbəwoterawok'o k'o'ode'e beezo ayiyidek'ə geyiyika.

- Noonon keeweyiru nemí tururəman t'ut'o sheenge?
- Noonon keeweyiru nemítururəman t'ut'ək'azosh eeg k'alo noon geyiyituwa?.
- Nemi k'op'əhanotsi bot'afawok'o kotonatə k'oode'e gedetə asho kone? Etiru aatanotsi daniruwotsə gaarewon wotəde'e bo'aaniyituwok'o k'alee okonə k'ot'okonitse daneetə keewotsí haniye dashətsanotsi Manotsuwe:-
 - o Noonə bááron keewefə tururoní
 - o Ibonatə etotsəna
 - o Nemi tururotsəno ayiyide'e k'ot'okə hanitse danetuwe.

K'os'əwotsí

Daniruwots k'ot'okə han bodane okonə;-

- Nemi nooní k'op'əwots eeg bowotok'onatə Ariyono keewituno.
- Borənooni etotsə beshiyosh bogeets keewo bíishəde'e keewituno.
- Ayə Ibotsí k'ewəde'e aaníyituno.
- Nemitururotsi k'o'ode'e beezituno.

7.1 Noonə bááronə keewefə tururotsí

Noonəbaaron keewef tururotsi nem k'op'i naarə bowotok'o daniyiruwo daniruwotsəsh keewa. Boowe tururə naarə wotatə ashotsə bebewo, bo'amanefə keewo eeg bəwoto han no'etora yoots amanefo wekinə andorə amanefowoto falituwe. Bofiiniruwonu arike eto faleratse hanəsh tururənowe eto faletuwe. Noonə baron keewefə tururanotsi keewəfots ashə eenotsi yotsa etuno erə keewefotse ashək'oshəwots arok'o bos'iilawotse batosh faletuwe, etəfamənu t'afosh falituno.

Yotsa etuno nak'uwo bəkindorə awusho
Buyaniye muk'í bəja'iyalə galitsi eenashotsə
Bo'atsatsewo keeweyar ambaar okishərə
Bínə baakə aak'o wekin mereerí aak'o kewarə
Maatse nugusho na'e gano ko'eyarə amərə
Maatsotsmoó bomo'ére nugushotsu awushono
Buye nə'azə asho juwək'aye erə k'onərə
Bodaaməts aak'ə baako /mereeri aak'o shuhurə
Biyokə bedé'e máárə ílə aatsə manits
Manoke beyiru ashə manotsitse aak'ək'owo
Aatsotsə gu'úrə k'onərə wefo etuno
Maniye okono Awushonu bəbutsefoní eetuno.

Haniye dambətsan ariyok'o de'erə daniruwotsəsh nababarə manəweeron gaarewonə wotədə'e k'o'ode'e boweetuwo'k'o maa fiin íima. Man bok'op'e okona gaarewon wotədə'e k'op'ətsəman no'ash yootsəfiinatə andi k'azək'ərekemo andorəfiineyiruwa? eegoshe no'ashoə han ara etə bo'amanir (bodek'irə)? Nonematse eebí'etir? Eetiru aatanotsí bo'aaniyituwo'k'o aata. Bok'op'ətsəman kaat'otse wekin k'osh garewotsəsh nababarə bo'ere k'ebiruwo'k'o dambi aatə manotsə weeron bok'oorituwo'k'o k'ala.

7.2 Ibonatə etotsəna

7.2.1 Ibo

Ibowa etoní kaashə naarə wotataní gitə ashə kaashəf kaasha. Hanə kaasheworo aatiruwo de'erə Ibo/hip'o bí'etorə aaniyituwo de'erə Ib /hip' bí'ete okonə /bí'ete okonə/ bí'aatitə keewo aatituwe. Hanano daniruwotsə bokeewituwok'o aato shenga.

Ariyosh

Aatiruwo Ibo/hip'o

Aaniruwo Ib/hip'

Aatiruwo Bodomic'e mic'ani (mic'awo) dan?

Aaniyiruwo Weera

Daniyiruwo hanə weeron k'osh íbotsí daniruwotsə bo'aaniyituwok'o aata. Haniye aanarə daniruwots garewon wotəde'e ibotsi bogawituwok'o k'ala. Garewon wotatə bogawətsə Ibpman k'osh garewotsəton wotəde'e ikə garewo bí'aatəre k'osh garewots aaniyir bokaashetuwok'o k'ala. Maniye okonə gitə garewo ikatsə wotəde'e bok'op'ətsə íboman bos'iiletuwok'o k'ala. Ikatsə wotəde'e bokeewetə keewoní:- Ibo etefo sheenga ete aawək'o bəwotoreya?

- Bos'iilətsotse aawune shengo? Eegoshe sheenga ete?

7.2.2. Etotsí

Etotsi eto eeg bəwotok'o keton danosha haniye dashi ariyan s'iilo faletuwe.

Ariya:- Asho bí'ashoke daazo bətulatse.

Maniye okono etəmanots bíitso eegə bəwoto

Bo keewituwok'o aata. Han bo'aaniye okonə

Etotsi eto eegə bəwotok'o bokeewituwok'o daniruwotsí aata.

Daniyiruwo daniruwotsi etotsi eegosh nok'aliruwok'onatə eeg bo'atse nodaniruwok'o bokeewituwok'o aatituwe.

- Daniruwots gitə gitə wotəde'e etotsí botookí noonon bok'op'etuwok'o k'ala. Bok'op'e okonə bá bíitso eegə bəwoto bokeewituwok'o k'ala. Nemotsəno eeg beshiyosh bəgetso bokeewituwok'o kup'iya. Haniye aanarə garewonə awud awud wotəde'e eeg bofiinətsok'o bokeewetuwok'o k'ala.

7.3 Nemí tururotsí

- Nemi turura etiruan daniyosh shinə shino daniruwots boosh keewef tururo bogawituwok'o aata. Maniye aanarə ikə wekin gitə daniruwots bodantsə tururo bokeewituwok'o kup'iya. Manə bək'ebe okonə daniyiruwo daniruwotsi noonon keewefonatə k'op'onə beshiyeyiru tururí k'osh k'oshewo eeg bəwoto bokeewish aata. Ariyoash noonon keewefə tururoní k'ebiruwo bəbaterawok'o bíitse beyiru aap'otsi bíits bíits keewo fa'é k'op'efə tururotse hanək'o bíits bíits keewo wekin k'op'o aali hanə bəwotətsóní nababiruwo jiik'omand aanarə s'íilo bəfalituwotsəna. Daniruwotsə han bodane okonə daniyiruwo bə'aatitə aatotsəsh aaniyo íimetuno. Hanan k'o'o dek'osh geyiyitə keewotsə eegəno?.
- Daniyiruwo tururə iko bəkeewe daniruwotsu garewon wotəde'e tururə k'op'o fadituno. Hanə bok'alorə t'iwintsədek' boon geyiyituwoní awək'o k'aləde'eniya tururəmanə beshiyosh bəgeetsə keewo bəbeeshituwok'o nok'alitə? etíukeewoní. Garewon k'op'ədek'ə bo'eeke okonə bo'yitse iko turə k'aat'otse bənababituwok k'ala. Maniye okonə gaare gaare manitse t'íintsətsotsitse aawə shengəshədek'ə tururəman bəkeewətsok'o k'oorə.
- Tururə han sheeng woshətsə eebi? Etiru aatəmano bo'aaniyituwok'o aato geyiyituwe.

K'ot'okə - 7 Guupa

- Ikə ashə nemonatə tero bət'afawok'ó noonə baron keewoniyere k'ó'de'e beezo ayiyide'e geyiyituwe.
- Noon baron keewefə turuwots tururí naarə wotatə ashotsə bebewo, bo'amanefo kiitsitəkəno.
- Ibo etoní gitə ashotsə toharə bokaashəf kaasha. Manoro aatiruwo lip'o/ibo bé'etorə aaniyituw hip' bí'erəna kaashəman bokaashet.
- Etots etefotsí haniye shin ashotsə bojaawefə jaawinaarəno bowee botookí bíitso detsəfəno.
- Turura eto yotsi beshutsəts keewo kaashok'ó woshəde'e keewetə keewo turura etefo. Tururə manotsə botookə faləts beshiyosh bogeets keewo fa'e Bowe nemo teronatə k'osh k'osh ashə bebewo kiitsitəkəno.

K'ot'okə - 7 Aatotsi

1. Noonə baron beshiyeyiru tururotsə t'afo falituno? Bot'afawok'ó kotetuwo kone? Hanotsí k'ó'ode beezo shenga et gawiruwimo awək'one? Eegoshe? No nemotse noonon beshiyef tururotsə eeg eegəno?
2. Daniyiruwo gitə wekín keez bodəts noonon beshiyefə tururotsí k'ó'ode'e daniruwotsəsh bənababe okonə haniye dashí aatanotsi aatituwe.
 - Tururəman andi woran are etə amaneyiruwa?
 - Egosh badə ashotsə are etə amano bok'azə?
 - Nonemats eeg beshiyoshe/keewoshe bége?
3. Daniruwotsə 10-15 bodetə ibotsí k'ó'ode'e boweetuwok'ó maa fin íima. Bok'op'ətsəmanotsitse ayiyide'e bomaramaretuwok'ó k'aliruwots awotsi bowotətsok'ó bogalituwok'onatə eegosh bəwotok'ó bok'op'etuwok'ó aata.
4. Daniyiruwo etotsi k'ó'orə eekəraníy badatse eed'iyik'ərarə daniruwots bos'eentsituwok'ó aata. Bos'eentse okonə etəmanotsə beshiyosh bogeetso (bobíitso) bokeewituwok'ó aata.
5. Daniruwots haniye shine hanək'onə bodantsə tururo k'op'on bobeezituwok'ó k'ala. Han bok'op'etuwoni k'aat'otse bok'op'ətso

bəwotefətse andərwoto geyiyituwe. Han bok''op'orə bok'op'ətsəman ketə
bəwoto sheengə bəwoto s'iilərnək'ooretə.

6. Daníruwotsə tururəman bok'op'e okonə haniye dashi aatan aaniyo boosh
geyiyituwe.

- Tururəmanə beshiyosh bəgetsə keewo eeb?

K'ot'okə shuməta (8)

Ikə Aronatə shunets weeronə keeweya

Kinda

Haniye shini k'ot'okotse nemi k'op'otsi etefots eegə eegə bowotok'o danərt. K'ot'okanitse Ikə aronatə shunetsok'on keeweya eto eegə bəwotok'o danetutə. Haniye shin asho bəkeewor s'iker bíish waarok'o bəkeewerawok'o danəft. Manə eto konəshe təkewir, awokəne təkeweyir, eegə jange təkewir, eto geyituwe.

Jamonə k'ot'okanitse → shunetsok'o keeweyo - garewon keeweya

- Kaashon danə beshiya

(dəramon)

→ Ikə aron keeweyo – Moshon dana

- noonon keewurə

Danə beshiya, (naba)

K'ot'okan danee okon danətsots bosharaw, bojiitserawo keewo bofalituwok'o boo'atsatse koteka.

K'os'əwotsi

Daniruwots k'ot'okan bodane okon:-

- Boguratse beyiru bojiri daratse (ikə ikə keewats) garewon wotarə keewetuno.
- Bojiri fiino (nemo) dəramon danituno.
- Mooshi niwo aawuk'o bəwotok'o keewituno.
- Bori fiinotse ikə keewo tizədə'e moshetuno.
- Bori nemok'on keeweyo (noonon keewə iko keewurə daniru eteyor) bəniwo awuk'o bəwotituwok'o keewituno.
- Bori noonon dani tookə iko k'o'ode'er garewon mantas keeweyar k'aat'ots warə nabituno.

8.1 Shunetsok'onə keeweya

Daniyiruwo, Daniruwotsəs shunetsok'onə keeweya eto eegbəwotok'o keewo bín geyiyituwe. Shunetsok'onə keeweyi weerotsí keewə wonawoneya, garewon shiyeya, dəramonə dan beshiya - - - danitookə han shirotse garewon shiyeya etonata dəramon eeg etə bəwotoní nodanet.

8.1.1 Garewonə wotarə shiyeya

Daniruwots haniye shin itə giyoko wekin itə jiirotse ashə gitots ikə keewatse goc'e bowutsiyal keewuman bíitsosh eebi k'alefo? Toharə shiyeyarəni bíitsetí itə etetuwok'o daneka. Toharə (garewon) wotəde'e shiyeworə bíitso bədaatsetuwok'o wosh falitə asho awək'o awək'o erəniya keewobəyatse kote?

Haniye dambətsanatse aanarə daniyiruwo daniruwotsí bojirí nemon asho biyatsewo bəgoc'efə keewotsi gawəde'e k'o'orə garewon wotarə manə bíitso awək'onə gewo faletuwok'o dambí íimets garewon wotare shiyeworə keewə iko bíitsosh keeweyetə weerotsn shiyeyarə bíitso íimetuwok'o wosha.

8.1.2 Dəramon danə beshiya

Dəraman danə beshiyi newo /sheng dəraminewo eebí eebí? Eegə k'alo detsəfa? Eegoreya dəramon sheeng fiino fiino faletə? Etiru aatanotsi bo'aaniyituwok'o daniruwotsi aatər bo'íimetə aaniyono aak'əmarats daniyiruwo bək'op'et.

Daniruwots bo'ashí nematse ikə ikə keewotsi bogawituwok'o maa fin ííma. Bagawutsə keewəman kaashon/dəramon k'aat'otse bokiítsituwok'o k'ala. Hanor dəraməman daniratsəno. shuuts bodaniryor bín k'ooret.

8.2 Ikə aron keeweya

8.2.1 Moosheya

- Awək'o bəwotore ashotsə bomooshefo? Etiru aatan daniruwotsi aata. Maniye aanar daniyiruwo moshewo eegə bəwotonatə bəweero keewituwe. An aatonatə aaniyonə daniyo faletuwe.

Moosheyi weeroní

Gare -1- Bə gaarewots bogaatsiru keewəman eegə bəwoto turə bəkeewit.

Gare -2- Bə gaarewots bogaatsiru keewəman eegə bəwoto turə bəkeewit.

Gare -1- Gare manitse beyiru ashots (daniruwots) turə bəgaatsiru keewəmanə eegosh bəwotok'o niyirə niyiron bokeewit.

Gare -2- Garemanitse beyiru ashots (daniruwots) turə bogaatsiru keewəmanə eegosh bəwok'ok'o niyirə niyiron bokeewit.

Gare -1- Gaaremanitse jishiru iko tuwura k'oshə manotsi da'osh wotitə keewotsi keewərə mosh man bəguupe.

Gare -2- Gaaremanitse jishiru iko tuwura k'oshə manotsi da'osh wotitə keewotsi keewərə mooshman bəguupe.

Moosheworə korədek'etə mooshiweerots:-

- Garewoots jíishiruwo geyityituwe. Jiishiruman fiinotsuwe:-
 - o Sayitə k'oroora
 - o K'ebiruwots bodimbərerawok'o k'oroora
 - o Bəgarewotse beyiruwotsə boniyiro korəde'e ikə ikonə bokeewituwok'o k'ala.
 - o Kindonatə guup'o íímetuwe.
- Daniyiruwo daniruwotsi mooshiyitə danitooko t'ííntsər k'aat'ots beyiru daniruwotsí gitə gaarewosh kayiyirə ikə gaarewo wotituwe bo'ere k'osh garewots aani woteratse erə bomooshetuwok'o k'ala. Daniyiruwo manor eenashok'o wekin maniyiruwok'o wotituwe. Garemananitse daniru ikə iko gareman jishituwotsi wotar eegə bogaatsiruwok'o keewituwe. Maniye okon gaaremanotsits beyiru daniruwotsi ikə ikonə bomooshetuwok'o k'ala. Bomoosheworə iko bəkeewətsə aani keewə bəwotefətsə bətookonə andər keewo (aap'o) gawəde'e bokeewituwok'o k'ala. Jamə garewotse beyiruwots bomoosheyə okonə gareman jíishiruwotse beyiruwots bomoosheyə okonə gareman jíishiruwots tuwura boguupetuwok'o k'ala. Maniye okon daniyiruwo bədetsets keewo bəbeyal keewər dá'atsotsə awotsí bowoto daniyirə mooshəman guup'etuwe.

8.2.2 Naba (dan daniya)

- Daniruwots biyatse boshiyetuwok'o haniye dashí aatanotsí aata.
 - o Ikə aron nabonatə (dan daniyonatə) shunets weeron nabí dan daniyi) k'osh k'oshwo eebí? Shengəsh dan t'íintsí weerotsə eegəno? Daniyiruwō ikə aron dan daniyosh (nabosh) bəgaworə k'anəbədək'etə keewots eeg eegəno? Han bo'aaniye okonə daniyiruwō daniruwots batəts keewo bəbeyalə t'íintsər dano guupetuwe.
- Nabí (dan daniyi) k'aloni:-
 - o Keewə beshiyosha
 - o K'oshotsi keewər shishiyosha
 - o Keewə iko aawək'o fíinetsok'o keewisha (kíitsosha)
 - o Ashə ayí shinatse awək'o k'eewo faletuwok'oni.

Nabewor (dano daniyeworə) kebiruwots sheengshəde'e bok'ebetuwok'o k'alosha?

- K'aaro sheeng woto geyiyituwe
- Keeweyir keewəmantōn ametə atsi giwotsí giwəfets daniya (keewa)
- Danmantōn ametə dan aayiyik'ac'otsən t'íintsə.
- Dan man s'iiliyitə k'op'əwotsi íima.
- K'ebiruwots bo'aatitə aatosh aaniyo k'aniyide'e t'íina.

Daniruwotsi garegarewonə kayiyirə (ikə garewō bədetsetə ashə taawo 5) woshəd'e'e danitooko kayiyide'e íimərə galoke fiinədə'e bowetuwok'o wosha. Fiindek'ə bowaatsəman k'aat'otse bot'iintsituwok'o daniyituwo gaaremanitse bəshunətso fac'ədə'e bət'iintsituwok'o kala. Man bət'iintsituwok'o íime 5 dek'ika. Imets dek'ik'imanits bəíishiyalo íishərə íisho bək'azalo daniyiruwō eed'iyō bín geyiyituwe. Haniye okonə k'ebiruwotsokə tuwitə aato oor gaarewotsí bóaanityuwok'o 3 dek'ik'iyō íimər gaarewots beyiru jamots bofiinonatə bok'azōnə k'ooro faletuwe.

Guupa

K'ot'okanitse ikə aron keeweyonatə shunetsok'on keeweyon danərt. Keeweyosh ike bogə asho geyituwe. Ashə uno bəkeeweyor aakəne təkewir, konəshe, təkewir, eegə jange təkewir erə bətooko aato falituwe. Hanək'o erə bətooko aato falituwe wotiyal hanə naari keeweyo ikə aron keeweya eta etefo. Ariyosh moosho mosheyoronatə nabeyor (dano daniyor haniyedambi aatotsi aatosh faletuwe. Aatanotsi bətooko aato faleratse wotiyal hanə naari keeweyo shuunetsok'o keeweya eta etefo.

Ariyosh:- Garewon shiyeworonatə dəramon daneworon haniye dambí aatanotsi bətooko aato geyiratse.

Daniruwots k'ot'okanitse boosh galera keewo bəbeyal boon daniyiruwonatə k'osh k'osh danə han danə falitə asho aatər dano boon geyituwe.

K'ot'oki k'orora (Unit Assessment)

- 8.1 Daniyiruwotse awudə awude ashon (iko jishiruwotse, iko k'op'iruwotse, iko worə koteto, iko keer nabituwo oshər) garewo fiinir ikə dani tooko imər biyats bokeewotok'o oosha. Jamə garewots beyiru daniru jamots ayeyar fiino boon geyituwe. Imets woro bəs'uwe okon nabiruwotse bogarewots azets keewo eegə bəwotok'o k'aat'itsi daniru jamosh bəkeewure mantas tuurə daniyiruwotse bofiin jamə manə bək'oorit.
- 8.2 Daniruwots bojirinemi fiinotse ikə keewo k'o'ode'er dəramon bokiitsituwok'o oosha. Manorə daniyiruwotse dərani niwok'on kotets keewo beshiyo bəfalok'o bək'oorit.
- 8.3 Daniyiruwotse, daniruwotse daniruwots moosho bojiri nemok'on k'at'otse bokiitsorə, mosh iniwo bokotok'o, moosho da'osh shishiyo bəfalok'owo bək'ooritə.

- 8.4 Daniyiruwo, daniruwots garewon wotar nabosh keeweyar bonabor, awuk'o shine shuutso kotadek'a (kindats tuuta guupats ba borfetso) bok'anok'o ani awuk'o shengeshdek' bonabok'onata gaarewots beyiru daniru jamots aato aniyo bofalok'o k'oorituwe.

Aaiyitə Mas'afotsí

Andrews, Deborah C. and Andrews, William D. (1998). Business Communication. Macmillan Publishing Company. New York, New York.

Carosso, Rebecca Burnett. (1986). Technical Communication. Wadsworth Publishing Company. Belmont, California

Fishman, Joshua. (1991). *Reversing Language Shift*. Clevedon: Multilingual Matters.

Lesikar, Raymond, V and Pettit, John D. (1991). Report Writing for Business, 8th Edition. Irwin Boston Mass.

Malone, Susan. (2003). *Manual for Developing Literacy and Adult Education Programmes in Minority Language Communities*. Bangkok: UNESCO

Reid, Joy M. (2000). *The Process of Composition: Third Edition*. Longman. White Plains, New York.

Sampson, Geoffrey. (1985). *Writing Systems*. Stanford University Press. Stanford, California.

Shinasha Language Community. (2008). *Shinasha Grammar*. Unpublished Document.

Shinasha Language Community. (2006). *Bornə dani mas'afa / Shinasha language learning book*. Assosa: Education Bureau, Curriculum Department Benishangul-Gumuz National Regional State and SIL Ethiopia

Stanton, Nicky. (2004), Mastering Communication 4th Edition. Palgrave Macmillan. New York, New York.

Unseth, Peter. (1986), *Evaluating the degree of literacy in use*. Notes on Literacy 48:3-5.

ዘሪውን አስፋው (1992). የስዕሁፍ መስረታዊያን. ንግድ ማተሚያ ቤት. አዲስ አበባ ኢትዮጵያ